

Sendikal Bakış

Şubat 1997 - Sayı 2

bütçe, tahkim, deprem, sağlık, işsizlik sigortası, şili modeli, ssk, örgütlenme, emek platformu, sendikal kriz, ilo sözleşmeleri, kartal belediyesi direnişi.....

TÜM SOSYAL-SEN

Tüm Çalışanlar ve Sosyal Güvenlik Çalışanları Sendikası

Sendikal Bakış

Kapak Fotoğrafi: Mehmet Özer
Ostim- Ankara 1987

İÇİNDEKİLER

- 1 **2000 yılı bütçesi**
IMF programının bütçesidir
Tahir Şilkan
- 3 **Tahkimin kabulünün**
emekçilere getirecekleri
Mustafa Kadioğlu
- 6 **Deprem bütün toplumda**
büyük bilinç dalgalanmalarına yolaçtı
İbrahim Kudiş
- 8 **Enkaz altında kalan**
sosyal devlettir
Cengiz Uzuner
- 10 **Sağlık hizmetlerinde kriz**
- 16 **İşsizlik sigortası üzerine**
Mevlüt Can
- 18 **İşsizlik Sigortası Aldatmacası**
Ahmet Ersun Genç
- 22 **Şili:**
Neo-liberalizmin örnek ülkesi
Oğuz Topak
- 26 **SSK hastane ve sağlık tesisleri**
çalışanlarını gerçekten
ödüllendiriyor mu?
Ahmet Turan
- 27 **Örgütümüzün durumu**
ve örgütlenme sorunu üzerine
Fatma Akyol
- 30 **Sendikalar yeniden işlevselleşmeli**
Selma Gürkan
- 32 **Emek Platformu Üzerine Görüşler**
Siyami Erdem, Yıldırım Koç, Aydın Ünal,
Tayfun Görgün, Faysal Özçift
- 37 **Sendikal Kriz ve Sendikal Modeller**
Mehmet Beşeli
- 40 **Taraf Olunan Uluslararası**
Belgelerin Getirdiği Yükümlülükler
Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Birsen Olgaç
- 47 **Kartal Belediyesi Direnişi**

Sendikal Bakış
dergimizin ikinci sayısı
önemli bir gecikmeyle
elinize ulaşmış
durumdadır.

Sosyal güvenlik ve
çalışma hayatına ilişkin
konularda çalışmalarını
olan üyelerimizden yazı
alınmasına özel önem
verilmesi yönünde
sendikamızdan gelen
sözlü uyarılar
doğrultusunda ikinci
sayı çıkarılmaya
çalışılmıştır.

Ancak gerek
üyelerimizin, gerekse
sendikamız dışından
yazı istediğimiz
yazarların yazılarını
geciktirmeleri nedeni ile
2. sayının çıkması da
gecikmiştir.

Dergimizin hakkındaki
görüş ve eleştirilerinizle
birlikte çeşitli
konulardaki araştırma
ve inceleme yazılarınızı
zamanında bizlere
ulaştırmanız halinde
bundan sonraki *Sendikal*
Bakış dergimizin daha
verimli ve normal
periyodlarıyla çıkması
daha kolay olacaktır.

Bir sonraki sayıda
buluşmak dileğiyle....

Tahir Şilkan

2000 BÜTÇESİ IMF PROGRAMININ BÜTÇESİDİR

Uluslararası Para Fonu'nun Stand-By anlaşması için gerçekleştirilmesini zorunlu kıldığı, çalışanlara mezarda emeklilik getiren Sosyal güvenlik yasası, Bankalar Yasası ile uluslar arası tahkime olanak sağlayan Anayasa değişikliklerini gerçekleştiren, özelleştirme kavramını Anayasa'ya yerleştiren 57. Hükümet şimdi de IMF'nin talimatlarını aynen yansıtan 2000 yılı bütçesini Meclis'e sunmuş bulunuyor. Bütçe Meclis komisyonlarında görüşüldükten ve üzerinde "tartışıldıktan sonra Meclis Genel Kurulu'nda görüşülecek" ve önemsiz ayrıntı değişiklikleri dışında aynen kabul edilerek yasalaştırılacak, 2000 yılı bütçesi son on yılın bütün bütçelerinde olduğu gibi bu kez de borç-faiz-borç kıskaçında ; işsizlik, özelleştirme yatırımsızlık, yoksulluk ve savaş bütçesidir.

Bilindiği üzere devlet bütçesi, devletin bir yıllık dönemdeki finansman planıdır. Planlama programlama bakımından gelir ve gider öngörülerini gösteren devlet bütçesi, mali ve sosyal açıdan da devletin izlemeyi amaçladığı ekonomik-toplumsal politikaların gerçek bir yansıtıcısıdır. "Disiplinli bir mali program çerçevesinde enflasyonun aşağıya çekilmesi, kamu kesimi borçlanma gereğini azaltmak suretiyle iç borç stokunun artış hızının düşürülmesi ve bu suretle faizlerin indirilmesi" 2000 yılı programının temel amacı olarak açıklanmıştır. 2000 yılı

programının öncelikli hedefleri ise şöyle sıralanmıştır.

- ✓ Marmara bölgesinde meydana gelen depremin beşeri ve iktisadi kaynaklar üzerindeki tahribatının giderilmesi
- ✓ 1999 yılında azalan turizm gelirlerinin tekrar eski seviyesine ulaştırılması,
- ✓ Özelleştirmeye hız verilerek kamu kesimi finansman dengesinin iyileştirilmesi

Belirlenen hedeflere ulaşmak için programda öngörülen büyüklükler şöyle belirlenmiştir. Gayri Safi Milli Hasılanın yüzde 5,5 artması öngörülmüştür, toplam kaynakların sabit fiyatlarla yüzde 6,5 sabit sermaye yatırımlarının yüzde 11, toplam tüketimin ise yüzde 4,5 oranında artmasının öngörüldüğü 2000 yılı bütçesinde toptan eşya fiyatlarındaki enflasyon artışının yüzde 20 tüketici fiyatlarında ise yüzde 25 olacağı iddia edilmiştir.

Bu hedefler doğrultusunda 46 katrilyon 968 trilyon olarak öngörülen konsolide bütçenin ödenekleri şöyle belirlenmiştir.

Personel	:	9,200 Katrilyon
Diğer Cari	:	3,850 Katrilyon
Yatırım	:	2,234 Katrilyon
Transfer	:	31,566 Katrilyon
Toplam	:	46,968 Katrilyon

2000 yılı bütçesi başlangıçta 14 katrilyon açık öngörülmektedir. Ödenekler toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki bu farkın borçlanma hasılatı ile karşılanacağı ifade edilmiştir.

× 2000 yılı bütçesi, Türkiye ekonomisinin borç-faiz-borç kıskaçına teslim olmasının temel belgesidir. Bütçenin ödenekler toplamının yüzde 45'i faiz ödemelerine ayrılmıştır. Bu, bütçe gelirlerinin yüzde 70'inin vergi gelirlerinin neredeyse tamamına (%88) yakınının borç faiz ödemelerine tahsis edildiğini göstermektedir. Borç faiz ödemelerine tahsis edilen ödenekler 1993'te %18.4'ü, 1994'te %26.6, 1995'te %29.2, 1996'da %33.9, 1997'de %29.8, 1998'de %39.9, 1999'da %41 iken 2000 yılında % 45 olarak sürekli artmıştır.

Hazine Müsteşarlığı'nın verilerine göre toplam 38 bin kişi 2000 yılı bütçesinin yüzde 45'ine, vergi gelirlerinin ise tamamına el koymuş olacaktır. Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakan bütçede öngörülen borçlanma rakamının yüzde 15'i oranında ilave borçlanma yetkisine hazin kılınmıştır. 2,1 Katrilyon ilave borçlanma yetkisi bütçenin borç kıskaçının tescilidir.

× 2000 yılı bütçe hedefleri arasında "kamu emekçilerinin enflasyon karşısında reel gelirlerini korumak" hedefi yer almıştır. Bu tanımlama geçmiş yıl kayıplarının telafi edilmediği dikkate alınır, öngörülen enflasyon hedefi ile kamu emekçilerinin yoksulluğa mahkum edileceğinin ifadesidir. 1990'lı yılların başında yüzde 37 düzeyinde olan personel ödenekleri, 2000 yılı bütçesinde yüzde 20'den aşağıya çekilmiştir. Bu gerileme, kamu personeli sayısındaki yüzde 25 artışa karşın gerçekleşmiştir. Yıllardan yıla memur sayısında artış olmasına karşın personel ödenekleri oransal olarak daha da aşağıya düşmüştür. Kamu emekçileri 10 yıla yaklaşan sendikal hak ve özgürlük mücadelesine karşın gelinen noktada büyük bir ekonomik yıkım ile karşı karşıya bulunmaktadır.

× 2000 yılı bütçesi yatırımsızlık bütçesidir. 2000 yılı bütçesi hiç bir yeni yatırıma kaynak ayrılmayacağını hükme bağlamıştır. 2 katrilyonluk yatırım bütçesinin yüzde 25'i Milli Eğitim Bakanlığı'nın modası geçmiş bilgisayar yatırımları ve okul yapımına ilişkindir. Bütçenin yatırım ödeneklerinin yetersizliği ülkemizdeki işsizliği derinleştirecektir. Milyonlarca işsiz genç iş bulma umudundan dahi yoksun bırakılmış durumdadır. Bütçenin yatırım ödenekleri yeni istihdam yaratmayacak alanlara ayrılmıştır.

× 2000 yılı bütçesi, devletin eğitim ve sağlığa yıllar içerisinde ayırdığı payın en aza indirildiği, buna karşın, savunma ve emniyete ayrılan payın ise hiç de aşağıya çekilmediğini göstermektedir. Bütçenin 3 katrilyon 850 trilyonluk diğer cari ödeneklerinin 3 katrilyonu savunmaya ayrılmıştır. Savunmaya ayrılan pay (personel ödenekleri ile birlikte) bütçenin yatırım ödeneklerinin iki katından fazladır. Bu durum, 2000 yılında da "barışı" gerçekleştirmenin uzağında olduğumuzu göstermektedir. 2000 yılı bütçesinde tarım kesimine ayrılan pay IMF'nin talimatları doğrultusunda en aza indirilmiş durumdadır.

× Mezarda emeklilik yasaının görüşülmesi sırasında abartılarak ortaya konulan sosyal güvenlik kurumlarına transferlerde bir önceki yıla oranla önemli bir artış yapıl-

mamıştır. Bu durum, emeklilerin perişan edileceğini göstermektedir.

× 2000 yılı bütçesinin en önemli hedeflerinden birisi özelleştirme uygulamalarının sürdürülmesi ve daha da hızlandırılmasına ilişkindir. Özelleştirmeden elde edileceği belirtilen gelir hedefine ulaşılması çok güçtür.

× 2000 yılı bütçesinde kamu çalışanlarının sınırlı da olsa yararlandığı sosyal tesis ve eğitim, dinlenme tesislerinin personel açığı, onarım gibi gereksinim duyduğu ödeneklerin devlet tarafından karşılanmamasını hükme bağlamaktadır. Böylelikle bu sosyal tesisler, çalışanlar için gözden çıkarılabilir kılınacak ve elden çıkarılacaktır.

× 2000 yılı bütçesi, kamu emekçileri, kamu işçileri, çiftçiler tüm emekçi halk için açık bir şekilde yoksullaşma bütçesidir.

GELİR ÖNGÖRÜLERİ BAKIMINDAN 2000 BÜTÇESİ

Giderler-harcamalar bakımından halk karşıtlığı ortada olan 2000 yılı bütçesi gelirler bakımından da sırtını emekçilere dayamıştır. 2000 yılı bütçesinde gelirler 32 katrilyon 460 trilyon olarak belirlenmiştir. Bu gelirin 24 katrilyonunun vergi gelirlerinden elde edileceği hükme bağlanmıştır. Bu gerçekleşmesi oldukça güç bir hedeftir. Yıllar içerisinde rant ve faiz geliri elde edenler, birden fazla işverenden yüksek ücret alanlar ve sermaye kesimine tanınan vergi avantajları gelir ve kurumlar vergisinde oransal olarak büyük gerilemeye yol açmıştır. 4369 sayılı yasa ile kayıt dışı ekonomiye yönelik vergi düzenlemeleri yapılmış ancak sermaye kesiminin büyük baskısı sonucunda getirilen düzenlemelerden vazgeçilmiş bulunmaktadır. Bu durumda vergi yükü dolaylı vergilere kaydırılmış bulunmaktadır. Katma Değer Vergisi, Akaryakıt Tüketim Vergisi gibi dolaylı vergilerde önemli artışlar bekleniyor. Dolaylı vergiler, emekçiler için hayatı daha da çekilmez kılan adaletsiz vergilerdir. Az kazananan az, çok kazananan çok vergi alınmasını öngören Anayasa hükmüne karşın 2000 yılı bütçesinde ortaya konulan bütçe gelirleri politikası bu anayasal hükmün ne kadar uzağında olduğumuzu göstermektedir.

2000 yılı bütçesi IMF ve büyük sermayenin isteklerini olduğu gibi gerçekleştirmeyi hedefleyen bütçedir.

Bütçenin niteliklerini orta yere koyarak bunları sıralamak, emekçilerin bunları işyerlerinde tartışmasını sağlamak bu saldırın, yalan ve talan bütçesine nasıl karşı koymamız gerektiğini tartışmak gerekiyor

2000 yılı bütçesi, bütün iddialı ve şatafatlı söylemlerine karşın hedeflerine ulaşması olanaksız bir bütçedir.

2000 yılı bütçesi bütün halkı hedef almış bir bütçedir. Öyleyse bu bütçeye karşı verilecek mücadele kamu emekçileri ile sınırlı kalmamalı, bütün emekçi halkı kapsamalı ve saldırıyı püskürtecek kararlılıkta olmalıdır.

2000 yılı insansız bir bütçedir bizim bütçe talebimiz insan için bütçedir.

Mustafa Kadioğlu

TAHKİMİN KABULÜNÜN HALKA/EMEKÇİLERE GETİRECEKLERİ

MAl'nin (çok taraflı anlaşmasının) OECD ülkeleri arasında görüşülmesinin kesilmesi üzerine bu anlaşma hükümlerinin WTO (Dünya Ticaret Örgütü) sözleşmesinin içine taşınması ile ilgili toplantıda WTO Genel Müdürü konuşmasını "TEK BİR KÜRESEL EKONOMİNİN ANAYASASINI YAPIYORUZ" diyerek tamamlamıştır.

"TEK BİR KÜRESEL EKONOMİNİN ANAYASASINI" yapmak, tekelci sermayenin işine gelmeyen ulusal engellerin kaldırılmasının anayasasını yapmak demektir. Yani sermayenin enternasyonalizminin önündeki tüm engellerin kaldırılması, dünyanın çok uluslu şirketler için tek pazar haline getirilmesinden başka bir şey değildi, kıscası YDD, KÜRESELLEŞME, GLOBALİZM'di.

Türkiye 18 Nisan seçimlerine, YDD'nin yetkili uygulayıcı ve plancıları yukarıdaki perspektife bakarken onların ülkemizdeki parlamento içindeki ve dışındaki temsilcileri, enflasyonu bir iki yılda tek haneli rakamlara düşüreceğini, işsizlik sorununu çözeceğini, eğitim ve sağlık sorunlarını halledeceğini, kırsal kesimde yaşayanların sorunlarının tarım ve hayvancılıkta desteklemenin kaldırılarak verimliliğin artırılacağı şeklindeki malum çerçevede propaganda ve ajitasyonlarını görsel ve yazılı tüm medyanın tam desteği ile, ÖCALAN'ın İtalya'da yakalanması üzerine gelişen süreci de bir SOS olarak her safhada kullanarak tamamladılar. Yalnız halkın bu sorunlarını çözerlerken çözüm paragrafındaki şu satırların altını çiziyorlardı. Bu satırlarda söylenen bu işlerin yapılması

için dış yardım ve krediye ihtiyaç olduğu bunun sağlanması için "ULUSLARARASI TAHKİM'in kabul edilmesi gerektiği", "özelleştirmenin bulunduğu noktadan hızla devamı gerektiği", "sosyal güvenlik reformunun şart olduğu", "tarımda ve hayvancılıkta destekleme politikalarından vazgeçilmesi gerektiği" idi.

Sermayenin her türden temsilcileri bunları söylerken; işçi ve emekçi temsilcilerinden ve tüzel kişiliklerinden net anlaşılır bir şekilde sermayenin söylemine karşı ortak bir söylem ve ilkeli birliktelik geliştirilemedi, geliştirilmesi için sarf edilen çaba sonuçsuz kaldığı bir süreçte 18 Nisan seçimleri yapıldı.

Seçimler sonrası parlamento giren partiler kendilerine ne sıfatı verilerse versinler, emekçiler için birbirinden nitel farklılıklar olmayan 5 (beş) partiden üçü 18 Nisan saat 24.00'de temelleri önceden belli olan DSP-MHP-ANAP'tan oluşan 57. Koalisyon hükümetini kurdular ve IMF heyetini davet ettiler. IMF heyetinin 57. Hükümete tavsiyeleri bizlerce malumdu, eğer borç ertelemesi ve kredi talep ediliyor ise öncelikle Stand By anlaşması yapılması gerekmekte olduğu hatırlatıldı. Bunun için de kendilerine önerilen programın uygulanması ile tavsiyelerinin gerçekleşmesi için anayasa dahil tüm yasal düzenlemelerin yapılmasından geçtiği bir kez daha belirtildi. Bunun üzerine 57. Hükümet parlamento IMF'ce verilen programı içeren yasaların çıkarılıncaya kadar tatile çıkmanın doğru olmayacağına ikna etti.

Emekçiler tarafından bilinen IMF talimatlarını içeren bu

cektir.

Ülkenin doğal zenginlikleri, tarım alanları, çevre uluslararası tekellerin çıkarına terk edilecektir. EUROGOLD, CALLGIR gibi tekeller faaliyetine bıraktığı yerden devam edip, faaliyetlerinin durdurulan süresi için dolar karşılığını fazlasıyla talep edeceklerdir.

Tahkimin kabulüyle Avrupa Enerji Sözleşmesi imzalanarak, Avrupa Enerji Şartı, Akdeniz Havzası Enerji Şartı uygulamaları başlatılarak ülkemizin "Enerji terminali", "Enerji Köprüsü" rolüyle gelişmiş ülkelerin kendi kamuoyundan kaçırdıkları geri ve yok edici teknolojinin, özellikle nükleer teknolojinin çöplüğü haline getirilme çalışması daha da hızlanacaktır.

Ülkenin enerji köprüsü olması, dünya enerji kaynaklarını denetleme alanı içine alan emperyalist odakların satış masasının merkezinde olması nedeniyle emperyalist çıkarlarının bedeli olarak halkımız daha fazla ve daha ağır ödeyecektir.

Halkın ve ulusal çıkarların yararına olan politikaların planlama, projelendirme ve uygulamaları daha da zorlaşacaktır. Özelleştirme uygulamaları IMF ve emperyalist talimatlara uymak eğilimleri çok hızlanacak, ülke emekçilerinin ve köylüsünün emperyalizmin kölesi haline getirilme süreci hızlandırılacaktır.

EMEKÇİLERİN ÖNÜMÜZDEKİ SÜREÇTE GÖREVİ NE OLMALI?

Tahkimin kabulü halka ve vatana ihanet ise, demokrasinin, insan haklarının, özgürlüklerin önüne konulan bariyer olması nedeniyle buna karşı verilecek olan mücadele emekçilerin taleplerini içeren kazanımlar için, emekçilerin mücadele talebinin yükseltilmesi, taraf olmasının sağlanması gerekmektedir. Bunun için önce örgütlülüğümüzden başlayarak;

✓ İşyerlerimizdeki sendikal örgütlülük pekiştirilmelidir.

✓ İşyeri birimlerimizin aktivitesini artırılmalıdır.

✓ İnadına örgütlenme, inadına mücadele örülmelidir.

✓ Bununla birlikte eylem etkinlik ve tavırlarıyla emekten, barıştan ve demokrasiden yana olan örgütler ile net ortak talepleri içeren emek platformu yaşama geçirilmelidir.

✓ Bu çerçevede emekçiler ve tüzel kişilikler her türlü eylem ve etkinliği içselleştirmeli, öznesi olunmalı, bir önceki eylem bir sonraki eylemin yapı taşı olmalıdır.

✓ Uluslararası emek örgütlerinin dayanışmasını sağlayacak etkinlikler desteklenmeli, içselleştirilmeli, öznesi olunmalıdır.

✓ Emperyalizmin ve onun dinamikleri ile emekçiler içindeki uzantıları olan sendikal bürokrasi her türlü işbirlikçi gerici sükreli aydınlatma ve bilgilendirme çalışması ile teşhir edilmeli, temizlenmesi hedeflerimiz arasında olmalıdır.

✓ Sermayenin tüm mücadelesi nasıl programlı planlı saldırıdan geçiyorsa tüm emekçilerin de ortak emek cephesinin yaratılması, mücadeleye katılması ile aldıkları eylemlerin birbirini destekleyen ve yükselten bir mücadele çizgisinde olmalıdır.

"HAK VERİLMEZ ALINIR"ın altını doldurmaya daha fazla güç sarfetmeliyiz.

Ulusal bağımsızlığımıza konulan ipotek, kazanılan haklarımızın gaspları ve talanlarının durdurulması, biz bu ülke emekçilerinin örgütlenme ve mücadele yeteneği ile orantılıdır.

Bizler ortak cephede ortak mücadeleye atılma ve direngenliğimizle, başta ülkemizin bağımsızlığına konulan ipotek, kaybedilmiş haklarımızı ve vazgeçemeyeceğimiz taleplerimizi geri almamak için hiçbir neden göremiyoruz.

İbrahim KUDİŞ

KESK Eğitim Sekreteri

DEPREM BÜTÜN TOPLUMDA BÜYÜK BİLİNÇ DALGALANMALARINA YOLAÇTI !

Bu dalgalanma, bir yönüyle gerçeklerin üzerine gidip bir sorgulanma sürecini başlatmakla birlikte diğer yönüyle de kitlesel kaygı ve paniğin yaşanmasıdır. Bu her iki gelişmenin çıkış noktası ise, 17 Ağustos depreminin ardından sistemin bütün kurumlarıyla hangi boyutta çürüdüğünün açığa çıkmasıdır.

Bu gerçeklik örgütlü kesimler için sürpriz değildir. Ancak geniş halk kesimi esas büyük yıkımı, 17 Ağustos depremini takip eden günlerde yaşadı. Zira umut besliyordu, güven duyuyordu. Şu anda sistemin başında olan 57. Hükümete mensup partilere oyunu vermişti. Yine bir süre önce Suriye, Yunanistan başta olmak üzere bütün komşu ülkelere karşı ilgili ilgisiz, yetkili yetkisiz hep bir ağızdan meydan okuyorlardı ve halklar arası düşmanlığı körüklüyorlardı.

Ancak, 18 Ağustos'ta ilk yardıma gelen Yunanistan kurtarma ekibi olmuştu. Daha ismini dahi bilmedikleri bir çok ülkeden insanlar gelmiş ve yetişmişti.

Ve yine ne gariptir ki o yüksek yetkililer(!) trafiğin yoğunluğundan ulaşamadıklarını açıklıyorlardı. Daha sonra bölgeye gelen, Başbakan, yetkililerle iletişim kuramadığından özel TV kanallarıyla talimatlar verdiğini açıklıyordu.

İşte bu yaklaşım, bölgede yaşanan acıları bir kat daha artırmış ve ilgililerin vurdumduymazlığının ötesinde çaresiz-acz içinde olduklarını düşünerek ilk kez bu denli bir bilinç dalgalanmasına neden oldu.

Yine depremin etkisiyle birlikte ilk kez bu denli umutlarını yitirmiş olacaklar ki "Ne oldu ? Nerede bu devlet?" diyerek kamuoyuna yansıyan tepkilere de birlikte tanık olduk.

Zira, yardımların yetersiz, çalışmalarındaki organizasyon bozukluğunun yaşanması, barınma sorununa çözüm getirilmemesi gibi, yurtiçi - yurtdışı yardım kuruluşlarına engel olunması karşısında da, halkın tepkileri artarak sürmektedir.

Dolayısıyla ilgililerin bu rantçı ve vurdumduymaz

yaklaşımı genelde bütün demokratik kitle örgütleri, özelde de KESK açısından sürpriz olmadı.

İlk günden bu gerçekliği görerek 18 Ağustos günü KESK'te 5 MYK üyesi ile yaptığımız değerlendirmeler sonucunda Genel Merkezlerimize bir genelgeyle durumu bildirerek İstanbul Şubelerimizin 4 merkezde topladıkları yardım malzemeleri ile 19 Ağustos'ta 3 MYK, GYK ve bir grup üyelerimizle birlikte bölgeye hareket ettik.

O gün bölgeye götürülen yardımlar dağıtıldı. 20 Ağustos'ta İzmit ve Sakarya'da çadırlar kurularak KESK dağıtım merkezlerinin bilgisi Sendikalarımıza bir yazı ile bildirildi.

Bölgeye o dönemde ihtiyaç duyulan yiyecek-içecek, temizlik ve giyecek malzemeleri beklenenin çok üzerinde gelmiştir. Üyelerimizden ihtiyaç sahipleri tespit edilerek dağıtımlar yapıldığı gibi halka yönelik de dağıtım yapılmıştır.

Bu çalışmalar bölgeye gelen GYK ve diğer Yöneticiler ve üyelerimizle birlikte 3 Eylül'e kadar çok yoğun olarak büyük bir gayretle sürdürülmüştür. Bu çalışmalarımız İzmit yerel basınında oldukça geniş yer almış, halktan da olumlu tepkiler alınmıştır.

Ancak, günler ilerledikçe ihtiyaçlar değişiyordu. Özellikle üyelerimizin çalıştıkları binaların, evlerinin hasar durumu, barınma sorunlarının ve kayıpların tespit edilmesi vb. ihtiyaçlar daha öne çıkıyordu. Bu sorunların çözülmesi daha bütünlüklü bir çalışmayı gerektiriyordu.

Bu tespitlerimizin yanı sıra Bölgedeki Şube Başkanla-

ından oluşan komitenin tespitlerinin de aynı noktaya işaret etmesi üzerine MYK olarak bu durumu dikkate alarak, 18 Eylül'de olağanüstü GYK toplantısı yapıldı.

Toplantı sonucunda 17 Ağustos depreminin sonuçlarına bakıldığında bunu doğal bir afet olarak tanımlamak mümkün değildir. Zira Resmi Makamlarca açıklanan ölü sayısının çok üzerinde ölümlerin ve yıkımların yaşanmasının nedeni deprem değil, sistemin vurdum duymazlığının yanı sıra rantçı yaklaşımı olmuştur.

Bu yaklaşım deprem sürecinde de yaşanmıştır. Emekçiler deprem yaralarını sarmaya çalışırken, hükümet kılıcını çekerek geride kalanları yok etmek için Sosyal Güvenlik yasa Tasarısını Mecliste görüşmeye açmış ve sonuçlandırmıştır. Hükümet bu girişimi ile halka nasıl baktığını da ortaya koymuştur.

Bu değerlendirmeye bağlı olarak KESK, üzerine düşeni yaparak, esas olarak da devletin sorgulanması ve sorunların çözümü için ilgili kurumlara yönelik çalışmalar yapmak üzere KESK GYK tarafından yeni komite oluşturulmuştur. Bu komite hala çalışmalarını yürütmektedir. 12 Kasım'da Bolu ve Düzce'de meydana gelen depremden sonra aynı gün komite ile birlikte bu bölgeye çadır ulaştırılmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

Bu güne kadar büyük bir özveri ile yardım çalışmalarına katılarak günlerce durmadan, dinlenmeden çalışan başta Tüm Sosyal-Sen yönetici ve üyelerine, SES'e bağlı sağlık emekçilerine teşekkür ediyor bu çalışmaların süreceğine inanıyorum.

CENGİZ ÜZÜNER

KESK Merkez Yürütme Kurulu Üyesi
KESK Merkezi Deprem Komisyonu Başkanı

ENKAZ ALTINDA KALAN SOSYAL DEVLETTİR!

1 7 Ağustos depreminin şaşkınlığını ve acısını üzerimizden atamadan 12 Kasım depremiyle bir kez daha sarsıldık. Depremde canını, malını, işini, yakınlarını kaybedenlerin yanı sıra, depremle iç içe yaşamak zorunda olduğumuzu bilmenin verdiği kaygıyla endişeli ve gergin bir toplum haline geldik. Aslında endişemizin kaynağı deprem değil; oturduğumuz binalara güvensizlik, bu binaları yapanlara ve onaylayanlara duyulan güvensizlik, hasar tespitlerine duyulan güvensizlik, daha da önemlisi acizlik, çaresizlik ve aymazlığın sembolü olan siyasi iktidara duyulan güvensizliktir.

17 Ağustos'u tek başına bir yer sarsıntısı değil, aynı zamanda bir bütün olarak sistemin sallantısı olarak görmek olanaklı. Yapılan yeni dünya düzeni edebiyatının içerdiği yalanlar ve insanı dışlayan değerleri, bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir. Gözünü para ve kar hırsı bürüyen, insana ait ne varsa dışlayan ideolojik yönelim ve bu yönelimin savunucuları, depremin sonuçlarından birinci derecede sorumludur. Deprem kuşağında olduğu bilinen bir ülkede insan hayatının bu derecede

ucuz olması, çarpık kentleşme ve ranta göz yumulması ve hatta ortak olunması, ülkemiz açısından utanç vericidir. Yine deprem sonrasında özelleştirme savunucularının aksine görülmüştür ki; yaralılar her tür yetersizliğine, çöktürmek istenmesine rağmen devlet hastanelerinde tedavi edilmiştir, devlet hastanelerine ait ambulanslar devreye girmiştir, devlete ait iş makineleri çalışmıştır. Dolayısıyla özel sektörün kar ve para kazanmadığı hiçbir hizmete yanaşmadığı, kamu hizmetlerinin daraltılmasının insan hayatına malolabileceği bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Deprem sonrasında Sağlık Bakanı'nda ifadesini bulan ırkçı ve kafatasçı zihniyet ve bu zihniyetin savunulması ise, daha köklü bir soruna işaret etmektedir. Yine bütün sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve toplumun örgütlü kesimleri depremin acı yaralarını sarmaya çalışırken, Hükümet halkımızla alay edercesine ve büyük bir fırsatçılıkla Sosyal Güvenlik Yasası'nı görüşmüş, özelleştirme ve tahkime hız kazandıracak olan Anayasa değişikliklerine imza atmış, devlet içinde kadrolaşma derdine düşmüştür. Hükümetin emekçi ve halk karşıtı yüzü ve niye-

ti bir kez daha kendini göstermiştir.

Konfederasyonumuz, depremin ilk gününden itibaren üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmek için yoğun çaba sarfetmiştir. Depremi ilk günlerinde konfederasyonumuz adına felaket bölgesine giden heyet, hasarın ve ihtiyaçların tespitini yerinde yapmıştır. Daha sonraki günlerde, var olan ihtiyaçlar noktasında bütün sendikalarımızı bilgilendirilmiş ve daha örgütlü bir biçimde yardım kampanyası hızlandırılmıştır. Bu paralelde Gölcük, Yalova ve İzmit'te KESK çadırları oluşturulmuş, yardımların dağıtımını kamu emekçileri tarafından yapılmıştır. Kamu emekçilerinin hasarlı binalarda çalıştırılmamaları konusunda Valilikler nezdinde girişimlerde bulunulurken; evi yıkılan veya hasar gören, ölen, yakınına kaybeden kamu emekçilerinin bilgileri toplanmıştır.

Yine aynı süreçte, uluslararası sendika ve konfederasyonlar, ihtiyaç duyulan malzemeler konusunda bilgilendirilmiş ve yardım çağrısı yapılmıştır. Uluslararası konfederasyonlardan çadır ve uyku tulumu gönderilmiştir. Konfederasyonumuz ağırlıklı olarak gıda ve giyecek yardımının yanı sıra başta sağlık ekipleri olmak üzere insan gücünü de deprem bölgesinde görevlendirmiştir. Yine Genel Yönetim Kurulu toplantısında alınan kararlar birlikte Merkezi Deprem Komisyonu oluşturulmuş; depremden birinci derecede etkilenen Yalova, İzmit ve Sakarya'da da yerel deprem komisyonları çalışmaya başlamıştır. Böylelikle yardımların organizasyonunun merkezileşmesi ve dağıtımın rasyonelleşmesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Yine deprem nedeniyle dayanışma amacıyla

IŞEE (Yunanistan Emek Konfederasyonu) KESK, DISK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ, Atina ve İstanbul'da birer konser örgütlemişlerdir.

Konfederasyonumuz, deprem sonrasında kimi aksaklık ve eksikliklere rağmen üzerine düşen sorumluluğun gereklerini yerine getirmiştir. Bu da kamu emekçileri nezdinde örgütlenmeye olan güveni pekiştirmiştir.

17 Ağustos depreminde devlet acz içinde kalırken; toplumun örgütlü kesimlerinin bölgede yaptığı çalışmalar, örgütlü topluma olan ihtiyacı bir kez daha su yüzüne çıkarmıştır. Uluslararası dayanışma ile de halkların düşman olamayacağı gerçeği ırkçı ve kafatasçı anlayışlara rağmen herkesçe görülmüştür.

Ancak esas sorumluluğumuz sadece deprem yardımlarının organizasyonu ile sınırlanmaz. Depremi sonuçlarını daha da ağırlaştıran, sosyal devleti rafa kaldıran, devletin kamu hizmetlerinden elini eteğini çekmesi gerektiğini savunan, her şeyi özel sektörün kar ve para hırsına emanet eden yeni dünya düzeni ideologlarına ve bu ideolojinin ülkemizdeki ayaklarından birini oluşturan siyasi iktidara karşı bütünlüklü bir mücadeleyi örmemiz gerekmektedir. Bu mücadele, aynı zamanda bir demokratikleşme mücadelesidir. Demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla hayata geçirildiği bir ülkede, çarpık kentleşme, rant ekonomisi, deprem sonrası acizlik, Sağlık Bakanı'nın istifa etmemesi; kısacası binlerce can ve mal kaybına yol açan bir depremden söz edilemez. Bu gerçekleri unutmamalym unutturmayalım!

SAĞLIK HİZMETLERİNDE KRİZ?

"SOSYAL GÜVENLİK REFORMU VE SAĞLIK REFORMU"

GERÇEKTEN BİR ÇÖZÜM ARAYIŞI MIDIR?

Devletin sosyal kimliği, kapitalizmin son yirmi beş yıldır süregelen küresel ekonomik krizi aşmak için uygulamaya soktuğu siyasal ve ekonomik önlemlerin boy hedefi olmuştur.

Bu önlemler devletin sosyal kimliğini tanımlayan tüm sistemlerle birlikte, sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerini de derinden etkilemiştir.

Sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerini hedef alan önlemlerin amacı insanın ve emeğin toplumsal maliyetini azaltmak ve hem insanın hem de emeğin yeniden üretimi için gerekli olan hizmetlerin tümünü karlı bir yatırım alanına dönüştürmek; başka bir anlatımla, bu hizmetleri metalaştırmaktır.

Bu girişimlerle devletin sosyal kimliğini tanımlayan ve sosyal devlet döneminde devlet güvencesi altında korunup geliştirilerek, bütünsel bir nitelik kazanan sosyal güvenlik ve sağlık haklarının sınırlandırılması ve devletin bu hakların kullanımıyla ilgili sorumluluğunun en aza indirilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaca ulaşılması için, "zorunlu, kaçınılmaz ve ertelenemez" olarak nitelenen bu süreçte bütünsel bir nitelik taşıyan sosyal güvenlik ve sağlık hakları birbirinden soyutlanmış, bu hakların kullanılabilmesini sağlayan kamusal hizmetler niteliksizleştirilerek gözden düşürülmüş ve piyasa kurallarına ve koşullarına teslim edilmiştir. Devlet sosyal güvenlik ve sağlık hizmetinden, yani verimsiz bir yatırım alanına yatırım yapmaktan kurtarılırken, bu alanlarda kullanılan kaynaklar daha verimli yatırım alanlarına aktarılmıştır.

Bu girişimler amacına ulaştığında, devletin sorumluluğu yalnızca soyut bir yaşama hakkının korunması ile sınırlanacak; insanca yaşamak için gerekli olan diğer hakların nasıl ve hangi koşullarda kullanılabileceği, hak isteme gücü ve yetkisi ile, yani ekonomik ve siyasal güç ile belirlenecek; kısacası, yarının dünyasında insanca yaşamak bir azınlık hakkına dönüştürülecektir.

Hemen her ülkede, özellikle de sosyal devletin sağladığı haklardan gerçekten yararlanmış olan gelişmiş demokrasilerde, toplumun etkili direnişine rağmen kararlı bir biçimde uygulanan bu önlemlerin itici gücü sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının ölenemeyen artışıdır.

Süregelen ekonomik kriz koşullarında, gelişmiş sanayi ülkeleri için bile ağır yük oluşturan bu harcamaların uygulanmak üzere makro ve mikro ekonomik önlemlere rağmen artma eğilimini sürdürdüğü bilinmektedir.

Öte yandan, uygulanan bu önlemler harcamaları azaltmadığı gibi, her iki alanda sunulan hizmetlerden yararlanma olanaklarını da nitel ve nicel olarak sınırlamıştır.

Bu sonuç uygulanan önlemlere yönelen tepkileri artırdığı gibi, aslında bu artışla birlikte ele alınması gereken ve sorunun özünü oluşturan asıl konunun, yani sağlık hakkının sosyal güvenlik sistemi tarafından savunulan diğer haklardan farklılığının ve bu hakkın kullanılabilmesi için uyulması gereken evrensel ilkelerin tartışılabilmesi için kışkırtıcı bir siyasal ortam ve uygun bir toplumsal iklim yaratmıştır.

Bu tartışmanın özünü de elbette, sağlık hakkının kullanılabilmesini sağlayan hizmetlerin diğer hizmetler gibi,

Sendikal Bakış

metalaştırılıp metalaştırılmayacağı sorusuna yanıt aranması oluşturmaktadır.

Öyleyse, sağlık hizmetlerinde kriz sorunu tartışılırken öncelikle harcamalardaki artışın nedenleri ve yapılan toplam harcamanın gerçek gereksinimi karşılamaya yeterli olup olmadığı irdelenmeli; sonra da sunu ile istem arasında hangi evrensel ilkeler temelinde uzlaşma aranacağı belirlenmelidir.

Sağlık harcamalarının önlenemeyen artışı: gerçek mi, sanal mı?

Sağlık harcamalarının özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanarak arttığı ve ekonomik krizin derinleşmesiyle birlikte uygulamaya sokulan makro ve mikro ekonomik önlemlere rağmen artış hızının yavaşlamadığı ya da sağlanan yavaşlamanın beklenenin çok altında kaldığı bilinmektedir. Öyleyse, bu dönemde harcamalar gerçekten artmıştır ve artış bugün de sürmektedir.

Sağlık harcamalarının artmasına yol açan gelişmeler hangileridir?

*Sigorta, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlaşması, bu hizmetlerden yararlanan kişi sayısını ve kullanılan hizmet miktarını artırmıştır;

*Toplumların ve bireylerin gerçek gelirleri ve dolayısıyla bu gelirden sağlığa ayırdıkları pay artmıştır;

*Sanayinin gelişmesiyle kentleşme, kentleşme ile de hizmet kullanımını artırmıştır;

*Beklenen yaşam süresi ile birlikte, kişi başına tüketilen sağlık hizmeti de katlanarak artmıştır;

*Etkili tanı yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte hasta ve hastalık sayısı artmıştır;

*Tüketim toplumunun yaşama alışkanlıklarıyla yakından ilişkili ve dışsal etmenlere bağlı hastalık morbiditeleri hemen tüm yaş gruplarında artmaya başlamıştır;

*Etkili tanı yöntemlerinin yaygınlaştığı 1960'lı yıllarda, dönemin yeni yöntemlerle tanışan ve sınırsız sağlık hizmeti sözü verilen, ama bu hizmete gereksinmeyen genç ve orta yaş gruplarının 1980'li yıllarda bu hizmeti gereksinmeyen ve verilen sözün tutulmasını bekleyen ve isteyen orta ve ileri yaş gruplarını oluşturmaya başlamışlardır; (bilindiği gibi 1960'lı yılların yaşlı kuşağı bu yöntemlere alışkın olmadığı gibi, fizik muayene yerine yeni yöntemlere öncelik verilmesine tepki de duyabilmiştir).

*Etkili tanı yöntemleri kullanılmadan hastalıklarına doğru tanı koyulamayacağı inancının hastalar arasında yaygınlaşmasına yol açan kültürel değişim tanı maliyetlerini katlanarak artırmıştır;

*Tanı yöntemleri etkilileştikçe, kesin tanı arayışında olan hekimler de bu yöntemleri yaygın olarak kullanmaya yönelmiş ve istem ile sununun buluşması tanı maliyetlerini artırmıştır;

*Etkili tanı yöntemleri geliştirilmesinde sağlanan başaran etkili tedavi yöntemleri geliştirilmesinde sağlanamamış, bu sonuç hastalık maliyetlerini artırmıştır (Bilindiği gibi, bir hastalığın etkili tedavi yöntemi- ilaç ya da tıbbi girişim- bulunduğu, bu yöneme yapılan harcamanın

hastalığa yapılan toplam harcama içindeki payı artarken, hastalığa yapılan toplam harcama azalmakta; aksi durumda ise, ilişki tersine dönmektedir. Sanayi toplumunun üretimi kitleselleştirme becerisi göz önünde bulundurulduğunda, ilk aşamada pahalı olsa bile, etkili yöntemin kısa sürede ucuzlatılabileceği öngörülebilir. Ancak, öncelikle dışsal etmenlere bağlı olduğu düşünülen, giderek yaygınlaşan ve genellikle kronik özellik gösteren tüketim toplumu hastalıklarında etkili tedavi yöntemleri bulunamaması ya da bu konuda gecikilmesi tedavi maliyetlerinin sürekli artmasına yol açmıştır);

*Hastane hizmetinin ayakta tedavi hizmetine yeğlenmesi hastalıklara yapılan toplam harcamayı artırmıştır;

*Etkili tedavi yöntemi bulunamayan tüketim toplumu hastalıklarında ve nüfusun yaşlanması nedeniyle artan kronik hastalıklarda en pahalı hizmet türü olan hastane bakımı bu hastalıkların doğasına bağlı bir zorunluluk olarak öncelik kazanmıştır;

*Beklenen yaşam süresinin artması yaşama umudunu ve buna bağlı olarak sınırsız sağlık hizmeti istemini ve bu hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması beklentisini artırmıştır;

*Sağlık harcamalarının artacağını haber veren değişimler yaşanırken, tüketim toplumunun o dönemdeki gereksinimleri öyle gerektirdiği için daha ucuz ve etkili olan koruyucu sağlık hizmetleri yerine, daha pahalı ve verimsiz olan tedavi edici hizmetlerin geliştirilmesine öncelik verilmiştir;

Sağlık Hizmetlerinde krize yol açan bu gelişmeler midir?

Sağlık harcamalarının artmasına yol açan bu gelişmeler tanımlandıktan sonra, sağlık hizmetlerinde kriz yaşanmasına gerçekten bu gelişmelerin mi; yoksa, kapitalizm ve tüketim toplumu ideolojisinin insana ve sağlığa bakış açısının sağlıksızlığının mı yol açtığı, sorusunun yanıtı aranmalıdır.

İnsana içselleşmiş doğal bir döngü olan doğum yaşam, ölüm sürecinin temel niteliklerinden biri olan sağlıklılık, tüketim toplumunun sağlık ideolojisine göre ise doğal ve kaçınılmaz olan geçici bir haldir; tıp hizmeti de insanı kaçınılmaz olan sağlıksızlık halinin sonuçlarından kurtaracak tek seçenektir.

Bu ideolojik yaklaşım sayesinde insan sağlığını kendisine dışsallaştırıp, yabancı bir meta olarak algılayan, sağlığının sürekliliğini sağlamayı da tıp hizmetine yüklemiş; sürekliliğin niçin bozulduğunu sorgulamamış ya da bu sorgulamayı tıp hizmetinin etkinlik alanı ile sınırlamıştır. Böylece, tüketim toplumu temel üretici gücünü oluşturmuş, ama hastalık yapıcı doğası nedeniyle hasta ettiği insanı tıp hizmetinin yardımıyla yeniden üretim sürecine katarken, onu yalnızca sağlığında değil, tükettiği sağlık malları ve hizmetleri nedeniyle hastalığında da bir tüketici olarak sömürebilmiştir.

Tüketim toplumu tarafından hep yeniden üretilen sağlık-hastalık kısır döngüsüne kurban edilen insan bu döngüyü kıramamış; sağlık sorununu tıp hizmetinin tanımladığı sanal alan dışında sorgulayamamış ve böylece, bu sorgulamayı tüketim toplumunun doğasına yönlendir-

mesi daha baştan ve kesin olarak önlenmiştir.

Sonuçta tüketim toplumu temel üretici ve tüketici gücü olan insanı hastalık yapıcı doğasının ürünü olan sağlık sorunlarıyla boğuşurken bile sömürmeyi sürdürürken, sorgulanmamayı da başarmıştır.

Tüketim toplumu bu süreçte sağlık alanını kısa dönemde büyük vurgunlar vurulacak yeni bir pazar olarak örgütlemiştir. İnsan bu pazarda tıp hizmetini kendisini her türlü rahatsızlıktan; hatta giderek en doğal ruhsal ve bedensel sıkıntılardan, en temel insani acılardan bile arındıracak bir araç olarak görmeye koşullandırılmıştır.

İnsanı kendisini rahatsız ediyor olsa bile, en temel insani acılarından bile arınma arayışına iten bu düzeydeki bir yabancılaşmanın tüketim toplumunun karşısına ölümsüzlük özleminin gerçekleştirilmesini de dışlamayan sınırsız sağlık hizmeti istemiyle çıkması beklenmedik bir sonuç olarak görülmemelidir.

Gerçekten, alabildiğine sağlıksız olan bu ideolojik ortamda, insan tüketmek için varolduğuna inandırılmış, bu amacına ulaşabilmesi için de, ölesiye çalışmaya koşullandırılmıştır. Aynı koşullanma uyarınca, insan potansiyel bir hasta olarak görüldüğü sağlıksız çalışma ortamında kaçınılmaz olarak sağlığını yitirecek ve sağlığını yitirdiğinde de, onu tekrar sağlığına kavuşturacak ya da onu her türlü acıdan kurtaracak ve en azından acısız ölmesine yardımcı olacak sınırsız sağlık hizmetinden yararlanacaktır.

Kendisine ve sağlığına yabancılaştırılmış insan bu koşullarda tüketmek için yaşamış, tüketmek için çalışmış ve çalışırken de tüketilmiştir.

Tüketilen insan karşılık olarak sınırsız hizmet isteminin yerine getirilmesini beklemiş ve doğal olarak, bunu bedeli ödenmiş ve kazanılmış bir hak olarak görmüştür.

Ancak, kısa dönemde insan yaşamını bile vurgun alanına dönüştürmeyi başaran tüketim toplumu, gelecek ile beklediğinden çok daha kısa bir sürede yüzleşmek ve altından kalkamayacağı bir sağlık harcaması ile yüzleşmek zorunda kalmıştır: yani yel ekilmiş; ama fırtına biçilmiş.

Ancak, fırtınaya yol açan sağlık harcamalarındaki önlenemeyen artış değil, kapitalizmin ve tüketim toplumunun insan yaşamını bile vurgun alanına dönüştürmekten kaçınmayan sağlıksız ideolojik altyapısı, dayanılmaz iki yüzölçüğüdür.

Dahası, tüketim toplumu fırtınaya, derinleşen küresel ekonomik kriz koşullarında yakalanmıştır.

Sağlık harcamalarının önlenemez bir biçimde artması ekonomik krize giren ve iki yüzölçüğü ile beklediğinden erken hesaplaşmak zorunda kalan tüketim toplumunu bir ikileme karşı karşıya bırakmıştır.

Gelinen noktada, diyalektiğin yasaları uyarınca tüketim toplumunun bir iç çelişkisi olarak bireysel bir temel hakka ve toplumsal bir kazanıma dönüşen ve gereksinimi olana sınırsız olarak sunulacağına söz verilen ve gerçekten bir dönem sınırsız tüketilebilen sağlık hizmetleri için ayrılan kaynakların sınırsız olarak artırılması olanaklı mıdır?

Bu soru haklı olarak olumlu yanıtlanamıyor ise, özellikle derinleşen ekonomik kriz koşullarında sağlık hakkının sı-

nırlanması ya da bu haktan vazgeçilmesi mi gerekmektedir?

İnsan odaklı bir değerlendirme yapıldığında, her iki soru da olumlu yanıtlanamaz. Ancak, insana yalnızca emek sömürü yörüngesinde odaklaşan kapitalizm için bu seçenekten başka çıkış yolu olamaz.

Sağlık harcamalarını sınırsız bir biçimde artırmak gerçekleştirilebilir bir hedef değildir ve olmamalıdır. Emegün talebi de bu değildir.

Böylesi bir yaklaşım, kapitalizmin dönemsel bir kandırmacasıdır ve tüketim toplumu döneminde olduğu gibi, sağlığın korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmadığı gibi, toplumda yanlış bir sağlık ideolojisini yerleştirmekten ve sermayeye yeni yatırım ve kar alanları oluşturmaktan başka da bir işe yaramamıştır.

Gerekli olan bireyin ve toplumun sınırsız değil, etkili bir sağlık hizmetinden yararlanmasını sağlayacak yeterli harcamanın yapılacağı koşulların yaratılmasıdır. Toplumun ve emegün talebi de budur ve bu olmalıdır.

Bu amaçla:

1. Makroekonomik maliyet denetlenmelidir: Sağlık hizmetlerine gayri safi yurtiçi hasıladan "en uygun" pay ayrılmalıdır. Sağlık harcamalarının makroekonomik verimliliği, bu harcamalardaki marjinal artışla sağlanan kazanımların toplumsal değerinin diğer harcamalardaki marjinal artışla sağlanabilen kazanımların değeriyle karşılaştırılması temelinde saptanır.

2. Mikroekonomik etkililik ve verimlilik sağlanmalıdır: Hizmet kalitesi ve bu hizmetten yararlanan bireyin doyumu, en az maliyetle en çoklaştırılmalıdır. Dinamik verimlilik değerlendirmeleri, sağlık kaynaklarının üretkenliğini geliştirecek örgütlenme biçimlerinin ve teknoloji kullanımının araştırılmasını içerir. Sağlık "çıkıtlarını" iyileştirmenin en verimli yolların araştırılan hükümetlerin sağlık hizmetlerine daha fazla kaynak aktarırken, bunların daha verimli olan diğer alanlardan aktarılan kaynaklar olup olmadığını değerlendirmeleri gerekir.

3. Eşitlik temel alınmalıdır: Bireyin ve toplumun daha da sınırlanamayacak en uygun sağlık hizmetinden yararlanması ve bu hizmetin gelir düzeyine göre değil, sağlık hizmeti gereksinimine göre sunulması gerekir. Ayrıca, bireyler hastalığın ve hastalanmanın mali sonuçlarına karşı belirli düzeyde korunmalı ve bu korunma için yapılacak bireysel katkı belirlenirken bireysel riske göre değil, gelir düzeyine göre belirlenmelidir.

Oysa, tüketim toplumu son yirmi yıldır bu ikilemin ortadan kaldırılmasında kolay yolu seçmiş; sağlık harcamalarının kısıtlanmasını amaçlayan makro ve mikro ekonomik önlemler almakla yetinmiştir. Kısaca muayene ücretleri ile ve sağlık mal ve hizmetlerinin denetimi; maliyet paylaşımı; sağlık hizmeti sunumunun denetimi bütçe kısıtlamaları; hizmet sektöründe iç rekabetin artırılması başlıkları altında sınıflandırılabilir olan bu önlemler harcamaların artmasını önleyemediği gibi, sağlık hizmetinin kalitesinin azalmasına ve sağlık hakkının kullanılmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, bu önlemler ile ikilem ortadan kaldırılmamış, aksine derinleşmiş ve sorunun asıl boyutunun sağlık hakkının doğasının ve sosyal güvenlik sistemi tarafından korunan diğer haklardan farklılıklarının tartış-

maya açılması için uygun bir siyasal ortam ve toplumsal iklimin hazırlanmasına katkıda bulunurken, tüm ülkelerdeki sağlık harcamalarının da tartışmaya açılmasına olanak sağlamıştır.

Sağlık hakkını diğer haklardan farklılaştıran özelliklere geçmeden önce, sağlık harcamalarının gerçekten yüksek olup olmadığı sorusu da yanıtlanmalıdır. Gelişmiş sanayi ülkelerinin bazıları dışarıda tutulursa, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sağlık harcamalarına bütçeden ayrılan payın yüksek olduğunu ileri sürmek olanaklı değildir. Türkiye de bu ülkelerden birisidir. Toplam sağlık harcaması bilinmemekle birlikte, pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de bütçeden sağlığa ayrılan pay hep yetersiz kalmış, bu ülkelerdeki insanlar sağlık sorunlarını kendi olanakları ile çözmeye zorlanmışlardır. Bu süreç son 20 yılda giderek hızlanmıştır. Dolayısıyla, harcamaların arttığını ileri sürerek, bu harcamaları kısıtlayacak önlemler almaya yönelmek en azından gelişmekte olan ülkelerde savunulabilir bir girişim değildir ve ancak açık ve kaba bir aldatmaca olarak değerlendirilebilir.

Bu aşamada vurgulanması gereken bir diğer gerçek de, ayrılan sınırlı ve yetersiz kaynaklarla bile, bugün üretilenden daha etkili sağlık hizmeti üretilebilecek olmasıdır. Bu olanağın değerlendirilmesi için sağlık hakkının doğasının yeterince özümsemesi ve etkili sağlık hizmeti üretilmesinin önkoşulu sayılan evrensel ilkelere kararlılıkla uyulması gereklidir.

Sağlık Hakkını Diğer Haklardan Farklılaştıran Özellikler

Sağlık hizmetleri ile ilgili tartışmaların özünde iki sorunun öne çıktığı görülür:

*Birincisi, sağlık hizmetlerinin nesnesi olan sağlığın sosyal güvenlik sistemi tarafından korunan diğer haklardan farklı olup olmadığıdır ya da bir başka boyutuyla ele alınırsa, sağlık hakkını diğer haklardan ayıran temel niteliklerin neler olduğudur.

*Ancak birinci sorun ile ilişkili olarak ele alınabilecek ikincisi ise, sağlık hizmetlerinin ve bu hizmetlerin nesnesini oluşturan sağlığın, diğer sosyal güvenlik hizmetleri ya da bu hizmetlerin nesnelere gibi metalaştırılıp metalaştırılmayacağı ya da başka bir anlatımla, bu hizmet türünde üretimin, sununun ve dağıtımın piyasa kurallarına göre düzenlenip düzenlenemeyeceğidir. Birinci sorunun önemini artıran da, ikinci sorunun çözümünü doğrudan belirliyor olmasıdır.

Çözümleyici nitelik taşıyan ilk sorun iki boyutta ele alınmalıdır:

Birincisi, sağlık hakkı sosyal güvenlik sistemi tarafından korunan bir hak olmakla birlikte, sistemin koruduğu diğer hakların kullanılabilmesi için de bir ön koşuldur. Sağlıksız bir insanın çalışma hakkının ve dolayısıyla, çalışması karşılığında kazanacağı diğer hakların korunabilmesi de olanaksızdır.

Daha genel boyutta ele alındığında, sağlıksız bir insanın özgürlük ve eşitlik hakkı; eksiksiz ve sürekli gelişme hakkı; ülkesinin siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamına etkili biçimde katılma hakkı daha baştan sınırlan-

caktır. Sağlıksız insan, aynı sınırlanma nedeniyle, bu hakları kullanarak elde edeceği üstünlüklerden ve ayrıcalıklardan da yoksun kalacaktır.

Bu sonuç, devletin ve toplumun demokratikliğini de tartışılır duruma düşürecektir, çünkü bir devlet bu hakların önündeki siyasal, ekonomik, toplumsal engelleri ortadan kaldırdığı; bir toplumda bu haklar kalıcı olarak güvence altına alınabildiği ölçüde demokratikleşecektir.

İkincisi, sağlıksızlığın ve sağlıksızlığı yaratan koşulların, söz konusu sağlık sorununun niteliğine göre değişen düzeylerde geri döndürülemez nitelikte olmalarıdır. Ölümle veya tam ya da kısmi işgöremezlikle sonuçlanan sağlık sorunları mutlak anlamda geri döndürülemez niteliktedir. Tam iyileşme ile sonlanan sağlık sorunlarında ise, yukarıda anılan hakların kullanımı tam iyileşme sağlanıncaya kadar sınırlanacaktır. Bu geçici sınırlama, belki de sağlıksızlığın ve sağlıksızlığı yaratan koşulların yeniden üretilmesine de yol açacaktır.

Sonuç olarak, tam iyileşme durumunda bile, iyileşme dönemi ve o dönemde yaşanan sağlıksızlık durumu bireyin anılan haklarını kullanma yeteneğini kısıtlayabilecektir. Böylece, sağlıksızlık ve sağlıksızlığı yaratan koşullar tam iyileşme durumunda bile, geri döndürülemezlik potansiyeli kazanabileceklerdir. Başka bir anlatımla, sağlıksızlığa yol açan durum geri döndürülebilir olsa bile, yeniden üretileceği koşullara da ortam hazırlayabilecektir.

Sağlık hakkını diğer haklardan farklılaştıran diğer özellik işte bu noktada açığa çıkmaktadır: diğer değerlerden farklı bir biçimde korunmadığında, sağlıklılık antitezini üreten ve diğer hakların da korunmasını önleyen bir kısır döngünün bileşenine dönüşmektedir.

Bu iki özellik, sağlığın diğer haklardan farklı bir temel hak olarak ele alınması gerektiğini ve diğer haklar ekonomik kaynaklarla kolayca ilişkilendirilebilirken, sağlığın niçin bu tür bir ilişkinin nesnesine dönüştürülemeyeceğini açıkça göstermektedir.

Gerçekten, sosyal güvenlik sisteminin koruduğu diğer hakların kullanılabilirliği ile ekonomik koşullar arasında doğrudan ilişki kurulabilmekte; bu hakların kullanılması için kaynak ayrılmasında esnek davranılabilmekte, bu esneklik hakların kullanım düzeyine de kolayca yansıtılabilmektedir. Özellikle ekonomik bunalım dönemlerinde, bu esnekliğin ürünü olan kaynak kısıtlamaları ilk önlem olarak öne sürülmektedir. Dolayısıyla, bu hakların ekonomik durum ile uyumlu düzenlemelere konu olmaları da, büyük toplumsal sıkıntılar yarattıklarında bile, olağan karşılanabilmektedir.

Oysa, sağlık hakkı tarihsel gelişim sürecinde böylesi bir esnekliğin konusu olmaktan giderek uzaklaşmış ve önce yaşama hakkını, sonra da çalışma hakkını tanımlayan bir nitelik kazanmıştır. Sosyal devlet döneminde, bir temel hakka dönüşen sağlıklı yaşama ve çalışma hakkının kapsamı çalışma hakkının kullanılmasıyla kazanılan diğer hakların katılımı ile genişlemiştir.

Sağlığın sosyal güvenlik sistemi tarafından korunan diğer haklardan farklılığını ve sağlık bakım hizmetlerinin diğer hakların korunmasını amaçlayan hizmetler gibi metalaştırılmasının olanaklı olup olmadığını tartışmaya açan da, yeni liberal önlemler ile hızlanan ve giderek so-

mutlaşan bu süreçtir.

Sağlıklı olmak, yukarıda da vurgulandığı gibi, diğer haklardan yararlanabilmenin ön koşuluna dönüşürken, diğer haklar da bütünsel sağlık anlayışının öğelerine dönüşmüştür. Sağlıksızlık başlıbaşına geri dönüşsüz bir süreç olarak karşımıza çıkabildiği gibi; diğer hakların kullanımını da sonsuza kadar engelleyebilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle sağlık hakkının bireyin isteme gücü ve yeteneği ile ya da ekonomik ve siyasal gücü ile ilişkilendirilmesi; yani metalaştırılması kabul edilemez. Bu sonuç aynı zamanda sağlık hizmetleri konusunda ele alınan ikinci konunun da yanıtını oluşturur.

Sağlık hakkını bireysel bir temel hakka ve toplumsal bir kazanıma dönüştüren ve bu hakkın ve bu kazanımın korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan sağlık bakım hizmetlerinin evrensel ilkelere dayandırılmasını gerektiren de, hangi gerekçe ile olursa olsun görmezden gelinemeyecek olan bu özellikleridir.

Sağlık Hizmetlerinin Evrensel İlkeleri

*Sağlık bakım hizmetleri ayırım yapılmadan ve herhangi bir koşula bağlanmadan tüm yurttaşları kapsmalıdır. Sağlık bakımı bir yurttaşlık hakkı olmalıdır.

*Sağlık bakım hizmetlerinden herkes gereksinimine göre, eşit olarak yararlanmalı ve bu amaçla gereksinimi olana, gereksindiği kadar sunulmalıdır.

*Diğer temel haklar gibi, sağlık hakkı da herkesten gelirine göre toplanan genel vergilerden ayrılan kaynaklarla finanse edilmelidir.

*Bu üç ilke bir bütün olarak ele alınmalı ve bu bütünlüğün korunması ve sürdürülmesi için, bu ilkeler devlet güvencesinde olmalıdır.

Bu üç ilkenin ortak özelliği, toplumsal dayanışmayı öngörmesidir. Herkesin gereksinimi temelinde eşit olarak yararlanacağı, ama finansmanına gücü ölçüsünde katılacağı bir hizmet modeli; üst düzeyde bir ulusal dayanışmayı ve bireyin yalnızca kendi haklarına değil, diğer bireylerin haklarına da saygılı olma bilincini öngörür.

Sonuç

Sorunun boyutlarının tanımlanması sürecine sunu, istem, gereksinim, kar, verimlilik, maliyet, yarar gibi temel kavramlar ile sınırlı bir çerçevede katılan ekonominin tümü ile toplumsallaşan, yani siyasileşen bu soruna alana özgü matematiksel hesaplamaların ardına saklanarak açıklama getirilmesinin yetersiz kaldığı; sorunun aslında bu matematiksel ilişkilerin ardına gizlenmiş üretim ilişkileri ve toplumsal ilişkiler açıklandığı ölçüde tanımlanabileceği; bu açıklamanın da ekonominin ve siyaset biliminin değil, ekonomi-politiğin görevi olduğu anlaşılmıştır.

Bunun için sorunu tıbbın sınırlı olanaklarıyla çözmeye çalışmamak, ama farklı bir yol ararken ekonominin işlem ve grafiklerden oluşmuş ve olayların basitleştirilmiş bir matematiksel tanımından öteye gitmeyen kapsamına ya da görelî siyasi değerlendirmelerin sıklığına sapanmamak ve bu matematiksel gösterimlerin ardına gizlenmiş toplumsal, yapısal, bilimsel, felsefi ilişkileri kavra-

mak; yani ekonomi-politiği araç olarak kullanabilmek gerekmektedir.

Bu sonuç bir anlamda da toplumsal siyasa konusu olan sorunlarda, sorunun nedenlerine tüketim toplumunun yaptığı gibi, doğrudan ekonomik tepkiyle, yani harcamaların sınırlanmasını amaçlayan önlemler olarak yanıt vermek yerine, olası tüm çözüm önerilerinin ortaya koyulması ve tarafların üzerinde uzlaşacakları bir ortak çıkış yolunun bulunması gerektiğini de bir kez daha doğrulamaktadır.

Ancak, Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve göçük altından çıkan Sosyal Güvenlik Yasası ile yine Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve kapalı kapılar ardında süren pazarlıklar bittiğinde, mecliste onaylanarak topluma dayatılacak olan Sağlık Reformu Yasası, üzerinde uzlaşmış toplumsal belgeler değildir. Bu belgeler çözüm değil; çözümsüzlük üretecek, toplumsal direnişin yaratacağı siyasal göçük altında kalacak, uygulanamadan tarihin çöplüğüne gömülecektir.

İçinde yaşadığımız sağlıksız siyasal ve ekonomik koşullar bu öngörümüzü desteklemektedir.

Nasıl

Bir Ortamda Yaşıyoruz?

1970'li yılların başında ortaya çıkan, 1980'li yılların başında somutlaşan "yeni liberal" saldırı topluma küreselleşme tanımının ardına gizlenmiş, kaçınılmaz, ertelenemez ve zorunlu bir gerçek olarak dayatılmaktadır.

Yatırıma dönüştüğü her yerde sermayeye karını tam güvenlik içinde, sürekli arttırabileceği koşullar yaratabildiği ölçüde, bu saldırı amacına ulaşmış sayılacaktır.

Bu amaca uygun olarak, devlet, ulusal ve sosyal kimliğinden arındırılarak, uluslararası sermayenin yasama, yürütme ve güvenlik aygıtına dönüştürülecektir.

Devlet yeni görevini başarmak için; ulusal pazar eşitsiz yarışmaya açacak; başta eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları olmak üzere toplumsal harcamaları en aza indirerek, arttırabildiği kaynakların tümünü uluslararası sermayenin kullanımına sunacak; çalışma yaşamını esnek çalışma tanımının ardına gizlenerek düzensizleştirecek ve sermayeye iş güvencesinin olmadığı, sendikal özgürlüklerin sınırlandığı, örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarının kullanılmadığı, çalışanların tümüyle korunmasız bırakıldığı, kısacası orman yasalarının egemen olduğu bir yatırım ortamı yaratacak bir düzeni kuracak ve zorla sürdürecektir.

Bu düzen, Yeni Dünya Düzeni olarak zorla dayatılacaktır.

Ülkemizde "Sosyal Güvenlik Yasası" ve "Sağlık Reformu Yasası" kapsamında sunulan program devletin sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarını, yani emeğin toplumsal maliyetini en aza indirme çabalarına yasal dayanak oluşturma girişimidir. Sağlığın ve sosyal güvenliğin korunması ve geliştirilmesi gibi bir kaygısı da yoktur.

"Sosyal Güvenlik Yasası" ve "Sağlık Reformu" konusunda yanıtlanması gereken ilk soru, bu "reform" ülke gerçekleri ve gereksinimleri öngörülerek mi hazırlanmıştır? olmalıdır. Bu sorunun yanıtı hayırdır. "Sosyal Güvenlik Yasası" gibi "Sağlık Reformu Yasası" da uluslararası sermayenin örgütü olan Dünya Bankası tarafından hazırlanmıştır. Sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini üretenlerin

Sendikal Bakış

ve hizmetten yararlananların görüşlerinden yararlanılmamıştır. Sosyal Güvenlik Yasası'nın son yılların en büyük toplumsal direnişi ile karşılaştığı koşullarda, göçük altında kalan bir meclisten çıkarılması; Sağlık Reformu Yasası için bir İngiliz şirketine 1,5 milyon dolar ödemesi ve kapalı kapılar ardında sürdürülen pazarlıklar ile dayatılması başka türlü nasıl açıklanabilir?

Sosyal Güvenlik ve Sağlık sistemini çökertmek için tüm becerilerini sergileyen "reformcu" siyasetçilerimiz ve bürokratlarımız bu çöküşü göstermeyi içlerine sindirebiliyorlarsa, bu tutum başka türlü nasıl açıklanabilir?

Ancak, "reform" karşıtlarının karşı çıkışları da genellikle "reformu hayır" ile ve hayırın gerekçelerinin sıralanmasıyla sınırlı kalmıştır. "Reform" yanlılarının asıl amaçlarının ne olduğu tartışılabilir, sağlık sisteminde gerçekten bir değişiklik yapma isteklerinin olup olmadığı, bu isteğin yaşama geçirilmesi için gerekli nesnel ve öznel koşulların bulunup bulunmadığı sorgulanmamıştır. Her iki sorgulama da yapılmış olsaydı sonucun olumsuz olduğu görülür, "reform" girişimlerinin asıl amacının sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması değil, sistemin işletilmesindeki başarısızlığın gizlenmesi ve hatta bir adım daha atılarak "reform karşıtlarına" yüklenmesi olduğu görüldü. "Reform karşıtları" karşıtlıklarını bir anlamda hayır ile sınırlamaktan öteye geçemeyerek sağlığın savunulmasında edilgen konuma düşmüşler, sağlık hakları ellerinden alınan kurban rolüyle yetinmişlerdir.

Bu sürecin yaşanmasında çok boyutlu saldırının olumsuz sonuçlarının yaşamın tüm alanlarında, bir anda ortaya çıkması da etkili olmuştur. Sistem tüm alanlarındaki çöküşünü birbirini izleyen skandalları kusarak belgelenen, güçlü iletişim ağı ile de yeni egemenlerini topluma dayatarak başarısızlığı dışsallaştırmıştır. Böylece sorumlular "Büyük Türkiye" yürüyüşünü daha geniş siyasi destekle sürdürmek için, alanları daralmış olsa bile, yeniden soluklanmışlardır.

Bu aşamada yanıtlanması gereken ikinci soru "reform yanlılarının halkın sağlığının korunması ve geliştirilmesi için reform yapma hakları var mıdır?" olmalıdır. Gerçekten, siyasetteki kirlenmeyi skandallarla taçlandıran; çeteleri ülke yönetimine taşıyan; eroin ticaretini ekonomik girdiye dönüştüren; ekonomiyi giderek derinleşen bir bunalıma sokan; eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerini çökerten; gelir dağılımını bozan; işsizliği artıran; ülkeyi orman yasalarına teslim eden; işkenceyi, yargısız infazları ve kayıpları olağanlaştıran bir siyasi yapılanmanın bileşenlerinin "sağlık reformundan" söz etme hakları var mıdır? Bu ortamda, sağlığın geliştirilmesi için yapılan girişimler inandırıcı olabilir mi? Bu ortamda sağlık çalışanları sağlığı geliştirebileceklerine, halk da sağlığının korunabileceğine gerçekten inandırılabilir mi?

Bu sorulara olumlu yanıt verilemez. "Reform karşıtları" karşı çıkışlarında sağlığa bütünsel yaklaşmayı başaramamışlar, sağlığı korumakta sağlığı doğrudan ilgilendiren alanlarla bütünlüşmeden "sağlık alanıyla" sınırlı kalmışlardır. "Yeni liberal saldırı" bütünsel niteliği ile sürerken, örgütsüz direniş her alan özelinde sıkışmış; hatta kimi zaman aynı alanda bile bütünlük sağlanamamıştır. Sonuçta, reform yanlıları tarafından sağlık sisteminde "reformun gerçekleştirildiği" bir sanal ortam yaratılmış, "reform karşıtları da bu sanal ortamda reformun gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğini, gerçekleştirilirse ne-

rede, nasıl tıkanacağını tartışmışlar; bir adım daha atılabilseler, gerçekleşen bu reformun asıl amacının ne olduğunu tanımlamışlardır.

Birinci tutum "reform" çabalarını ve "reformcuları" yassallaştırmış, halk düşmanı yüzlerinin sergilenmesini bir süre ertelemiş, ikinci tutum ise sistemin iletişim ağının gücüyle boğulmuş, sergileme amacına katkıda bulunamamıştır. Bu süreçte "reform yanlıları" sağlık çalışanlarının bir bölümünün de içinde bulunduğu geniş bir kesimi sağlık sisteminin çöktüğüne ve bir reformun zorunluluğuna inandırırken, kimse onlara halkın sağlığından söz etme haklarının bulunmadığını haykırmamıştır.

Yanıtlanması gereken üçüncü soru sağlık sistemi ile ilgilidir. "Sağlık sistemimiz" gerçekten başarısız mıdır? Bir sistemin başarısı en genel anlayışla sisteme yapılan girdilerle sistemin çıktılarının karşılaştırılmasıyla belirlenir. Yasal anlamda sosyalleştirildiği günden bu yana sağlık sistemine yapılan girdilerin artırılmadığını, hatta giderek azaltıldığını "reform yanlıları" bile onaylamaktadır. Ayrıca, sosyalleştirmenin gerçek anlamda uygulanmadığı, hatta bu modelden giderek uzaklaşıldığı da yadsınmamaktadır. Gerçek anlamda uygulanmayan, yeterli girdi ile beslenmeyen ve çevresel sistemler tarafından desteklenmeyen bir sistemin bugün ulaştığı sonuçların başarısızlık olarak nitelenmesi bir çarpıtmadır. Bu sonuçlar olsa olsa çevresel sistemlerin her türlü saldırısıyla esir edilmiş bir modelin, teslim olmamakta direnmesiyle elde edilmiş başarılar olarak değerlendirilebilir.

Ancak çarpıtma amacına ulaşmıştır. "Reform karşıtları" arasında bile sağlık sisteminin başarısız olduğuna, hatta çöktüğüne inananlar çoğunluktadır. Aksini kanıtlamak için de olanaklı olduğu halde yeni hiçbir çalışma yapılmamış, yapılan eski çalışmalar da amaca uygun olarak değerlendirilememiştir.

Çarpıtmanın amaca ulaşmasının bir başka nedeni de sosyalleştirmenin ne olduğunun bilinmemesidir. Gerçekten, genç kuşak sağlık çalışanları bile sosyalleştirilmiş sağlık hizmetlerinin ne olduğunu, sınırlı olanaklar sağlandığında bile önemli başarılar kazandığını bilmemektedir.

Sosyalleştirmenin ne olduğunu ve başarılarını bilenler ise bugün azınlıkta kalmışlar ve etkisizleşmişlerdir. Bunda, modelin ülkenin değişen gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yenilenememesi de belirleyici olmuştur. Sonuçta, "reform karşıtlarının" en önemli eksikliği, dayatılan modele "hayır" derken, seçeneğe üretememek ya da başarı kazanmış bir seçeneği yok saymak veya gerçekçi bir biçimde savunamamak olmuştur. Başka bir anlatımla, "hayır" demek, "reform karşıtlarını" yaratılan sanal ortamda başarısız olduğuna kendilerinin bile inandıkları bir modelle kader ortaklığı yapmaya zorlamıştır.

Bu aşamada yanıtlanması gereken sorular "sağlık reform paketi" ne amaçlıyor? Ve paketi hazırlayanlar gerçekten bu amaçlara inanıyorlar mı? Yoksa asıl amaç gizleniyor mu? olmalıdır.

Türkiye, son yıllarda değişip, dönüşen pek çok yasa tasarısı tartışmaları arasında küreselleşme sürecinin tüm olumsuzluklarının olağan görülmeye başlandığı bir can-gıla dönüşmüştür. "Sosyal Güvenlik Yasası" ve "Sağlık Reformu Paketi" de aynı amaca hizmet eden iki taslak olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

Mevlüt Can

İŞSİZLİK SİGORTASI ÜZERİNE

Gelişmişliğin bir göstergesi de bağımlı çalışma ilişkisinin yaygınlığıdır. Bağımlı çalışma özünde emek gelirin dayalı olarak geçinmeyi gerektirir. İş ilişkisinin sona ermesi, emekten başka geliri olmayan işsizler için bir sosyal risk olarak ortaya çıkar. Bu açıdan modern toplum, güvenceleri de içinde barındıran toplumdur. Özellikle sanayileşmiş ülkeler, işsizlik riskini belirli ölçüde karşılamak ve sınırlamak için sosyal güvenlik yapıları içinde katılımlı zorunlu sigorta türleri oluşturmuşlardır.

İşsizlik sigortası, çalışanların kendi istençleri dışında işsiz kalmaları, tüm çabalarına karşın iş bulamamaları durumunda belirli süre geçinmelerine olanak verecek kadar parasal nitelikli yardım yapmayı ve hizmetleri vermeyi amaçlayan sigorta dalıdır.

İşsizlik çok boyutlu bir risktir

İşsizlik olgusu niteliği gereği ekonomik, sonuçları ise sosyal bir risktir. İş olmayan veya belirli bir süre işsiz kalan bir kimsenin yoksulluk olgusuyla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. İşsiz kalarak gelir güvencesini yitiren kimsenin belirli bir gelire olan gereksinimi açıktır. İşte sosyal güvenlik anlamında işsizliğin bir risk olarak kabul edilmesinin altında böyle bir soylu düşünce yatar.

İşsizlik bireyi ilk aşamada toplumun dışına iter. Bu da giderek toplumsal bütünleşmeyi güçleştirir. GÜZEL'in de

belirttiği gibi, böyle bir toplumun çağdaş olması, barış ve uzlaşmayı sağlaması zorlaşır. (Ali Güzel, İşsizlik Sigortası Gerekli, Cumhuriyet, 24.09.1992)

İşsizlik Sigortası Örgütlü Toplumun Ürünüdür

Günümüzde gelişmiş toplumların başat özelliği örgütlü olmasıdır. Bu yalın gerçeği veri alan toplumlar modernlik ve çağdaşlık çizgisini tutturabilir. Karmaşık sorunlarına tek başına bireyin çözüm bulabilmesi günümüzde olanaksızdır. Esasen sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi bu gerçeğin kabul edilerek, işsizlik, kaza, hastalık vb. sosyal risklere karşı insan soyunun birlikte savaşımını öngörür.

Bundan öte işsizlik sigortası, işsizleri örgütleyerek kurumsal bir yapının oluşmasına, böylelikle çağdaş toplumun özgür bireylerini oluşturma sürecine yapacağı katkı yadsınamaz.

İşsizlik Sigortası, Sosyal Devlete İçerik Kazandırır

İkinci Dünya Savaşından sonra demokratik ülkelerde benimsenen ve 1961 Anayasası ile hukukumuzda giren, 1982 Anayasasında da Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında sayılan sosyal devlet, toplumsal eşitsizlikleri gidererek herkese insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyini sağlamayı amaçlayan devlet olarak tanımlanabilir.

Sosyal devlet ilkesini toplumsal yaşama aktaran ve şekil veren en etkin araç sosyal güvenlik yapılanmasıdır. Ana-

Sendikal Bakış

yasa, üç temel kuralı ile bu alanın ilkelerini düzenlemiş, 60. Maddesinde ise, "... herkes sosyal güvenliğine hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" buyruğuna yer vermiştir.

Anayasa herkese sosyal güvenlik hakkını verdiğine göre, kendi iradesi dışında işsiz kalanların da sosyal güvenlik hakkından yararlandırılmaları asıldır. Devlet, bu görevini sosyal sigorta yapılanması içinde ve İLO'nun "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları"na ilişkin 102 sayılı sözleşmesinde belirtilen ve her biri ayrı ayrı "sosyal tehlike" olarak sayılan iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, ölüm ve son olarak işsizlik sigortasını kurarak yerine getirmiş, aile yardımları sigortasını ise henüz oluşturmamıştır. İşsizlik sigortası oluşturularak anayasal zorunluluk yerine getirilmiş olmakla birlikte, aile yardımları sigortasının kurulmaması başka toplumsal sorunlara kaynaklık etmektedir.

İş Güvencesinin Sağlanması Koşuldur

Gelişmiş sanayi ülkeleriyle AB'nin içinde bulunduğu ülkelerde işsizlik sigortası geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Sanayileşmiş ülkeler, iş piyasasını düzenleyici önlemler ile işsizlik sigortası kurumuna ilişkin önlemleri ortaklaşa almışlardır. Ayrıca istihdam kurumları emek arz ve talebi arasındaki dengeyi oluşturacak kararlar almaya özel bir önem vermiştir. Bunun yanında bireysel işçi çıkarmalar yargısal ve yönetsel denetime bağlanmış, toplu işçi çıkarmalarda benzer yöntemler izlenmiştir.

İş güvencesinin kaynağını İLO'nun 1963 tarihli ve 119 sayılı tavsiye kararı ile 1982 tarihli, Hizmet İlişkisine İşveren Tarafından Son Verilmesi Hakkında 158 sayılı Sözleşme oluşturmaktadır. Bu sözleşme 09.06.1994 tarihli ve 3999 sayılı yasa ile onanarak iç hukuk kuralı biçimine dönüşmüştür. Aslında iş güvencesi ile işsizlik sigortası arasındaki ilişki kesin olmakla birlikte, uygulamak için bir öncelik sırası oluşturmak gerekirse her iki yapılanmanın en az birlikte, değilse iş güvencesinin önce, daha sonra da işsizlik sigortasının oluşturulması gerekirdi.

İşgücü Piyasası Düzenlenmemiştir

İşsizlik sigortası, niteliği gereği işi olan işçileri değil, işsizlerin de iş seçme ve ayrılma gibi kararlarını da etkiler. Daha doğrusu işsizlik sigortası informal yapıları etkileyerek formal yapılara doğru bir kayışı sağlar.

Bunun için işgücü piyasasının yeniden düzenlenmemiş olması, kaçınılmaz bir olgu olarak işsizlik sigortası dalını da etkileyecektir. Kaldı ki emek piyasasının piyasa ekonomisinin kurallarına göre yeniden düzenlenmesi ikili işleyişi ortadan kaldıracaktır. Emek piyasasının pürüzsüz işleyişi, işsizlik sigortası programının giderlerinin en alt düzeyde gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır. Böylece işsizlik sigortasının işgücü talebi ile açık işler arasındaki işlevsel ilişki, işgücü piyasasının etkinliğini artıracaktır (Özşuca, Şerife Türcan, İşsizlik Sigortası ve Emek Piyasası, Ankara 1998, sh.76-77).

Bu bağlamda işsizlik sigortasının kurulması ile birlikte emek piyasasının işleyişinin kurumsal yapısının da yeniden gözden geçirilmesi, bir sorun alanı olarak ortada durmaktadır.

Fon Yönetimi Kurumsallaştırılmamıştır

İşsizlik sigortası fonu, müşterek kararname ile atanan

iki, en fazla işçi ve işvereni temsil eden işçi ve işveren konfederasyonları tarafından belirlenen birer üyeden oluşacak dört kişilik "Fon Yönetim Kurulu" tarafından işletilecektir.

Ülkemizde devletin aynı zamanda en büyük işveren olduğu düşünülecek olursa, burada üçlü bir yapıdan söz etmek biraz güçtür. Ayrıca işsizlerin temsilcisinin fonda bulunmaması çok önemli bir eksikliği içinde taşımaktadır.

Kaldı ki, günümüzde fon yönetimi başlı başına bir uğraş alanıdır. Fonun fon yönetim ilkelerine göre kurulup işletilmemesi, kısa süre içinde işsizlik sigortası fonlarının erimesine ve kısa bir süre içinde de fonun işlevini yapamaz bir konuma düşmesine ortam hazırlayacaktır. Fon yönetiminin ayrı bir kurumsal yapıya kavuşturulması, bunu da özerk işsizlik sigortası kurumuna bağlı olarak işlem görmesi gerekirdi. Fon yönetim kurulunun başkanını dönüşümlü olarak kendi arasından seçimle belirlemesi işleyişin etkinliğini artıracak ve dış etkilerden de uzaklaştıracaktır.

İşsizlik Ödeneğine Hak Kazanma Süresi

4447 sayılı yasa, işsizlik sigortasına ilişkin hükümlerin yürürlüğünü 01.06.2000 olarak belirlemiştir. Bir de iş sözleşmesinin sona ermesinden önceki 120 günde prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olanlara her ayın sonunda aylık olarak işsizlik ödeneği verilecektir. Buna göre, 01.06.2000 tarihine dek sigortalı olan bir işçinin, işsizlik sigortasının sağladığı yardımlardan yararlanma tarihi Ağustos 2002'den sonraya sarkacaktır.

Oysa ABD'nin bir çok eyaletinde, bir önceki yıl belirlenmiş sayıda hafta içinde minimum bir kazanç elde edilmesi koşulu ile işsizlik ödeneği 26 hafta süre ile verilebilmekte ve federal yasalar bu süreyi 13 hafta daha uzatabilmektedir. Almanya'da ise 3 yıl içinde 360 gün prim ödeyen sigortalıya işsizlik ödeneği ödenebilmektedir. Mevsimlik işler ise 3 yıl içinde 180 gün prim ödeme koşulu öngörülmektedir (Andaç, Faruk, İşsizlik Sigortası, Ankara 1999, sh.91-211).

Sonuç yerine

Çağdaş ve modern devlet, işsize iş bulmanın yanında kendi istenci dışında işsiz kalan işsizleri piyasa aygıtlarının insafsız kurallarına terketmeyen devlettir.

Artık işsizlerin örgütü işsizlik sigortası olacaktır. Ancak işsizlik sigortasının belirli ulusal özellikler taşıması yanında, işleyişinin, kapsamının vb. gibi diğer hususların evrensel öğeleri içermesi gerekirdi.

Bunun yanında işsizlik sigortasının,

- Özerk bir kurumsal kimliğe kavuşturulması,
- İşgücü piyasasının uluslararası normlar göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi,
- İş güvencesi ile işsizlik sigortasının eşanlı olarak oluşturulması,
- İşsizlik sigortası kurumunun üçlü yapılanmanın bir gereği olarak sosyal taraflarca yönetilmesi,

Ertelenemez bir zorunluluk olarak ortada durmaktadır.

Ahmet Ersun Genç

Tüm Sosyal -Sen

Ankara Şube Başkanı

İŞSİZLİK SİGORTASI ALDATMACASI

Kapitalizm öncesi Feodal dönemde gelir elde edemeyenler, genellikle aile dayanışmaları yoluyla ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorlardı. Kapitalizmin ilk dönemlerinde ise çalışanların fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak araçlar mevcut değildir. 20.yy başlarından itibaren daha çok sendikaların oluşturdukları fonlardan işsiz kalanlara ödemeler yapıldığı görülmektedir.

Sanayi devrimi sonrası kırsal kesimden sanayi merkezlerine yoğun göç sonucunda işsizliğin hızla artması ve ücretinden başka geliri olmayan işçilerin karşılaştıkları sorunlar bireysellikten çıkarak toplumsal bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Devletler yığınsal bir nitelik kazanmaya başlayan işsizlik sorununun çözümünde sendikaların talepleri doğrultusunda işsizlik sigortaları oluşturarak, oluşturulan bu fondan belirli sürelerle işsiz kalanlara ödemeler yapmaya başlamıştır.

İlk İşsizlik Sigortası İngiltere'de

Devlet tarafından yasayla ilk zorunlu karakterde işsizlik sigortası 1911 yılında İngilterede kurulmuştur. Zorunlu karakterde böyle bir uygulamaya daha sonra 1920 yılında Avusturya'da, 1927 yılında Almanya'da geçilmiştir.

1929 Dünya Ekonomik Kriziyle birlikte , liberalizm tartışılmaya başlanmış, krizle birlikte ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve işsizliğin artması toplumsal çalkantıların artmasına neden olmuş, toplumsal çalkantılarda kaçınılmaz olarak politik alanda yansımaları bulmuştur.

1929 Bunalımına kadar egemen olan liberal kurum sar-

ımsıdır. Keynes liberal kuramı yeniden yorumlayıp, "Pazar ekonomisi herşeyi kendi kendine çözer" tezini reddederek "Gelirler eşitsiz dağıldığı için pazar mekanizması kendinden beklenen görevi yerine getiremez. Bu eşitsizlik, sürekli olarak arz ile talep arasında dengesizliğe yol açar, talep düşük kalır, bu da krize yol açar" demıştır. Krizden çıkış yolu olarak da toplam talebin devlet müdahalesiyle yükseltilmesi gerektiği tezini ileri sürmüştür. Toplam talebi artırmanın en uygun aracının işsizlik sigortası olduğu, devletin işsiz kesimlere kaynak transfer ederek toplam talebi artıracağı ve ekonomik durgunluğun bu şekilde ortadan kaldırılabileceği tezini ileri sürmüştür. Kapitalizmin krizden çıkmasında Keynesyen politikaların büyük oranda etkili olduğu görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizlik sigortası uygulamalarının hızla yayıldığını görüyoruz.

1970'li yıllarda kapitalizmin krize girmesiyle Keynesyen politikardan vazgeçildiği görülmektedir. 1970 'li yıllara kadar hakim olan "Sosyal Devlet" , "Refah Devleti" anlayışı çerçevesinde; işsizliği toplumsal bir sorun olarak kabul eden ve istihdam politikalarına öncelikli yer veren yaklaşımlar terkedilirken, işsizlik sorununun çözümünü ekonomik gelişmeye bırakan Neo- Liberal yaklaşımlar ön plana çıkarılmıştır. 1970 'li yıllara kadar uygulanan ve işsizliğin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmayı amaçlayan istihdam politikalarını "Pasif İstihdam Politikaları" olarak tanımlayan Neo-Liberaller, İşsizlik Sigortası, İşsizlik Yardımları, Yerel Yönetimlerin Sağladığı Sosyal Yardımların insanları tembelleğe ittiği, ekonomiye büyük yükler getirdiği gerekçesiyle Pasif İstihdam Politikalarından vazgeçilmesi gerektiği tezini ileri sürmektedirler. Bu

çerçevede Yeni Dünya Düzencileri işsizlik sigortası uygulamasının olduğu ülkelerde, kapsamının daraltılması, işsizlik sigortasından yararlanma süresinin azaltılması ve ödenek miktarlarının düşürülmesini tartışmaya açarak işçi sınıfının kazanımlarına yeni saldırıları gündeme getirmektedir. Neo -Libereller Pasif İstihdam Politikaları yerine önerdikleri ve "Aktif İstihdam Politikası" diye tanımladıkları politikalarla işsizlik sorununun çözümünü ekonomik gelişmeye bağlamakta. işsizliği sınırlayıcı önlem ve uygulamaların ve istihdam yaratıcı politikaların devreye sokulması gerektiğini ileri sürmektedirler.

ILO'nun 1944 tarihli konferansında kabul edilen "Philadelphia Beyannamesi" 1946 yılında Uluslararası Çalışma Teşkilatı'nın (ILO) Anayasasına eklenerek teşkilatın amaç ve hedeflerini oluşturmuştur. Beyannamenin III. Bölümünün (f) fıkrasında "Korunmaya muhtaç herkes için bir gelir sağlanmak üzere sosyal güvenlik tedbirlerinin genişletilmesi" hükmü getirilmiştir.

10 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu , yayınladığı "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" nin 25. Maddesinin 1. Fıkrasında "... her şahsın... işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık ve geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır." hükmü yer almaktadır.

1952 yılında, ILO tarafından "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları" nı belirleyen 102 Sayılı Sözleşme kabul edilmiştir. Sözleşmenin 4. Bölüm, 19-24. Maddeleri arasında işsizlik yardımından söz edilmektedir. Ayrıca XI. "Periyodik Ödemelerde Uygulanacak Normlar" bölümünün 65., 66. , 67. Maddelerinde işsiz yapılabilecek yardımın asgari miktarları üzerinde durulmuştur.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde; 1940 yılında dünyada sadece 21 ülkede işsizlik sigortası uygulaması mevcut iken, 1980' li yılların sonlarında hızla yaygınlaşmıştır. İşsizlik sigortasının uygulandığı ülke sayısı 1949 yılında 22'ye, 1958 yılında 26'ya, 1967 yılında 34'e ,1977 yılında 38'e, 1987 yılında 40'a 1997 yılında ise 68 ülkeye ulaşmıştır.

Türkiye'de

İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortasının Türkiye'nin gündemine ne zaman geldiğine baktığımızda; 1946 yılında Kocaeli İşçi Sendikaları Birliğinin Ana Nizamnamesinde işsizliğe karşı sigorta sağlanmasının amaçlandığının belirtildiği görülmektedir. Türk-İş'in 6 Eylül 1952 de İzmir'de toplanan Birinci Olağan Genel Kuruluna sunulan çalışma raporunda da işsizlik sigortası talebi yer almaktadır.

İşsizlik sigortası konusundaki çalışmalara İş ve İşçi Bulma Kurumunun öncülüğünde 1959 yılından itibaren başlanmış ve bugüne kadar 30'a yakın kanun tasarısı ve teklifi hazırlanmıştır. 1963 yılından itibaren DPT Tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da hemen hemen her dönemde yer almıştır.

57. Hükümetin kurulmasıyla birlikte gündeme getirilen "Sosyal Güvenlik Yasasına" emekçilerin yoğun tepkisi ve karşı koyuşuyla birlikte "İşsizlik Sigortası Yasa Tasarısı" hiç gündemde yokken birdenbire gündeme getirilmiş ve Sosyal Güvenliğin Tasfiyesine karşı oluşturulan tepkiyi kırmanın bir aracı olarak kullanılmış ve Avrupa ülkelerinde uygulanan İşsizlik sigortasının çok gerisinde 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası yasası TBMM de kabul edi-

lerek 1 Haziran 2000 yılında yürürlüğe girmek üzere Cumhurbaşkanınca da onaylanmıştır. Yasada getirilen prim ödeme gün sayıları dikkate alındığında, işsizlik sigortasından işsizlik ödeneği alabilmek en erken 2002 yılının Şubat ayında mümkün olabilecektir.

Ülkemizde işsizlik sigortasına ve ödemelerine ilişkin kavram kargaşası yoğun olarak yaşanmakta ve işsizlik sigortasından tüm işsizlerin yararlanabileceği ve bu ödeme süresinin bir iş bulana kadar devam edeceği gibi algılamalar devam etmektedir. Bu nedenle öncelikle işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı gibi kavramları açıklamaya ihtiyaç vardır.

İşsizlik Sigortası Nedir?

Genel anlamda "İşsizlik Sigortası" bir iş ya da işyerinde çalışırken, yasalarda belirlenmiş sürelerde işsizlik sigorta primi ödeyen, çalışma istek ve yeteneğinde olmasına karşın işini kaybeden işçilere, bir yandan yeni bir iş bulmasına ve işe girmesine çalışırken, bu dönem içerisinde kendisinin ve ailesinin zor duruma düşmesini önlemek amacı ile belli bir süre ve ölçüde ödemeyi kapsayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren ve finansmanına genellikle işçi, işveren ve devletin katkıda bulunduğu, devlet tarafından kurulan bir sigorta koludur.

"İşsizlik yardımı" ise finansmanı tamamen devlet tarafından karşılanan, genellikle işsizlik sigortasından yararlananların , sigortadan yararlanma süresi bitmiş olmasına rağmen henüz bir işe yerleştirilemeyenlere ödenen ve işsizlik ödemelerinden daha düşük bir ödemeyi kapsayan, belirli bir süreyi kapsayabileceği gibi; muhtaçlık, fakirlik durumu devam ettiği sürece ödenen bir yardım türüdür.

Avrupa Birliği Ülkelerine baktığımızda bu ülkelerin tamamında işsiz kalanlara "İşsizlik Sigortası" ve "İşsizlik Yardımı" adı altında gelir desteği sağlanmaktadır.

İşsizlik sigortası, işsiz kalmadan önceki iş durumuyla yakından ilişkili olarak uygulanmaktadır. Verilecek yardım miktarı ve süresi tümüyle önceki ücret ve çalışma süresine bağlı olarak tespit edilmektedir.

İşsizlik yardımı ise, genellikle işçinin daha önceki iş durumundan bağımsız olarak değerlendirilen bir sistemdir. Verilecek yardım miktarı, belirlenen minimum gelir düzeyine göre tespit edilirken, yararlanma süresi ise çoğunlukla sınırsızdır.

Bazı Avrupa Ülkelerindeki İşsizlik Sigortası Uygulamaları;

Belçika'da işsizlik sigortası tek başına uygulanmakta, finansmanı işçi, işveren ve devlet tarafından karşılanmaktadır. İşsizlik sigortasının miktarı brüt ücretin % 60'ı olup, işsizlik sigortasından yararlanma süresi sınırsızdır. Ayrıca ülkemizde işverenler tarafından işsizlik sigortasına bir alternatif olarak gösterilen ve tartışmaya açılan kıdem tazminatı uygulaması da mevcuttur.

Danimarka'da da sadece işsizlik sigortası uygulanmaktadır. İşsizlik sigortasının finansmanı işçiler, işverenler ve devlet tarafından yapılmaktadır. Ödenecek miktar brüt ücretin % 90 'ı olup yararlanma süresi 2,5 yıldır. İş teklifi hakları kullanılırsa bu süre 7 yıla kadar uzatılabilmektedir.

Almanya'da ise işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı bir

arada uygulanmaktadır. İşsizlik sigortası işçi, işveren ve devlet katkısıyla finanse edilmektedir. Ödenek miktarı çalışanın net ücretinin % 63'ü oranındadır. Yararlanma süresi çalışılan süreye bağlı olarak 2,5 yıla kadar çıkmaktadır. İşsizlik yardımından, işsizlik sigortasına hak kazanmamış veya işsizlik sigortasından yararlanma süresini doldurmuş kayıtlı işsizlerle ihtiyaç içinde olanlar yararlanmaktadır. İşsiz kimseye ödenen yardım miktarı çalışanın net kazancının % 58' olup, uygun bir iş bulunmadıkça süresiz olarak ödenmektedir. Almanya'da kanuni bir kıdem tazminatı düzenlemesi olmamasına rağmen, sosyal planlar dahilinde her hizmet yılı için yarım aylık tutarında kıdem tazminatı ödemesi yapılmaktadır.

Yunanistan'da işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı birlikte uygulanmaktadır. İşsizlik sigortasının finansmanı işçi, işveren ve devlet katkılarından oluşmaktadır. İşsizlik sigortasının miktarı beden işçileri için günlük ücretlerinin %40'ı, diğer ücretli çalışanlar için ise aylıklarının % 50 'si oranındadır. İşsizlik sigortasından yararlanma yaşa ve sigortalı olarak çalışma süresine bağlı olarak 5 ile 10 ay arasında değişmektedir. İşsizlik yardımından işsizlik sigortasından yararlanma süresini dolduranlar yararlanmakta ve 45 gün için ödeme yapılmaktadır. İşsizlik sigortasına yakın bir ödeme yapılmaktadır.

İspanya'da işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı birlikte uygulanmaktadır. İşsizlik sigortasının finansmanı işçi ve işveren katkılarından oluşmaktadır. Ödenek miktarı ücretin % 80'i oranında olup, kanuni asgari ücretin % 170'ni geçmemektedir. İşten ayrılma kişinin iradesine bağlı olarak gerçekleşmişse, bu haktan yararlanabilmek için 6 ay beklemek şarttır. İşsizlik sigortasından yararlanma süresi ise çalışma süresine bağlı olarak 3 ile 24 ay arasında değişmektedir. İşsizlik yardımı, işsizlik sigortasına hak kazanamayan veya işsizlik sigortasından yararlanma süresini doldurmuş olan kayıtlı işsizlere en az 3 ay sigortalı olarak çalışmış olmaları kaydıyla yapılmaktadır. Yardım miktarı kanuni asgari ücretin % 75'i oranında olup 3 ile 18 ay arasında değişmektedir. 55 yaşından sonra işsiz kalanlara da emeklilik yaşına kadar ödeme yapılmaktadır. Ayrıca İspanyada kıdem tazminatı uygulaması da mevcuttur.

Hollanda'da işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı birlikte uygulanmaktadır. İşsizlik sigortasının finansmanı işçi ve işveren katkılarından oluşmaktadır. Ödenek miktarı ücretin en fazla % 70 'i oranında olmaktadır. İşsizlik sigortasının süresi, hizmet süresi ve yaş dikkate alınarak 6 ay ile 5 yıl arasında değişmekte ve bir yıl daha asgari ücretin % 70'i oranında ödeme yapılarak uzatılabilmektedir. İşsizlik yardımından, işsizlik sigortasına hak kazanamayan veya yararlanma süresini dolduran kayıtlı işsizler ve yardıma ihtiyacı olanlar ve diğer ihtiyaç sahipleri yararlanabilmektedir. Yardım miktarı sabittir, ancak yaşa ve statüye bağlı olarak değişebilmektedir.

İngiltere'de İşsizlik Sigortası ve İşsizlik Yardımı birlikte uygulanmaktadır. İşsizlik sigortasının finansmanı, işçi ve işverenlerin katkılarından oluşan Milli Sigorta Fonu'ndan karşılanmaktadır. Ödenek miktarı sabit olmakla birlikte, bakmakla yükümlü olunan yetişkin sayısına göre değişmektedir. Sigortadan kendi isteği ve kusuru dışında işten ayrılanlar üç gün içerisinde, kendi isteği ile işten ayrılanlar ise 6 ay sonra yararlanabilmektedirler. İşsizlik yardımı, işsizlik sigortasına hak kazanamamış veya yararlanma süresini doldurmuş kayıtlı işçilerle yardıma ihtiyacı olan kişilere ve diğer ihtiyaç sahiplerine verilmektedir.

Yardım miktarı sabit olmakla birlikte yaşa ve statüye göre değişebilmektedir. İngiltere de, ayrıca işten çıkma tazminatı ve mesleki emekli aylığı uygulaması da mevcuttur.

Ülkemizde çıkartılan yasa yetersizdir ve içeriği geliştirilmelidir.

Türkiye'de 4447 sayılı yasa ile getirilen işsizlik sigortası 1 Haziran 2000 tarihinde uygulamaya sokulacaktır. İşsizlik sigortasının finansmanı, sigortalının 17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı SSK Kanununun 77 ve 78. maddelerinde belirtilen prime esas aylık brüt kazançlarından, her ne ad altında olursa olsun ay itibarıyla ödemesi mutat olanların brütü üzerinden, %2 sigortalı, % 3 işveren ve %2 devlet katkısından oluşmaktadır.

İşsizlik ödeneğinden yararlanabilmek için çıkarılan yasayla önemli kısıtlamalar getirilmiştir.

Birinci kısıtlama;

İşsizlik ödeneğinden yararlanabilmek için, sigortalının " herhangi bir kasit ve kusuru olmaksızın" işini kaybetmiş olması gerekmektedir. 1475 sayılı İş Yasasının 13. maddesine göre işten çıkarılan, 17. maddesinin I. ve III. Bentlerine göre işten çıkarılan kişiler ile süresi belli işlerde çalışanların bu süre sonunda işsiz kalmaları ve özelleştirme nedeniyle işsiz kalmış olmaları gerekmektedir. Ancak kendi isteğiyle işten ayrılanlar, askere giden veya 1475 sayılı iş yasasının 17/II. Maddesi uyarınca işten çıkarılanlar bu haktan yararlanamamaktadır. Yani; izin almadan ve haklı bir nedeni olmadan iki gün üstüste işe gelmeyen, bir ay içerisinde iki defa her hangi bir tatilden sonraki işgünü işe gelmeyen, bir ayda aralıklı da olsa üç işgünü işe gelmeyen kişi tazminatsız olarak işten çıkarıldığında işsizlik ödeneğinden yararlanamamaktadır. Yine, işyerinde verilen işi yapmadığı veya direniş yaptığı gerekçesiyle işten çıkarılanlara da işsizlik ödeneği ödenmemektedir.

Yukarıda çeşitli Avrupa ülkelerinden örnekler verilen uygulamalarda görüldüğü gibi her ne suretle olursa olsun kişilerin gerek kendi iradesi dışında, gerekse kendi iradesiyle işten ayrılanların tamamı işsizlik sigortası ödemelerinden yararlanabilmektedirler. Çıkarılan yasayla daha baştan bu ödemedi yararlanacak kişilerin kapsamı büyük oranda daraltılmış olup, işverenlerin keyfi olarak 17/II. maddeden işçinin iş akdini feshederek işsizlik ödeneğinden yararlanmasını engellemeleri söz konusu olabilecektir. Ayrıca tazminatsız olarak iş akdi fesih edenler işsizlik sigortasından da yararlandırılmayarak ikinci kez cezalandırılarak mağdur edilmiş olacaktır.

İkinci bir kısıtlama;

İşsizlik ödeneğinden yararlanabilmek için getirilen ikinci bir kısıtlama ise, belirli bir süre çalışma ve prim ödeme süresi getirilmiş olmasıdır. Her şeyden önce sigortalının hizmet akdinin sona ermesinden önceki 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde;

* 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,

* 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,

* 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün,

süre ile işsizlik ödeneği verileceği hüküm altına alınmış-

Sendikal Bakış

tır.

Anılan yasanın 50. maddesiyle hüküm altına alınan bu madde de göstermektedir ki yasada belirtilen prim ödeme gün sayılarını yerine getiren bir sigortalı işsiz kaldığından en az 3 ay en fazla 10 ay işsizlik ödeneğinden yararlanabilecek bu süre zarfında bir işe yerleştiremeyen veya kendi imkanıyla iş bulamayan işsiz kendi kaderine terk edilecektir.

İşsizlik sigortasının uygulandığı Avrupa ülkelerine baktığımızda, bu süre sadece işsizlik sigorta sisteminin olduğu ülkelerde yeni bir işe girene kadar devam etmektedir. Hem işsizlik sigortası hem de işsizlik yardımının uygulandığı ülkelerde, ülkelere göre farklılık gösterse de 2 ila 3 yıl arasında işsizlik sigortasından yararlanabilmekte, eğer işsiz hala bir işe yerleşmemişse finansmanı devlet tarafından karşılanan, işsizlik sigortası ödeneğine göre biraz daha düşük oranda ödenen işsizlik yardımı devreye girmektedir.

Üçüncü kısıtlama;

Üçüncü bir kısıtlama ise, işsizlik ödeneği miktarların da karşımıza çıkmaktadır. Çıkarılan yasayla ülkemizde işsiz kalanlara ödenecek işsizlik ödeneği miktarı; sigortalının son dört aylık prime esas kazançları üzerinden net ücreti hesaplanarak, bunun % 50 si işsizlik ödeneği olarak verilecektir. Ancak işsizlik ödeneği miktarı, aylık asgari ücretin netini aşamayacaktır. Örneğin 300 Milyon TL ücret alan bir işçi işsiz kaldığında en fazla alacağı işsizlik ödeneği 70 Milyon TL. dir. Eğer asgari ücret üzerinden sigortası yapılmışsa alabileceği ücret 35 Milyon TL. civarında olabilecektir. Diğer ülke uygulamalarına baktığımızda bu oran işçinin çalışırken aldığı ücretin % 60- 70 'i civarındadır ve bir tavan sınırlaması çoğunlukla bulunmamaktadır.

Dördüncü kısıtlama;

Yasanın dördüncü bir eksikliği işsizlik sigortasının ödeme süresinin kısıtlılığı, ödenecek miktarın komikliği ve kapsamının son derece daraltılmışlığının yanında, ödeme süresinin bitiminde sigortadan yararlananın henüz bir işe girmemiş olması halinde asgari yaşamını sürdürebileceği bir gelirden mahrum bırakıldığıdır. Yani büyük bir devrim diye sunulan işsizlik sigortasıyla birlikte işsizlik yardımı ödeneği yasaya konulmamıştır.

Finansmanı çalışanlara;

İşsizlik sigortasının finansmanına baktığımızda, çıkarılan yasaya göre Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi Yasasıyla işçi ve işverenlerden kesilen ve çalışanların Zorunlu Tasarruf Fonunun kaynağını oluşturan %2 oranında işçilerden ve %3 oranında işverenden kesilen paylara %2 oranında da devlet katkısı getirilmiş 09.03.1988 tarihli ve 2925 sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanunun 2 ve 3. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenlemeyle işsizlik sigortasının finansmanı da çalışanlara yüklenmiştir.

Bilindiği gibi; 28 Ağustos 1996 tarihinde Refah-Yol Hükümeti döneminde çıkarılan bir yasa, işçilerden % 2 'lik zorunlu tasarruf kesintisinin ücretlere eklenmesini, işverenlerin %3'lük katkısının da işverenlere bırakılmasını öngörmektedir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 11 Eylül 1996 tarihinde bu yasayı yeniden görüşülmek üzere Meclise iade gerekçesinde "% 3'lük işveren katkısının işçilerin kazanılmış hakkı olduğu ve sistemin kaldırılma-

şı durumunda ücretlere eklenmesi gerektiğini " belirtmiştir. Bu durum göz önüne alındığında işverene yeni bir ek yük getirmemekte işsizlik sigortasının finansmanı işçiye yıkılmaktadır. Ayrıca yasanın yürürlüğe gireceği Haziran 2000 tarihinden itibaren zorunlu tasarruf fonunda biriken paraların akıbeti ve bu paraların hak sahiplerine ne zaman ödeneceği konusunda bir düzenleme getirilmemiştir.

Yasada; işsizlik sigortası primlerinin toplanmasından Sosyal Sigortalar Kurumu, diğer her türlü hizmet ve işlemlerin yapılmasından İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü görevli, yetkili ve sorumlu kılınmıştır. Bu çerçevede İş ve İşçi Bulma Kurumu, işsizlik sigortası fonuna aktarılan işçi, işveren ve devlet katkılarının Fon Yönetim Kurulu Kararları çerçevesinde değerlendirilmesine ilişkin işlemleri yürütmek, primlerin kişi bazında kaydını tutmak, işsizlik ödeneği ödenmesine ilişkin her türlü işlemleri yapmak, hastalık ve analık sigortası primlerinin SSK'ya yatırılmasını sağlamak, işsizlere yönelik mesleki eğitim tedbirleri ile ilgili işlemleri yapmak ve bu kanunun uygulanması ile ilgili olarak Kanunla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü kılınmıştır. İş ve İşçi Bulma Kurumunun mevcut yapısıyla bu görevleri yerine getirmesi mümkün gözükmemektedir. Kurum taşrada hizmetlerini 12 Bölge Müdürlüğü ile 81 ildeki Şube Müdürlüğü ve 33 ilçedeki Büro şeflikleri aracılığıyla sunmaya çalışmakta, çoğunluğu kirada olan hizmet birimleri donanım ve personel yetersizliği nedeniyle hizmet veremez durumdadır. Kurumun Genel Müdürlük ve taşra birimlerindeki toplam personel sayısı 1800 civarındadır. İllerdeki hizmet birimi olan şube müdürlüklerinin birçoğunda bu hizmetler 3-5 personelle yürütülmeye çalışılmaktadır. Yasanın yürürlüğe gireceği Haziran 2000 tarihine kadar donanım ve personel eksiklikleri giderilmediği takdirde Kurum işsizlik ödeneğinin ödenmeye başlanmasıyla birlikte çok büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalacaktır.

57. Hükümetin hiç gündeminde yokken "Sosyal Güvenliğin Tasfiyesi" ne karşı oluşan toplumsal muhalefeti kırmak amacıyla gündeme getirdiği ve içi boşaltılarak yasallaştırılan "İşsizlik Sigortası Yasası" sermaye tarafından kazanılmış haklara yeni bir saldırının aracı olarak gündeme getirilmeye çalışılmaktadır. Bu saldırı işsizlik sigortasının kıdem tazminatının bir alternatifi olduğu, ülkemizde de işsizlik sigortasının yasallaşmasıyla birlikte kıdem tazminatıyla ilgili yasal düzenlemelerin ortadan kaldırılması gerektiği tartışılmaya açılmak istenmektedir.

İşsizlik sigortası ve işsizlik yardımının uygulandığı, İngiltere, Belçika, Lüksemburg, İtalya, Fransa, Almanya, İspanya gibi birçok ülkede kıdem tazminatı ödemeleride mevcuttur.

Bugün işçi sınıfına düşen görev, geç de olsa içi boşaltılarak çıkarılmış olan "İşsizlik Sigortası Yasası" nın kapsam ve içeriğinin geliştirilmesi yönünde mücadele etmektir. Sermayenin kıdem tazminatına yönelik saldırılarına karşı hazırlıklı olunmalı ve mücadele, kazanılmış hakların korunması, geliştirilmesi üzerinden yükseltilmelidir.

"Bugün işçi sınıfına düşen görev, geç de olsa içi boşaltılarak çıkarılmış olan "İşsizlik Sigortası Yasası" nın kapsam ve içeriğinin geliştirilmesi yönünde mücadele etmektir. Sermayenin kıdem tazminatına yönelik saldırılarına karşı hazırlıklı olunmalı ve mücadele, kazanılmış hakların korunması, geliştirilmesi üzerinden yükseltilmelidir."

Oğuz TOPAK

Liman İş Uzmanı

ŞİLİ:

NEO-LİBERALİZMİN ÖRNEK ÜLKESİ

"Bir çok Üçüncü Dünya Ülkesinin kaynaklarını lüks konferanslar organize etmeye, spor merkezleri inşaa etmeye, ordularını en son teknolojiye uygun donatmaya ve Bakanların kullanması için uçak satın almaya yönlendirmelerine rağmen ihtiyaç içindeki yoksul yaşlılara bakmak için hiç kaynak olmadığını iddia etmeleri gerçekten çok şaşırtıcıdır." ¹

Seksenli yıllar Batı Avrupa'da yeni liberal eğilimlerin belirdiği, devletin herşeyi yapma yükümlülüğünün bulunmadığı yönündeki eğilimlerin güçlendiği bir dönemdir. Devletin her alanda gücünü azaltarak, bireye kendi sosyal güvencesini sağlamada gücü ölçüsünde daha fazla sorumluluk fırsatı yaratma şeklinde özetleyebileceğimiz yaklaşımın, sosyal güvenliğe yansımaları; sosyal güvenlik programlarının özelleştirilmesi, en azından bazı alanlarda kısmi bir özelleştirmenin sağlanması şeklindedir. Pek çok gelişmiş ülke, anılan amaç doğrultusunda sosyal güvenlik sistemlerinde değişiklik yaparak reform planları geliştirmiştir. Örneğin 1983'de Hollanda'da, 1985'de İngiltere'de, 1983 ve 1987'de Fransa'da, 1986'da İrlanda'da, 1994'te İtalya'da bu yönde çalışmalar yapılmıştır.

Sosyal güvenliğin özelleştirilmesi yönünde çok yoğun tartışmalar ve çalışmalar yapılmasına karşın, Batı Avru-

pa ülkelerinin hemen hemen hepsinde, özelleştirme yönünde gerçek anlamda çok az reform yapıldığı; tartışmaların önemli ölçüde hayata geçirilemediği saptanmaktadır. Sosyal güvenlik kapsamında geliştirilen sınırlı sayıda özelleştirmeye örnek olarak, İngiltere'de ulusal tamamlayıcı emeklilik programından çıkararak işletme emeklilik programlarına geçişin kolaylaştırılmasını; İngiltere, Belçika ve Fransa'da kişisel tasarruf programlarının desteklenmesini; Belçika'da 1988 yılında endüstriyel kaza sigortasının özel sektöre bırakılmasını (ancak devletin kontrolü güçlü bir biçimde devam etmekte); İtalya'da 1993 yılında yüksek gelirliilere ulusal sağlık sigortasından çıkma olanağının tanınmasını ve sağlık sigortasının özelleştirilmesi yönündeki çalışmaları örnek olarak gösterebiliriz. Ancak 1995 yılı Kasım ayıyla birlikte başlayan ve kamuoyunda JuppÉ Planı olarak bilinen reform politikaları özelde Fransa'da genelde ise bütün Avrupa'da kıtasa anlamda özelleştirme rüzgarını göstermektedir. ²

Sosyal güvenliğin özelleştirilmesine yönelik çok yoğun tartışmalar bulunmasına karşın, bugün Dünya'da özel sigorta programları daha çok Amerika kıtasında uygulamaya konmuş durumdadır ³. Ancak, özellikle 1995 yılından sonra "Clinton Reformları" diye anılan reform politi-

kaları özel sigortacılıktan kamu sigortacılığına geri dönüşün başlangıcını gösteren anlamlı gelişmelerdir. Sosyal güvenliği özel sigorta ile sağlamanın, uygulama şansının olmayacağı genel kabul görmektedir. Batı Avrupa ülkeleri sosyal güvenlikte kamunun payını daraltma amacı doğrultusunda özel sigortayı devreye sokmaya çalışmaktadır. Ancak bu programlar, kamusal nitelik taşıyan sosyal güvenlik programlarının yerine ikame edilebilir zorunlu programlar olarak görülmemektedir. Sadece sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı, sisteme ek yardımlar sağlayan ve bireyin isteğine bağlı üçüncü bir basamak olarak modele sokulmak istenmektedir. Nitekim Avrupa Topluluğu ülkelerinde sosyal güvenlik harcamalarının gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payının azalmayıp artıyor olması, bu kanıyı destekler niteliktedir. Ancak, Dünya Bankası öncülüğünde başlayan yapısal uyum politikalarından sosyal güvenlik sistemleri de nasibini almaktadır. Banka, kamusal sosyal güvenlik sistemlerinin tasfiyesini açık bir şekilde istemektedir.

II.

Günümüzde Dünya Bankası'nın politikalarının gerek gelişmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulduğu görülmektedir. Dünya Bankası'nın politikalarının uygulama alanlarından biri de sosyal güvenlik sistemleridir. Banka'ya göre gerek gelişmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümenin yavaşlamasının nedenlerinden biri olarak Sosyal Devlet'in yaptığı sosyal güvenlik harcamaları gösterilmektedir. Büyüme için devletin küçülmesinin yanısıra sosyal güvenlik harcamalarını kesmesi gerektiği savunulmaktadır.

Dünya Bankası'nın görüşleri iki temel tez etrafında toplanmaktadır;

Birincisi, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde varolan yaşlılık sigortası sisteminin eleştirisidir.

İkincisi ise Banka'nın savunduğu "yeni" sistem. Banka, yaşlılık sigortası programlarının büyümenin ve sosyal güvenliğin bir aracı olması gerektiğini savunmaktadır.

Banka, yaşlılara yardım için:

a. Fiili çalışma yılları (aktif sigortalılık) süresince biriken tasarrufları değerlendirmek;

b. Yaşam süreleri kısa olanlara, kuşaklararası ve kuşak içi yeniden bölüşümün yan etkilerini önleyerek ek gelir yaratmak için yeniden dağıtım yapmak;

c. Pasif sigortalılara karşılaşılabilecekleri risklere karşı sigorta olanakları sunmak hedefini gütmektedir.

Buradan hareketle yaşlılık sigortası yoluyla ekonomiye;

i. Ekonomik büyümeyi engelleyen, işgücü ve sermaye piyasalarındaki çarpıklıkları ve ortada görünmeyen bazı faktörleri gidermeyi;

ii. Uzun dönemde ekonomik ve demografik alanlarda denge sağlamayı;

iii. Ekonomik gelişmeyi teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Banka'nın yukarıdaki hedeflerini gerçekleştirmek için sunduğu model ağırlıklı olarak bütün işçiler için özel sigortacılığın uygulanmasını sağlamaktadır. Bunun, kamu denetimindeki sigortacılıktan daha etkin ve verimli ola-

cağı savunulmaktadır. Böylece sigortalıların daha fazla gelir elde edebileceği de belirtilmektedir. Uzun dönemli tasarrufların yaygınlaştırılması ise özel sektörde yeniden değerlendirilecek, daha verimli olarak kullanılabilir olacak olan atıl fonların ortaya çıkmasına yol açacaktır. Banka, 1980'li yıllarda Şili'de uygulanan zorunlu özel sigorta reformunu örnek olarak sunmaktadır.

III

Şili, sosyal güvenlik alanında 1980'li yıllar öncesinden de tanınan bir ülkedir. 1919 yılında ilk modern sosyal güvenlik sistemine geçen Amerika ülkesidir. Şili'de sosyal güvenlik sistemi 1950'li yıllara geldiğinde çok ciddi bir gelişme göstererek işsizlik sigortası da dahil olmak üzere sosyal risklerin hemen hemen tamamını kapsayan bir sistem haline gelmiştir. Sistem asıl olarak kamusal sosyal güvenlik sistemi olarak tanımlanabilirse de meslek esasına göre kurumlaşma, o kadar yaygınlaşmış idi ki askerlerin rütbe sistemlerine göre 3 ayrı sosyal güvenlik kurumu vardı. Şili'de sosyal güvenlik sisteminin asıl sorunu bu noktadan başlamaktadır. Kurumlar arası yeknesaklık sağlanamadığından ciddi bir eşitsizlik ortaya çıkmış ve askerler gibi bazı gruplar sistemin yeknesaklaşmasına ciddi şekilde karşı durmuşlardır. Bu sağlıksız ortam 1970 yılına kadar devam etmiştir. Sosyalist Allende Hükümeti'nin işbaşına gelmesinden sonra sistemi yeknesaklaştırmaya dönük bir reform hareketine girilmiştir. Bu hareketin bazı sosyal grupları ve askerleri rahatsız ettiğini söylemek yanlış olmaz, çünkü bu reformun negatif anlamda etkilediği kesimlerin başında askerler gelmekteydi. 1974 yılında Pinochet öncülüğünde gelişen darbe, bu reform hareketini sonlandırmıştır. Nitekim kamuoyunda Şili Modeli olarak bilinen reform hareketi "Pintera"nın tavsiyesiyle Şili diktatörü Pinochet tarafından 1981 yılında Şili'de uygulamaya konuldu. İşverenlerin sigorta primlerine katılımı ortadan kaldırılarak özel sigorta sistemi tamamen çalışanların primleriyle finanse edilmeye başlandı. 1983 yılına kadar ise her iki modelin aynı anda sürdüğü bir geçiş dönemi yaşandı.

Model uygulamaya başlandığında 12 olan özel şirket sayısı (Bunların büyük bir kısmı Pinochet'in generalleri tarafından, diğer yarısı da yabancı şirketlerce kurulmuştu.) 1993 yılında 22'ye kadar çıkmış ancak 1996 yılına geldiğinde şirket evlilikleri ya da bazı şirketlerin sektörden çek(tir)ilmesi nedeniyle 13'e gerilemiştir. AFP (Emeklilik Fonları Yönetimi) şirketleri ülkedeki sosyal güvenlik fonlarının yüzde 100'üne sahipler. Bir diğer deyişle devlet sosyal güvenlik alanından tümüyle çekilmiş durumdadır.

Şili modeli kimi varsayımlar altında kurulmuştur.

• İnsanların 20 yaşında çalışmaya başladıkları varsayılıyor.

• 45 sene çalışan bir emekçi, aksatmadan tüm primlerini ödemiş olduğu ve kariyeri boyunca maaşının yüzde 1 oranında arttığı varsayılıyor. Bu durumda işçi 65 yaşında emekli oluyor. Şili'de ortalama ölüm yaşının 78 olduğu varsayıldığından 13 -14 yıl emekli maaşı alıyor. Aldığı emekli maaşının oranı ise en son ücretinin yüzde 44'ü. Emekli öldükten sonra dul kalan eşi ise emekli maaşının yüzde 60'ını yalnızca 6 yıl boyunca alabiliyor.

• Bir diğer varsayım da bütün dönem boyunca enflasyonun yıllık yüzde 10, reel faizlerin ise yüzde 3 olduğu konusunda.

Tabii bu varsayımlar altında model pek de fena görünmüyor. Oysa bir tek varsayımın değişmesi işlerin karışması için yeterli olabiliyor.

Örneğin, 45 yıl çalışması gereken bir işçi, çalışma hayatının yüzde 20'sini çalışmadan örneğin işsiz olarak geçirmişse alacağı emekli maaşı, son aldığı maaşın yüzde 37'sine düşüyor.

Bir diğer trajedi - komik durum ise ölüm yaşıyla ilgili. Diyelim ki emekli 78 yaşında ölmedi de yaşayacağı varmış daha uzun yaşadı. İşte o zaman daha uzun yaşadığı ve ölmesi gereken yaşta ölmediği için cezalandırılıyor aldığı emekli maaşı belli bir oranda düşüyor.

Hastalık sigortası ise FONASA denilen sağlık sistemi bünyesinde özelleştirilmiş, kapsamın dışında ve ayrı bir sisteme bağlanmış. Bir başka deyişle sağlık sigortasından yararlanmak isteniyorsa ayrıca prim ödenmesi gerekiyor.

Eğer yıllık reel faiz varsayıldığı gibi yüzde 3 değil de daha düşük, örneğin yüzde 2 olarak gerçekleşirse emekli maaşı en son aldığı maaşın yüzde 25'i, yıllık reel faiz oranı yüzde 1 olarak gerçekleşirse emekli maaşı en son aldığı maaşın yüzde 15'ine düşüyor. Bir diğer deyiş özel sigorta kurumları AFP'ler ülke ekonomisinin kötüye gidişinin, gerçekleşen yüksek enflasyonun yükünü hiç de üstlenmek istemiyorlar, tüm yük emekli olacak olan çalışana yükleniyor.

AFP'ler aşağıdaki tüm riskleri de çalışana yüklüyor. Bu konuda herhangi bir sorumluluk almıyorlar.

- Hastalık, malullük, işsizlik
- Fonun iflası, kötü yönetimi
- Genel ekonominin gidişatı ile ilgili riskler, düşük faizler, yavaş büyüme hızları, yüksek enflasyon vs.
- Yaşam süresinin uzunluğu ile ilgili riskler
- Düşük ücretli çalışanlar için emeklilik maaşı yoksulluk sınırının altına düşebilir.

Görüldüğü gibi, özel sigorta şirketleri çalışanın hastalığı, işsizlik gibi konularla hiç ilgilenmedikleri gibi, şirket fonlarının kötü yönetimi ya da fonların iflası gibi çalışanın sorumluluğundan bağımsız, tamamen şirketin özel problemleri sonucu ortaya çıkan kayıpların yükünü bile çalışanlara yıkıyor.

Bunun yanı sıra sorumluluğun tümüyle hükümetlere ait olduğu, ülke ekonomisinin bütününü ilgilendiren enflasyon, yavaş büyüme gibi kimi olumsuzlukların sorumluluğunu da çalışanın sırtına yüklediği gibi, 78 yaşından daha uzun yaşayan emekliyi de cezalandırıyor.

Devlet çok yoksul olanlar için belli bir fon ayırmış durumda. Ancak yasada çok yoksul olanların ancak 300 binine 1992 yılı itibarıyla ayda en fazla 36 dolarlık bir ödeme yapılabileceği öngörülmüş. Bu 36 doların ne anlama geldiğini daha iyi anlayabilmek için Şili'de minimum emekli maaşının ayda 70 dolar, asgari ücretin ayda 100 dolar, ortalama ücretin ise yaklaşık 300 dolar olduğunu bilmekte fayda var. Eğer ilk 300 bin içine dahil olacak kadar şanslıysanız ayda 36 dolar ile gül gibi ge-

çinip gidersiniz.

Şili'de şu ana kadar, hızlı özelleştirme, yüksek büyüme hızı ve devletin yeni modele geçişi desteklemesi nedeniyle AFP'lerin reel kazançları yüzde 12'lere kadar ulaşmış. Şirketlerin ellerinde toplanan fonlar 1996 itibarıyla 30 milyar dolar. Bu miktar Şili'nin GSMH'sinin yüzde 30'una denk düşen bir oran.

Bir diğer deyişle şirketlerin karlarının bu kadar yükseklerde seyretmesinin temel nedenlerinden birisi, ülke ekonomisinin son yıllarda olumlu bir seyir izlemiş olması. Bir diğer neden ise, özel sigortacılığın özendirilmesi için devletin, çalışanların AFP'ye geçmeden önce devlete ödedikleri primlerin sorumluluğunu üstlenmiş olması. Söz konusu maliyet GSMH'nin yüzde 5'ine denk düşmektedir. Bu durumda AFP kendine 1992 yılında tam anlamıyla temiz bir sayfa açmış durumda. Geçmişten devraldığı bir enkaz kesinlikle yok.

Sistemin uygulama sonuçları konusunda gerek Dünya Bankası uzmanlarının da kabul ettiği gerekse ülke içinde ve dışından akademisyenlerin tespit ettiği bazı noktalar vardır. İlk olarak primler kaynaktan kesilmediği için modelin katılımcıları çoğu zaman düzenli ödeme yapmıyorlar. Yüksek gelir grupları yüzde 80-90 düzenli ödeme yaparken, düşük gelir grupları yüzde 45-55 oranında düzenli ödeme yapabilir durumdadır. Tabii ki, bu düzensiz ödemelerin olumsuz sonuçlarından şirketler değil emekli maaşı alanlar etkileniyor. Çünkü sistem, prim ödeme yoğunluğu düştükçe emekli maaşının da düşmesi yöntemine göre kurulmuş. Nitekim, Şili'deki gazetelerden birinde konuyla ilgili bir haber durumu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Küçük bir kasabada yaşayan emekli bir devlet memuru, reformdan önce aldığı aylık ile zar zor geçinebildiğini, tabiri caizse ölmeden yaşayabildiğini belirtmektedir. Reformdan sonra ise emekli aylığı almaya gitmediğini çünkü emekli aylığını almak için yaşadığı kasabadan il merkezine gitmek zorunda olduğunu ve bunun için otobüse verdiği paranın aldığı emekli aylığından daha fazla olması nedeniyle emekli aylığını almamayı tercih ettiğini belirtmektedir.

1991 yılında, sisteme dahil olan 4 milyon çalışanın dışında 2.4 milyonu düzenli ödeme yapabiliyor. Fakat bu oranın giderek düşmesi sistemi sarsacak bir durumun ortaya çıkmasına neden olacaktır. Şili'de sigorta primlerini düzenli ödeyen sigortalıların toplam sigortalılar içindeki payı 1983'de yüzde 76 iken 1990'da yüzde 53'e gerilemiş durumda.

Esas problem ise, asıl enflasyon, durgunluk ve yüksek işsizlik durumunda ortaya çıkacak. Çünkü şu ana kadar Şili ekonomisi büyüme hızı, düşük enflasyon açısından olumlu bir seyir izledi. Sistemin devlet tarafından özendirilmeye çalışıldığı dönemde devlet AFP'lere aktardığı kaynakları özelleştirme gelirlerinden kullanmıştı. Şimdi ise özelleştirme süreci sona erdiği için devletin katkısının nasıl olacağı ise tam bir belirsizlik içinde.

Sistemin uygulandığı dönem içinde işsizlik 1970'de yüzde 5.7 iken 1983'de yüzde 34.6'ya yükselmiş. Aynı şekilde sendikacılık oranı da 1970'de yüzde 20.6 iken, 83'de resmi rakamlara göre yüzde 12.2'ye düşmüş durumda. Bu anlamda ekonominin genel gidişatının gittikçe kötüleştiği açık.

Özel sigortalıların fonları ağırlıklı olarak Merkez Banka-

si'na yatırılmış durumda. 1996 yılı itibarıyla bu fonların yüzde 10'luk kısmı yurt dışına çıkmış. Bu nedenle reel faiz oranlarını uluslararası faiz oranlarının üzerinde tutarak yabancı para girişini arttırmaya hedefleyen ayarlamalar yapılmaktadır.

Sistem ayrıca, örneğin, ekonomideki reel verimlilik artışlarının, genel yükselme dönemlerinin emeklilere yansımaması anlamına geliyor. Sadece aynı kuşaktaki sosyal sınıflar arasında eşitsizlik doğurduğu gibi "Külfet -Nimet Sistemi"ndeki kuşaklar arası dayanışmayı sağlamaktan da uzak. Çünkü, sistemde hiç sınıf-ıçi ya da sınıflararası, ya da kuşaklar arası transfer yok. Emekli olanının alacağı maaş en başından belli. En son aldığı maaşın yüzde 44'ü. Daha sonraki süreçte ortaya çıkabilecek ekonomik iyileşmenin emekliye hiçbir faydası yok.

Ayrıca Şili'de de Türkiye gibi ciddi bir kayıt dışı sektör vardır. Kayıtlı sektörde çalışanlar aktif nüfusun yaklaşık yüzde 35'ini oluşturuyor. Kayıt dışı sektörü kayıt altına almak gibi bir politika da görünürlerde yok.

AFP'lerin yapılarında da kimi sorunlar mevcut. Toplam 13 AFP'nin sadece 3'ü toplam fonların yüzde 65'ini kontrol ediyor. Bu ilk 3 firma da en iyi gelir getiren firma değil, en iyi pazarlama yapan firmalar. Sözkonusu bu 3 şirketin toplam işletme masrafları 1989 yılında katkılardan gelen meblağın yüzde 25'ine ulaşmış durumda. Bu masrafların çoğu pazarlama işine yapılan harcamalardan oluşuyor. Yine en büyük AFP'lerin yüzde 4'ü ise yabancı şirketlere ait. Genel olarak oligopolistik bir yapı sözkonusu.

Öte yandan, özel sigortacılık sisteminde işçinin fonların nasıl kullanılacağı konusunda söz hakları olmadığı gibi emeklilik için fon ödediği şirketi denetlemeleri de sözkonusu değil. Öte yandan, işçi sendikalarından bazıları 1983 yılında kurulan şirketlerden birisi olan Futuro'yu satın almış ve daha sonra Magister adlı başka bir fon kurarak ikisini birleştirmişlerdir. Sektörde şu ana kadar sendika üyelerinin çıkarlarını bir nebze olsa da koruyabilmişlerdir. Ancak fırtınalı bir denizde küçük bir oduna tutunup suyun yüzeyinde kalanlar olarak nitelendirilebilecek bu grup Şili işçi sınıfının çok çok küçük bir azınlığıdır.

Şili'de özel sigortacılığın uygulanmaya başlandığı dönemde, işçi hareketi diktatör Pinochet'nin baskı ve sindirme politikaları sonucunda tepkisiz kaldı. Fakat 1983-84 yıllarında Pinochet'nin işçi sınıfına yeni bir saldırı anlamına gelen yeni iş yasasını uygulamaya çalışması bardağı taşıran son damla oldu ve işçiler 6 ay boyunca, özellikle taşıma, maden ve dok işçilerinin başı çektiği grevleri hayata geçirdiler. Aynı dönem içinde kadınlar da ilk "boş tencere" eylemi ile sokaklara döküldüler. Eylemler Pinochet rejimince eylemlerdeki öncü işçiler başta olmak üzere yüzlerce işçinin gözaltına alınmasıyla sonuçlandı. Aynı şekilde 1986'da yinelenen ve 3 hafta süren grev dalgası da silahlarla bastırıldı.

Evet Şili Modeli işte böyle. Şimdi bu manzarayı Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemine "çözüm" diye taşımaya çalışıyorlar. Nitekim, 1997 yılında TÜSİAD tarafından önerilen ve 1999 yılında Çalışma Bakanı Yaşar Okuyan'ın söylemeye çalıştığı model özetle bu tarz çalışan bir modeldir.

IV

Sonuç olarak söylenebilecek şey, sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi tartışmasında kullanılan yeni reform önerisinin, bir başka deyişle Şili Modelinin, hedefinin aslında neo-liberal teze göre iddia edildiğinin aksine toplumsal refahı artırmadığıdır. Şili Modeline göre sosyal güvenlik sisteminin özel sektöre devri ile birlikte toplanan fonların sermaye piyasaları aracılığıyla sermayenin yatırım yetersizliklerinin gidereceği ve bunun da istihdamı ve üretimi artırarak toplam talepte ciddi bir yükseliş yaratacağı beklentisi gerçekleşecektir. Bunun sonucunda toplumsal kalkınma sağlanacaktır ve genel refah düzeyi artacaktır. Oysa Şili'de ve modeli uygulayan Meksika gibi ülkelerde de görüldüğü gibi sosyal güvenlik sistemlerinin özel sektöre devri ilk etapta bir rekabet ortamı yaratmadığı gibi kamusal tekelin yerine özel tekellerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Öte yandan ücretin düşürülmesi nedeniyle kapsanan toplumsal kesimin oranında ciddi daralmalar yaşanmıştır ve bu ülkelerde gelir dağılımında ciddi dengesizlikler ortaya çıkmıştır. Örneklerin asıl ilginç sonuçları sosyal güvenlik sistemini oluşturan özel sektör şirketlerinin menşelerinde yatmaktadır. Buna göre bu alanda kurulan şirketlerin bir çoğu yabancı sermaye tarafından ortaklık veya vesaire yollarla kurulmuştur. Bu yabancı şirketlerin bir çoğu ya ABD yada İngiliz şirketleridir. Ve bu şirketler tahditlere ve diğer kısıtlayıcı önlemlere rağmen biriken fonların büyük bir kısmını yurtdışına çıkarmıştır. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse yabancı şirketler dışarıya sermaye transferinde bulunmuşlardır. Nitekim bu tür gelişmeler de Neo-liberal tezdeki denklemin keşintiye uğramasına yol açmaktadır. Sermaye piyasalarına kaydırılan bu fonların yurtdışına transfer edilmeleri nedeniyle ulusal sermayenin beklediği yatırım artışı gerçekleşmemekte ve bunun sonucunda da istihdam artışı ve toplam talep artışı sağlanamamaktadır. Kısacası Dünya Bankası'nın modelinde karlı olan kesim uluslararası sermayedir.

Özet olarak diyebiliriz ki, yeni sosyal güvenlik modelleri aracılığıyla toplumsal kesimlerin daha iyi koşullara ulaşacağı savı özellikle gelişmekte olan ülkelerde bile gerçekleşmemekte ve genel ücret düzeyi düşmekte, toplumsal dağılım süreci hızlanmakta, ulusal kalkınma sağlanamamakta, gelir dağılımı ciddi bir şekilde bozulmaktadır. Bu yaşanan sürecin altında yatan gerçek ise sosyo-ekonomik ve demografik verilerdeki değişimler değil aksine sınıf mücadelesi sürecinde yeni dünya düzeninin egemen olmaya çalışan ideolojisi Neo-liberalizmdir. Sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi tartışmasının altında yatan gerçek, emek ve sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkidir.

Notlar:

1 Midgley, J. "Social Security, Inequality and the Third World" Wiley, Chichester, 1984.

2 Türk Harb-İş Araştırma Bürosu, "Fransız İşçileri Neo-Liberalizme Karşı" Aralık 1995.

3 Özellikle Latin Amerika ülkelerinde, Şili modelinin etkisiyle, Brezilya, Costa Rica, Uruguay, Peru gibi ülkelerde özel sigortacılık sistemi getirilmiştir.

Ahmet TURAN

Tüm Sosyal Sen Ankara Şubesi
Basın Yayın Sekreteri

TÜM KURUMLARIYLA KAPİTALİST SİSTEMİN EMEKÇİLERE VERECEĞİ ÖDÜL YOKTUR!

SSK HASTANE VE SAĞLIK TESİSLERİ ÇALIŞANLARINI GERÇEKTEN ÖDÜLLENDİRİYOR MU?

Bugün için yaşamakta olduğumuz kapitalizm koşullarında, ekonomik, siyasal iktidarı elinde tutan sınıf burjuvazidir. Kar daha fazla kar felsefesi can damarı olan bu sınıfın egemenliği altındaki hiçbir kurum ve aygıt, burjuvazinin karını arttırıcı bir etki yaratmaksızın hiç kimseye çıkar sağlamaz, hiç kimseyi ödüllendirmez.

Burjuvazinin emekçilerin yararına göstererek yaşama geçirmeye çalıştığı her türden ödüllendirme sistemi, aslında emekçilerin daha fazla ezilmesine, sömürülmesine yol açacaktır. Toplam kalite uygulamalarında, üretim sürecine doğrudan katılanlar arasında önce yarışma yaratma sonrasında maksimum üretimi olağan sayma yönteminin sıkça uygulandığı gibi, gerçekte önemli olan yalnızca kar, daha fazla kardır.

Uluslararası tekellere göbekten bağlı olan Türkiye'de de devletin tüm kurum ve kuruluşları bu ilişkiye kan taşımak, kar sağlamakla görevlidir. Bu nedenle ister meta, isterse de hizmet üretiminde olsun, üretim sürecine yapılacak böylesine müdahaleler karşısında uyanık olmak, doğru değerlendirme yaparak doğru tavır geliştirmek, sınıf mücadelesi yürütenler için zorunluluk olmaktadır.

İşçi Sınıfının birikimleri üzerinde yükselen ancak IMF'nin üzerinde çok daha etkili ve yetkili olduğu hükümet ve meclis tarafından "Sosyal Yıkım Yasası"yla tescillenen SSK da benzer bir uygulamayla, emekçiler arası rekabet yaratma ve daha fazla hizmeti daha az emekçiye üretirme yolunu seçmiş bulunuyor.

Geçtiğimiz günlerde SSK kendi sağlık birimlerinde sağlık hizmeti üretimine katılan emekçileri önce bölümlere

ayırma ve sonrasında her bölümden bir emekçiyi "Aydın Çalışanı" seçtirerek ödüllendirme yöntemine geçtiğini ilan etti.

Bu yöntemle her dört bölümden birer çalışana- ayın çalışanı olmaya değer görülmesi halinde- almakta olduklarını ek ödeme kadar ayrıca ödeme yapılacak. Böylece, sağlık hizmet üretimine doğrudan katılan sağlık tesisleri çalışanlarının ek ödemelerindeki adaletsizlik ve eşitsizlik ödüllendirmede de vurgulanarak uygulanacaktır.

Bu uygulamanın gerekçesi; "Sınırlı kaynakların toplum ihtiyaçları çerçevesinde verimli kullanımı için sağlık kuruluşlarında hizmet kalitesi ve performansı arttıracak şekilde tüm personelin mevcut sistemde aktif katkıları çerçevesinde ödüllendirilmesi, motivasyonu ve sahiplenmeyi arttıracak bir uygulama olacaktır" şeklinde ortaya konmaktadır. Oysa motivasyon ve sahiplenme, çalışmanın yarışmaya dönüştürülmesiyle değil, çalışanların yönetime katılımıyla, hizmet üretimini ve sunumunu yönlendirebilmeleriyle sağlanabilir.

Çalışanları "böl-parçala-yönet" politikasının ağına düşürmek için seçilmiş olan bu yöntemin karşısında olmak, oluşturulmaya çalışılan seçici (!) kurulda görev üstlenmemek, seçimi ve ödüllendirilmeyi reddetmek ve emekçilere işin gerçek yüzünü anlatmak gerekiyor. Ancak bu şekilde geliştirilecek bir karşı tavır sınıfsal tavır olacaktır.

Yıllardan beri sürdürdüğümüz sınıf ve kitle anlayışıyla yükselen, fiili-meşru temeldeki sendikal mücadelemizin önünü tkamaya çalışan işveren-devletin ve onun kurumlarının oyunların bozmalıyız.

Fatma Akyol
Genel Başkan

ÖRGÜTÜMÜZÜN DURUMU VE ÖRGÜTLENME SORUNU ÜZERİNE

Sendikamız Tüm Sosyal-Sen'in kuruluşundan (11 Mayıs 1992) bugüne kadar 13200 çalışan örgüte kazandırılmış, ancak bu süre içerisinde çoğunluğu emekli ve kısmen istifalar nedeniyle üye sayısında azalmalar olmuştur.

Üye sayısındaki emeklilik ve istifalar nedeniyle gerçekleşen azalmalar önemli bir sorun olmakla birlikte, Tüm Sosyal-Sen'in kuruluşundan bugüne taşınan en önemli sorunu, örgütümüze kazandırılan kamu çalışanlarının sorunlarına sahip çıkan, mücadele eden, etkin, bilinçli üyelere dönüştürülememiş olmasıdır. Bir başka deyişle; sendikamıza üye olan ya da olmaya ikna edilen kamu çalışanlarının örgütlü davranır hale getirilememesidir.

Örgütlülüğümüzü nitel ve nicel olarak güçlendirmek için örgütlenme modelinden eğitime, basın yayın etkinliklerinden hukuksal alana tüm sendikal

etkinliklerimizdeki hata ve zaaflarımızın tesbiti ve giderilmesi amacıyla yönelik önerileri de kapsayan MYK'mızın "program taslağı" önceden örgüte gönderilmiş, hemen ardından da Şube Yönetim Kurulları ve İl Temsilcilerimizle tartışmak, bu illerde örgütlenme sorunlarını yerinde ve birlikte değerlendirip, çözüm üretmek amacıyla 13 ayrı ilde (*) bölge toplantıları düzenlenmiştir.

Bölge toplantıları, MYK'mıza işyerlerini gezerek çalışanlarla toplantılar yapma fırsatını vermiştir. Sendikal faaliyetlerimizi aktarma, örgütümüzü tanıtmaya, sorunları yerinde dinleyip çözümü birlikte üretme, sendikal kadroların çalışma tarzını ve çalışanlarla iletişimini yakından görerek değerlendirebilme ve örgütsel etkinlikleri yüz yüze tartışma olanaklarını açmıştır.

Bölge toplantılarına bazı şube ve temsilciliklerimiz hiç katılmazken, bazılarının katılımı da ancak tem-

sili düzeyde kalmıştır. Bu olumsuzluğa rağmen bölge toplantıları, örgütü yerinde görerek tanımayı, yapıya uygun öncelikleri ve eylem biçimlerini belirlemeyi sağlaması bakımından oldukça yararlı olmuştur.

Program taslağı ile başlatılan örgütsel tartışma sürecinin, bölge toplantılarında yapılan tartışmalar, gözlemler ve deneyimlerin yeniden yorumlanmasıyla çıkarılan sonuçlarla birlikte yapıcı bir üslupla ve ısrarla sürdürülmemiş olması önemli bir eksiklik olarak kalmıştır.

Her ne kadar, bölge toplantılarından sonra yeni bir örgütsel tartışma başlatma cesareti gösterilememişse de, bu toplantıların sonucu MYK'mızda yorumlanarak örgütün ve özellikle kadroların bir bütün olarak morale ihtiyacı olduğu, işyerleri özelinde özlük, ekonomik ve sosyal haklar konusunda kazanımların gerekli olduğu saptamaları yapılarak, bu konuda çalışmalara bir an önce başlama kararı alınmıştır.

Bu konuda ilk adım olarak örgütün moral düzeyi ve etkinliği, yani o gün için varolan gücü gözönüne alınarak yasal değişikliğe gerek olmayan konularda Genel Müdürlükler düzeyinde görüşmeler yapılması, böylece örgütün harekete geçirilmesi benimsenmiştir.

Bu noktadan hareketle SSK özelinde daha önceki MYK'larımızın deneyimlerinden de yararlanarak "EK ÖDEME" konusunda daha etkin davranma ve Sendikamızın hemen hemen tüm Genel Kurullarınca tavsiye kararları alınan "SSK Mensupları Eğitim ve Dinlenme Tesisleri Derneği"nin Yönetim Kurulunda sendikamızı temsilen yer alınması için gerekli çalışmaların başlatılması, ayrıca BAĞ-KÜR'un gündeminde olan ve acilen çözümlenmesi gereken servis, kreş ve fazla çalışma sorunları hakkında gerekli çalışmaların başlatılması kararları alınmıştır.

Çözümüne kavuşturmayı hedeflediğimiz bu konuların pek çoğunu yapılan görüşmeler ve eylemliliklerimizle çözmüş olsak da, Bağ-Kur kreş sorunu ısrarcı davranılmaması nedeniyle çözülememiştir. Aynı şekilde SSK'nın fazla çalışma ücretleri konusunda ısrarlı davranılmaması, o süreçte başarılması olası bir konuda başarısızlığı getirmiştir.

SSK'nın "Ek Ödeme" konusundaki sorunlarına müdahale sağlanmış olmasına rağmen, bu konuda sendikamızın politikasızlığı ortadadır. Bu konunun Genel Kurulda tartışmaya açılması, örgüt içerisinde sıkıntı ve görüş ayrılığı yaratan hususların giderilmesi, net bir politikaya ulaşılması gerekmektedir. Ek Ödeme konusunda ortak yanıt bulunması gereken sorunlar şöyle sıralanabilir.

1. Bilindiği gibi "Ek Ödeme"nin kaynağını sağlık tesisleri gelirleri, ilaç fabrikalarının karları v.b. kalemler oluşturmaktadır. Ek Ödemenin bu kaynağı-

nı kabul etmek doğru mudur? Yoksa tüm kurum gelirlerinin belirli bir oranı üzerinden mi şekillenmelidir?

2. Halen uygulamada olan kaynak kabul edilse bile, varolan uygulamalarda ıslah talepleri üzerinden mi, yoksa eşit dağılımın savunusu ve propaganda-sı üzerinden mi hareket edilmelidir? Bilindiği gibi uygulamada kadro, unvan ve meslek gibi kriterler kullanılmakta, çalışanlar arasında aylık ücretler arasında zaten olagelen farklılık artmaktadır.

3. Ek Ödeme uygulaması bu nedenlerle reddedilse bile, sağlıkta özelleştirmeye -en azından SSK özelinde- engel olamadıkça, ortadan kaldıramadıkça karşı koyuş ne kadar anlamlı olacaktır?

4. Örgüt Ek Ödemelerin eşit dağılımı konusunda nasıl bir mücadele programını onaylayacak, ne tür riskleri göğüsleyebilecektir.

Ek Ödeme konusundaki benzer sorular çoğaltılabilir. Ancak örgütümüz bu konuyu en kısa zamanda ve en çok katılımı tartışmalı, çözüme kavuşturmalıdır.

Ancak politikasızlık ve programsız davranma -yalnızca sendikamıza özgü olmamakla birlikte- Ek Ödeme konusuyla sınırlı değildir. SSK Mensupları Eğitim ve Dinlenme Tesisleri Derneğinin yönetiminde sendikamız temsilcilerinin yer almasını sağlama hemen hemen tüm Genel Kurullarımızda gündeme gelmesine ve tavsiye kararları alınmasına rağmen, yönetimde yer alındıktan sonra nasıl bir anlayış sergileneceği, derneğin nasıl yönetileceği ve ne tür etkinliklerde bulunulacağı konusunda hem geçmişte, hem de bugün için gerek örgütten gerek Genel Merkezden doğru politika ve program ortaya konulmamıştır. Bu eleştiri dernek yönetimine aday olan ve yönetimde yer alan tüm arkadaşlarımız için geçerlidir.

Örgütün bu konudaki programsızlığını eleştirenler de farklı bir pratik sergilememişler, tüm tartışmaları aday gösterilme ya da gösterilmeme noktasına kilitlemişlerdir.

Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen, SSK Eğitim ve Dinlenme Tesisleri Derneğinin son Genel Kurulunda Sendikamızın desteklediği adayların kazanmış olması örgüt için moral olmuştur.

Genel Merkez olarak eksikliklerimizin farkındayız. Örneğin üyelerimizin özlük haklarına ilişkin daha ciddi araştırmalar ve hukuksal çalışmalar yapılabilir, sosyal güvenlikle ilgili çeşitli konularda akademisyenler ve konu ile ilgili uzman üyelerimizin ortak çalışmaları sağlanarak, alternatif görüş ve öneriler oluşturulabilirdi. Her ne kadar bu çalışmalar yapılmaya çalışılmış olsa da, konu ile ilgili sekreterliklerimizin görevlerini tam anlamıyla yap(a)malarını, Genel Merkezimizin bütünlüklü olarak ısrarcı davranmaması başarısızlığı getiren etmenler olmuştur.

Sendikal Bakış

Genel Merkezi, dolayısıyla örgütü tıkayan, yapmamız gereken eylem ve etkinlikleri engelleyen en önemli sorun ise, aşağıdan yukarıya tüm kurullarda yer alan kişilerin görev ve sorumluluk bilinci ile hareket etmemesi sonucu, örgütün bir bütün olarak bilgi akışını sağlayamaması, şube ve temsilciliklerimizin yapması gereken faaliyetlerin Genel Merkezce yapılmak zorunda kalınmasıdır. Çok büyük çaba gerektirmeyen -İstanbul hariç- güncelleme konusunda yaşanan sıkıntı buna örnektir. Hem aidat ödemeyen üyeleri saptamak, hem de istifa ve emekli olan üyelerimizi ayırıştırarak gerçek üye sayımıza ulaşmak için şube ve temsilciliklerimizden defalarca güncelleme işlemlerini yaparak sonucun Genel Merkezce göndermeleri istenmiş olmasına rağmen, birkaç şube ve temsilcilik dışında bilgi alınamamıştır. Bu sorun en sonunda ya Genel Merkez tarafından yapılan il gezilerinden yararlanılarak bizzat çözülmüş, ya da işyerleriyle yapılan ve aylarca süren yazışmalarla sonuçlandırılabilmiştir. İşyeri Temsilcilerinden Genel Merkezce, Genel Merkezden İşyeri Temsilcilerine doğru bilgi akışındaki aksaklıklar, "kurumsallaşma" başlığı altında defalarca örgüt içerisinde tartışma yaratılmasına rağmen, bu tartışmalar ancak kısa süreler için etkili olabilmektedir.

Hem kurumsallaşamama, hem de şube ve temsilciliklerimizin eylem ve etkinlikleri kotar(a)mamalarındaki temel aksaklığın nedeni yeni aktivistlerin

yaratılamamış olduğu gerçeğidir.

Bu tespite uygun olarak yapılan işyeri toplantılarında sendikal etkinliklere ilgi duyan üyelerimizin tespit edilerek, il toplantılarının tamamlanmasından hemen sonra, ilk adım olarak en az iki günlük eğitim programı ile örgütümüze yeni aktivistler kazandırılması hedeflenmiştir.

Bu eleştirileri ve özeleştirileri yapmak sendikamızın daha da güçlenmesi içindir. Elbette ki her şeyin en iyisini, en doğrusunu yapmak gerekir. Ama deneme ve yanılma olmadan en doğrusunu yaparız iddiasında olmak gerçekçi değildir.

Eğitimden basın yayına pek çok etkinliğimizi deneme yanılma yöntemiyle oluşturuyoruz. Örgütsel etkinliklerimizde sürekliliğe özel önem vermeme rağmen, sekreterliklerin komisyonlarını oluşturamaması ya da oluşturulan komisyonların üstlendikleri görevleri çeşitli nedenlerle yerine getirememesinden dolayı düzenlilik ve süreklilik sağlanamamaktadır.

Eksikliklerimizin, hatalarımızın farkında olmak önemlidir. Ancak, bunlardan hızla kurtulma isteği ve azminde olmak daha da önemlidir. Yoksa hata ve eksiklikleri -mücadele yerine kaçmak için kullanma- çözümsüzlük olarak göstermek ise kendimizi ve başkalarını kandırmak olacaktır.

Bölge Toplantıları

Tarih	Toplantı Yeri	Katılacak İller	Katılan İller
27.05.1998	Mersin	Mersin, Adana, Niğde, Iskenderun, Aksaray	Mersin
28.05.1998	Gaziantep	Gaziantep, Malatya, Şanlıurfa, Kahramanmaraş	Gaziantep
30.05.1998	Diyarbakır	Mardin, Siirt, Şırnak, Batman, Elazığ, Tunceli*	Diyarbakır, Batman, Siirt, Şırnak
01.06.1998	Muş	Muş, Bitlis, Van, Kars	Muş
08.06.1998	Zonguldak	Zonguldak, Bolu, Kastamonu	Zonguldak
10.06.1998	Samsun	Samsun, Sinop, Amasya, Çorum**, Tokat	Samsun
12.06.1998	Trabzon	Trabzon, Ordu, Rize, Artvin	Trabzon
20.06.1998	Ankara	Ankara, Çankırı, Konya, Eskişehir, Kırşehir, Bilecik, Kayseri, Nevşehir, Kırıkkale	Ankara, Konya, Eskişehir, Kırşehir, Bilecik
22.06.1998	Antalya	Antalya, Isparta, Afyon, Denizli	Antalya, Afyon, Isparta
24.06.1998	İzmir	İzmir, Kütahya, Aydın, Balıkesir, Muğla, Çanakkale, Manisa, Uşak, Bursa	İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla
26.06.1998	İstanbul	İstanbul, Kocaeli, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Sakarya	İstanbul, Kocaeli

*Tunceli İl Temsilcimiz Ankara'da görevli olduğundan katılamamıştır

** Çorum İl Temsilcimiz iletişim eksikliği ve yanlışlığı sonucu katılamamıştır

Selma Gürkan

Genel Örgütlenme Sekreteri

SENDİKALAR YENİDEN İŞLEVSELLEŞMELİ

Bugün en önemli kazanımlarımızda emeği geçen, bu uğurda bedel ödeyen, başta 1813'de ABD'de idam edilen işçi de dahil olmak üzere, hayatını kaybeden tüm işçi ve sendikacıları saygıyla anıyoruz

İlk Sendikal Oluşum: Sendikalar ilk olarak, ağır çalışma koşullarına karşın, işçi sınıfının ekonomik sorunlarının çözülebilmesi için, kendisi gibi olanlarla ortak hareket etmeye ve dayanışmanın verdiği güce ihtiyaç duyularak doğmuştur.

Sendikaların ilk olarak ihtiyaca binaen olduğu dönemlerde işçi sınıfının yaşama ve çalışma koşulları

*Günde 14-16 saat çalışma,

*Düşük ücret,

*Yaygın işsizlik,

*Düşük eğitim düzeyi,

*Kadın ve çocuk emeğinin yoğun kullanımı,

*İşçilerin en masum ve meşru taleplerinde bile şiddet uygulayan yasalar,

*Kapitalistlerin çalışanlara karşı keyfi tutumu şeklinde ortak bir karakteristik özelliğe sahipti.

Tüm bu çalışma ve yaşama koşulları, doğal olarak işçilerin kendi çalışma, mücadele ve örgütlenme biçimlerini araştırmalarına neden olmuştur.

Bu koşullar göz önüne alındığında, işçilere uygulanan her türlü şiddet, katliam ve idamlara rağmen, işçilerin kendi hakları için ödedikleri ağır bedeller daha anlaşılır olmaktadır.

Çünkü yaşamak için örgütlenmek ve mücadele etmekten başka çareleri de yoktur.

Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, işçi sınıfının yegane örgütleri olarak oluşturulan sendikalar, burjuva politikaları da dahil, tüm resmi kurum ve ideolojilerden bağımsız olarak, işçi sınıfının çıkarları ve onun ideolojisi doğrultusunda bir yapılanma sağlanmıştır ve işçi sınıfının ortak hareket etme yeteneğini kazanma ve sınıfın dayanık ve güçsüz durumuna son verme bakımından önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir.

Sonuç olarak ilk işçi örgütleri; işçi dernekleri, yardımlaşma ve dayanışma sandıkları, trade union'lar, sendikal odalar, emek borsaları ve sendikalar sınıfın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Sendikaların Tarafsızlığı Mümkün mü?

Öncelikle sendikal çaba 1. Enternasyonal kararlarında da ifade edildiği üzere, asla bencil, basit ve çıkarıcı nitelikte olmayıp, tersine bütün ezilenlerin kurtuluşuna yönelik olmak zorundadır.

Daha önce de belirtildiği gibi sendikalar ilk kuruluş aşamasında burjuva politikaları da dahil tüm politikarlardan bağımsız olarak oluşmuşlardır.

İşçi sınıfının dışı dış mücadele ederek, bedel ödeyerek kazandığı sendikalara engel olamayan burjuvazi, sendikaların etkinliğini kendi sınıf çıkarları için kullanmak üzere doğrudan baskı ve şiddet, demogoji, sendikacılara menfaat sağlayarak yoldan çıkarma dahil tüm yol ve yöntemleri denemiştir.

Sendikaların etkinlik alanında da sınıfların egemen olma çabası varsa sendikaların tarafsızlığı söz konusu olamaz.

Çünkü, işçi ve emek örgütleri olan sendikalarda, her tür burjuva politikası da dahil, işçi sınıfına yabancı, sınıfın çıkarlarına uymayan ideoloji, burjuva ideolojisi hakim olmaya çabalamaktadır.

İşçi sınıfının ve emekçilerin içinden çıkan ve emekçileri temsilen parlamentoya aday olup, giren sendikacılar bile burjuva sınıftan yana siyaset yapmaktadırlar. İşçiler için işsizlik ve açlık anlamına gelen özelleştirme politikaları sermaye sınıfına hizmet etmesine rağmen, özelleştirmeye karşı olmadığı gibi, bunu savunan sendikalar ve sendikacılar acaba kimden yana taraftırlar?

Bu nedenle sendikaların tarafsızlığı söz konusu olamaz. Sendikaların bugün geldiği noktanın yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sınıfın çıkarlarını temsil etme, her türlü çaba ve mücadelede sınıfla bütünleşme, karar alma süreçlerinin işleyişi, emek kültürü ve ideolojisinin sendikalarda hakim olması doğrultusunda sendikalar tarafsız olmamalı, tersine işçi sınıfının ve emekçilerin kendi örgütlerinde her türlü egemenliğin ve etkinliğin sağlanması için taraf olmalı ve çaba sarfetmelidir.

Ayrıca ekonomik mücadele ve politik mücadele günümüzde birbirinden ayrılmaz duruma gelmiştir. Ekonomide egemen olan sınıf, politikada, kültürde, ideolojide de egemen konumdadır.

Ekonomik egemenliğe karşı verilen her mücadele, aynı zamanda politik egemenliğe karşı da verilmektedir.

Örneğin, ülkemizde son yıllarda sosyal güvenlik konusunda yaşanan gelişmeler bu anlayışa iyi bir örnektir. Ayrıca, bu konudaki gelişmeler sadece ülkemizde yaşanmamaktadır.

On yıllarca mücadele ederek sosyal güvenlik, sendika, 8 saatlik iş günü hakkını alan işçi sınıfının burjuvaziye karşı kısmi de olsa galibiyeti söz konusu idi.

Her türlü yalan ve demogoji içerikli propagandalar ile de harekete geçen burjuvazi, yüzyıl önce kaybettiği bu alanda yeniden kazançlı çıkmanın yollarını aramış ve ülkemizde şimdilik bu konuda başarılı olmuşlardır. Ayrıca bu başarıda işçi sendikalarının da payı olmuştur. Şayet sendikaların, işçilerin ve emekçilerin haklarını her koşulda savunma ve koruma, yeni kazanımlar elde etme gibi bir sorunları olsaydı, örgütlü gücü harekete geçirerek bu mutlaka sağlanırdı.

Ancak kapalı kapılar ardında pazarlıklar, sendikada kariyer ve makam garantisi işçilerden çok farklı bir gelirle, farklı bir yaşam kaygısı ile sendikacılar her türlü hileye de başvurarak mücadele etmek isteyen işçilerin

önünü kesmişler ve son yılların en önemli saldırı yasası, sosyal güvenlik yasasının meclisten geçmesinde gerekli muhalefeti örgütlemeyerek etkili olmuşlardır.

Bu yasa da işçilerin, memurların, esnafların, köylülerin çıkarına bir yasa değildir.

Kısacası üretimde ve tüketimde egemen sınıf ilişkisi var olduğu sürece sınıf mücadelesi ve doğal olarak da sendikal savaşım devam edecektir.

Katılım Olmadan Sendikacılık Mümkün mü?

Sendikaların ilk oluşumundan itibaren her gelişme aşamasında işçilerin hem sendikal sürecin içinde yer aldıkları, hem de direnişler de dahil her türlü mücadeleyi örgütledikleri görülmektedir.

Bugün kazanılmış olan haklar işçilerin yüzyıllara dayanan mücadeleleri ve fedakarlıkları üzerine elde edilmiştir.

Günümüzde, işçi sendikalarının çoğu da dahil yönetim kurulları oluşturulduktan sonra tüm yetki ve sorumluluk bu kurullara verilmektedir.

Oysa, 1700-1800'lü yıllarda işçi sınıfının örgütlenmesi karşısında burjuva sınıfı yoğun baskı ve şiddetle bu örgütlenmenin önüne geçmeye çalışmış, ancak, işçilerin ve çırakların birleşik mücadelesi ile cevap verilmiş ve bilindiği üzere sınıf mücadelesi çeşitli aşamalardan sonra bugünkü şeklini almıştır.

O günden bugüne sendikalar üzerinde hakim olan sarı sendikacılık tarzının da gelişmesi ile birlikte, sorun çözme, talep ileme yöntemleri konfederasyon ve sendika yönetimlerinin hükümet-işveren-işveren sendikası gibi kurumlarla görüşme, görüşme ile sonuç alınmazsa içi boş tehditlerle hak elde edilmeye çalışılmaktadır.

Oysa, sınıfın talep etmediği, ihtiyaç hissetmediği, sorunun çözümü noktasında karar alma süreçlerine katılmadığı hiçbir eylem ve etkinlik başarıya ulaşamaz.

1990 yılında madencilerin örgütledikleri ve kışın ayazına karşı günlerce yürüdükleri, yer yer jandarma ile çatıştıkları o büyük eylem ile, o dönem kamu işçileri de dahil olmak sendikalar iyi bir toplu sözleşme imzalamışlar, bu kısmen de biz memurların maaş artışlarına da yansımıştır.

Biz emekçiler kendi taleplerimiz ve sendikalarımız için, kendimiz, kendi örgütlerimizi yaratarak, bu örgütler içinde etkin olarak ve bizzat mücadelenin içinde (kimseye ihale etmeden) yer alarak sınıf mücadelesi içinde kimi zaman yengiyle, kimi zaman yenilgiyle ama sonuçta mutlaka nihai zafere ulaşacak ve bu uğurda kendi deneyimlerini kendi kazanacak ve sınıf kendi tarihini yazacaktır.

Bir başkası bizim adımıza, bizim tarihimizi yazamaz.

Kaynakça:Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi, Wolfgang Abendroth Sendikal Mücadele ve Politika, Hacay Yılmaz

Emek Platformu Üzerine Görüşler

Siyami Erdem

KESK Genel Başkanı

SOSYAL GÜVENLİK YASASI'NA KARŞI MÜCADELEMİZ VE EMEK PLATFORMU

Geçtiğimiz yaz dönemi başta kamu emekçileri olmak üzere bütün kamu emekçileri açısından ciddi sorunların gündeme geldiği, mücadele olanaklarının ve yöntemlerinin tartışıldığı, uygulandığı günlere tanıklık etti.

Bütçenin oluşturulmasında IMF güdümlü politikaları ve dolayısıyla düşük ücret zamlarını protesto eden kamu emekçilerinin eylemlilikleriyle başlayan süreç, kamuoyunda emeklilik yaşının yükseltilmesi olarak algılanan ancak bir bütün olarak bütün emekçiler açısından hak kayıplarını gündeme getiren Sosyal Güvenlik yasası, özelleştirmelere hız kazandıran ve uluslararası tahkime olanak tanıyan Anayasa değişiklikleri nedeniyle emekçilerin birleşik mücadelesiyle devam etti.

Kendi içinde kimi zaafı da beraberinde taşımasına rağmen Emek Platformu'nun oluşumu ve birleşik bir mücadele yaratmaya yönelik ana fikri, emekçiler ve bir bütün olarak toplumsal muhalefet güçleri üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır.

Toplumsal muhalefet, Emek Platformu ile yeniden canlanma eğilimine girmiştir. Yıllardır ilk defa bu kapsamda bir birlikteliğin sağlanması önemlidir. Birbirinden farklı eğilimlere sahip örgütlerin, farklılıklarının bilinciyle ama bu farklılığı birlikte olmanın önüne geçirmeden bir araya gelmeleri tarihsel bir öneme sahiptir. Tüm farklılıklara karşın şimdiye kadar yapılan ortak eylemler gözönünde

tutulduğunda, bu sürecin daha uzun dönemli bir mücadele olduğunu söyleyebiliriz.

Bu oluşumu yıllardır savuna geldiğimiz emekçilerin birliğine giden yolda önemli bir adım olarak görmekteyiz. İşçi sınıfının bir bileşeni olan kamu emekçilerinin, sınıfın diğer bileşenleri ile örgütsel birliğini sağlamanın önemli bir adımı da ortak iş yapmaktan geçmektedir. KESK, bu bakımdan da Emek Platformu'na önem vermektedir.

Emek Platformu, programa dayalı, işleyişi belirlenmiş gönüllü bir birliktelik olarak değil; zorunlu bir araya gelişin ortaya çıkardığı bir oluşum olarak değerlendirilmelidir. Bu özelliğinden dolayı kendi iç zaafı ile sıkça karşılaşmıştır. İş üzerinden oluşmasından, günlük pratiğin yoğun olmasından kaynaklanan nedenlerden dolayı zaafı üzerine gidilememiş, bireysel inisiyatifler ve düşünceler belli dönemlerde ön plana çıkarılmıştır. Bir sorun ekseninde oluşan bu tür platformların kalıcı ve istikrarlı olması da beklenemez.

Farklı anlayıştan örgütlerin biraraya geldiği platformda, KESK'in görevi kendi önermeleriyle, platformu etkileme ve dönüştürme olmuştur. Yaşadığımız platform sürecinde, KESK gerek yapılan ortak eylemlerle gerekse bağımsız eylemleriyle süreci ileri taşımış, kendini ifade etme sorunu yaşamamıştır. Bütün bu tutumuyla sendikal harekette bir olumluluğa neden olmuştur.

KESK açısından önemli olan bu tür platformlarda kendini ifade olanağı bulup bulmadığıdır. KESK kendini ifade

etme olanağı bulduğu her platformda yer alacaktır. Bu tür platformların emekçilerin istemleri doğrultusunda şekillenmesi için çaba göstermeyi, esas olarak da demokratik sendikal zeminde emekçilerin ortak örgütlenmesini yaratmayı önüne hedef koymuştur.

Doğaldır ki, bu tür platformlarda etkin olmanın önemli yollarından biri, KESK'in daha da güçlenmesidir.

Emek Platformu sürecinde KESK, platformun daha etkin olması ve daha sağlıklı yürümesi için üzerine düşen bütün görevleri, tarihsel sorumluluğunun da bir gereği olarak yerine getirmiştir ve bundan sonra da yerine getirmekten çekinmeyecektir.

Bu süreçte KESK'in kitlesel olarak katılmadığı hiçbir eylem olmamıştır. Özellikle 24 Temmuz Ankara mitinginde, 29 Temmuz ve 13 Ağustos iş bırakma eyleminde KESK, kararlı tutum alan ve kitlesel bir biçimde yer alan örgütlerden biri olmuştur. Oysa platform içerisinde yer alan bir çok örgüt aynı duyarlılıkla davranmamıştır. Öte yandan özellikle 13 Ağustos iş bırakma eyleminde bazı örgütler bir bakıma eylem kınacı davranış içerisinde olmuşlardır. Elbette bu tutum birlikte iş yapan örgütler arasında bir ölçüde güven bunalımı yaratmıştır. Bu duruma neden olan örgütler güven sağlayıcı davranış göstermek zorundadır.

Diğer yandan konfederasyonumuz tarafından Emek Platformu'na sunulan ancak kabul görmeyen önermelerimiz, platform hukukunu bozmadan kendi özgücümüz ile ya da aynı önerilerde bulunan örgütlerle birlikte gerçekleştirilmiştir.

Sosyal Güvenlik gibi toplumun büyük bir kesimini doğrudan ilgilendiren bir konuda; sorunun tarafı olan tüm örgütlerin benzer tutum takınması sonuç alınması bakımından önemli bir avantajdır. Ancak bu avantajın kullanımını, mücadele anlayışında -aynı olmasa da- benzer yaklaşımı gerekli kılar. Emek Platformu'nun en önemli zaafı bu noktadadır.

Sendikal hareket içindeki temel ayrımlar bu mücadele sürecinde açık olarak görülmüştür. Sendikal mücadeleyi kapalı kapılar ardındaki görüşmelere bağlayan "uzlaşmacı" anlayışla özdeşleştiren eğilim ile emeğin çıkarlarını ön planda tutan "mücadeleci" eğilim netleşmiştir.

Sendikaların nasıl bir mücadele sorusuna verdikleri yanıt ve bunun pratik karşılığı elbette temel sendikal politikaların bir yansımasıdır.

Mücadele anlayışındaki farklılık, istenilen ölçüde kitlesel,

direngen bir mücadelenin sürdürülmesine engel olmuştur. İnanıyorum ki, haklı ve meşru bir temeli olan bu sorunda, emeğin kararlı mücadelesini açığa çıkaracak ve hayata geçirecek adımlar atılsaydı, sonuç mutlaka emekçilerin yararına olacaktır.

Sahte Sendika Yasasına karşı KESK'in 98 Mart ayında verdiği mücadele bunun kanıtıdır. Bir aylık süre boyunca gaz bombalarına, coplara aldırılmadan sürdürülen kitlesel ve meşru mücadele sonucunda sendika yasa tasarısı askıya alınmıştır.

Bugün IMF ve onun politikalarını sürdüren hükümet, kararlı ise de buna karşılık mücadele cephesi de daha geniştir. Kararlı bir tutum takınıldığında bu büyüklükteki bir gücün başaramayacağı şey yoktur.

Bu süreç sendikaların, ideolojik, örgütlenme ve mücadele anlayışındaki zaafı nedeniyle uzun soluklu bir mücadeleye hazır olmadığını açığa çıkardı. Mücadeleye yalnızca toplumun örgütlü kesimleri katılmıştır. Yasadan etkilenen ve etkilenecek olan kesimler (işsizler/emekliler/gençler) mücadeleye çekilememiştir. Eylemler esas olarak üretim alanı dışında gelişmiştir. İstenilen sonucun elde edilememesindeki etkenlerden biri, KESK ve DİSK'in yasaya karşı net tutum alışı, diğer konfederasyonların işlerini zorlaştırdığı gibi şubeler platformu ve 9 sendika genel merkezinin de hareket alanını genişletmiş ve Türk-İş'i zorlayarak, tutum değişikliklerine neden olmuştur.

Yaşanan süreç, ESK'in hiçbir işlevinin olmadığını açığa çıkarmıştır. Üç işçi konfederasyonu 14 Temmuz bildirisinde yer aldığı üzere ESK'den çekilmelidir.

Emek Platformu'nun geleceğine bakılır ise KESK, platformu sürdürmede kararlıdır. Elbette yaşanan kısa süre gelecek açısından platformun işlerliğine yönelik bazı görevleri önümüze koymaktadır. Bu görevler yerine getirilemeyecek nitelikte değildir.

Öte yandan Emek Platformu daraltılmadan varolan bileşenleri ile birlikte kişilerin bireysel davranışlarını aşan bir kurumsal işleyişe kavuşturularak devam ettirilmeli, sınıfın tüm ihtiyaçlarını giderecek bir perspektife sahip olmalıdır.

Emek Platformu Üzerine Görüşler

Yıldırım KOÇ

(TÜRK-İŞ Genel Başkan Baş Danışmanı)

"Emek Platformu'nun gerek 14 Temmuz 1999 günü kamuoyuna açıklanan ortak bildirgesinde ve gerek diğer bilgilerinde yer alan görüşler, hem ülkemizin ve halkımızın bugünü ve geleceği, hem ücretli çalışanların çıkarları açısından son derece önemlidir. Bu metinler, ülkemizin ve halkımızın sorunlarının çözümü konusunda program özlerini içermektedir".

Ayrıca "Bütün bu süreçte önemli sorunlar ve zorluklar yaşandı. Ancak birçok önyargı aşıldı ve aşıyor. Her örgüt içinde uyumlu ve uyumsuz kişilerin olduğu görüldü. Oluşturulan komitelerde, geçmişten birbirine farklı bakan insanlar arasında gerçek ve samimi dostluklar kuruldu. Herkes birbirinden öğrendi, birbirinden etkilendi. Hatalar yapıldı, yapılıyor ve yapılacak. Ancak, Türkiye

tarihinde ilk kez tüm ücretli çalışanlar, örgütleri, ülkemizin, halkımızın ve çalışanların ortak çıkarları için bir araya geldiler; ulus çıkarlarımızla çalışanların sınıf çıkarlarının nasıl bir bütün oluşturduğunu birlikte gördüler ve gösterdiler; hep birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü, bağımsızlığını, laik ve sosyal hukuk devletini savundular; hep birlikte IMF'ye, sömürüye, hırsızlıklara, yolsuzluklara, ahlaksızlıklara, özelleştirmelere, uluslararası tahkime, sosyal güvenlik reformu adı altında SSK'ya ve sosyal devleti çökertme operasyonuna, memur ve emeklilerin açlığa ve yoksulluğa mahkum edilmesine karşı çıktılar".

Enerji Yapı Yol Sendikası'ndan alınmıştır

Aydın ÜNAL

(HAK-İŞ Basın Danışmanı);

"Emek Platformu umut olmaya devam edecek"

"Hükümet, önce bir Sosyal Güvenlik Reformu Yasa Taslağı hazırladı. Ne geçmiş dönemlerde, ne de taslağın tartışıldığı Ekonomik Sosyal Konsey ve sonrasında uzlaşmalara kulak asmadı. Hatta sonradan gördük ki 40 bine yakın cana malolan deprem bile Hükümeti durdurmadı. Belli ki IMF bu kez çok sert talimat vermişti..."

"Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı'na karşı yapılan ortak çalışma, kimi aksaklıklarına ve acemiliklerine rağmen hem başarılı, hem de sosyal tarih açısından bir ilk olma özelliğini taşıyordu. Türkiye'nin bir çok ilinde ortak eylemler gerçekleştirildi ve bu eylemlerin düzenleyicisi olarak örgütlerin isimleri değil, 24 Temmuz'da Ankara'da gerçekleştirilen eylem ise Türkiye'de hem nitelik hem de nicelik açısından en büyük ve en renkli eylem oldu."

"Sonuçlarına bakıldığında yapılan eylemler, önlerine koydukları hedefler açısından başarı sağlayamadı. Ancak sivil inisiyatifin gücü açısından çok önemli kazanımlar gerçekleştirildi. Yukarıda da değindiğimiz gibi 40 bine yakın insanımızın canına mal olan ve bütün kesimler tarafından devletin ve sistemin de enkaz altında kaldığının dile getirildiği deprem bile Sosyal Güvenlik Yasasının TBMM'den geçmesini engelleyemedi. Hükümet, anlaşılabilir bir gözükmezlik, aynı zamanda da bir yangından mal kaçırma tavrı içindeydi. Zaten Ekonomik Sosyal Konsey'de Başbakanın "biz hükümet ortakları olarak bütün tepkileri göğüslemeye hazırız" şeklindeki açıklama-

Emek Platformu Üzerine Görüşler

ması, Hükümetin ne pahasına olursa olsun yasayı geçireceğinin göstergesiydi."

"Kuşkusuz platforma yönelik eleştiriler de bulunuyor. Bu eleştirilerden bir kısmı içerden geliyor. Ancak çok farklı siyasi görüşlere sahip örgütlerin bir arada hareket etmesinin zorlukları apaçık ortadadır. Kompleksler, inatlaşmalar, çıkar beklentileri aşıldığı sürece Platform'un işleyişi ve sağlıklılığı da artacaktır."

"İkinci ve dışardan gelen bir eleştiri ise bazı örgütlerin kimi nedenlerden dolayı platformun önünü kesecek girişimlerde bulunmasıdır. Bazıları haklı olan bu nedenler, kimi zaman da devlet ve derin devlet bağımlılığı/ilişkisi ile açıklanabilecek bir görünüm arz etmektedir. Ancak platformun genel yapısı ile tabandan gelen eleştiriler bu aksaklıkları da giderebilecek güçtedir ve böyle olduğu da görülmüştür."

Enerji Yapı Yol Sendikası'ndan alınmıştır

Tayfun GÖRGÜN

(Dev Maden-Sen Genel Başkan Vekili, DİSK Ankara Merkez Temsilcisi)

"Türkiye için bir ilk olan Emek Platformu'nun toplumun ortak çıkarlarına yapılan bu saldırılar karşısında bir ihtiyaçtan doğduğu, ama bu ihtiyacı karşılama işini şimdilik yerine getirmediği yaşanarak görüldü. Emekçiler nezdinde ihtiyaca yanıt verebilecek bir mücadele birliğinin yaratılması beklentisi çok yaygın bir kanıydı. Bu yaygın beklentinin haklı bir karşılığı bulunduğu, kazanılmış hakların korunması için bir başka güçlü ve somut bir seçeneği ufukta görülmediği açıktır.

Bu şartlarda Emek Platformu toplumun önünde bir olanak olarak şekillendi ve talep edildi. Platformun katılımcı örgütlerinin bundan başka ve fazla bir olanağı olmadığı gibi bu birliktelikten kaçma şansları da yoktu. Dışında kalmayı hiçbir yönetim üyelerine ve topluma izah edemedi. Birbirleriyle barışık olmayan, çok farklı yapıdaki kuruluşların bir ortak platformda yer alması elbette ilginç ve olumlu bir gelişme. Etkin kullanılabilseydi demokratikleşmenin sağlanması ve Yeni Dünya Düzeni saldırılarının püskürtülmesinde muazzam bir güç olabilirdi. Birbirlerinden çok farklı örgütlerden oluşan Emek Platformu'nun devasa bir miting ve bazı etkinlikleri yapabilmiş olmaları inceleme-tez konusu olacak kadar ilginçtir. Bu platformla ilgili olumlu ne varsa bunlar bütün katılımcıların ortak eseri olarak değerlendirilmelidir. Ama açıkça kaydetmek gerekir ki Emek Platformu'nu oluşturan bazı örgütlerin, platformun ortak iradesi yerine kolektiflik ve katılımcılığı dışlayan alışkanlıklarını platform işleyişine taşıması da önlenememiştir. İnsanlık tarihinin oluşturduğu normlardan örgüt içi demokrasi ve mücadele alışkanlığında eksikleri bulunan örgütlerin ister istemez Emek Platformu'nun ömrünü, dinamizmini ve başarısını deforme ettiği bir gerçektir. Emek Platformu'nun bu zaafının siyasi iktidarın kararlılığına güç kattığı da doğrudur. Bu nedenle aslında Emek Platformu'nda yer alan ve çaba gösteren bazı örgütlerin belki de kendi niyetlerini de aşarak mezarda emeklilik yasaasının çıkmasına katkı verdiği de söylenebilir. Kitlelerin mücadeleye kararlı olduğu bir evrede, haklı taleplerin ortak mutabakatla yazılı olarak da kayda alınmış olmasına rağmen bazı yöneticilerin kapalı kapılar ardında, belirlenmiş talepler dışında yeni ve geri önerileri tartışmaları sosyal güvenlik yasaasının bu şekilde çıkartılmasının sebepleri arasındadır. Bu tutum, bu tür yasal değişiklikleri başta üniversiteler, meslek kuruluşları, sendikalar olmak üzere toplumun tümünden kaçırarak yapan iktidarların tutumuyla benzerlik göstermektedir. Üniversitelerin, meslek örgütlerinin ve sosyal tarafların katkısını almak, katılımını sağlamak yerine, ülkemizde yarattığımız hiçbir değerde katkısı ve emeği olmayan IMF gibi kuruluşların isteklerine boyun eğen iktidarların tutumu demokrasiye inancsızlık olarak değerlendiriliyor. Açıkça söylemek gerekirse ben tarihin bu iktidarı oluşturan siyasi partileri ve liderlerini bütün bir toplumun çimentosu olan değerleri ortadan kaldırarak parlak geleceğimizi karartan vatan hainleri olarak değerlendirebileceğine inanıyorum. Toplumunu önemsemeyen, sivil kuruluş ve oluşumları düşman gibi gören yöne-

tim anlayışının nasıl çuvalladığı ve ne kadar işe yaramaz olduğu, bir çoğunun aslında aciz ve aptal olduğu deprem felaketi ile bir kez daha açığa çıkmıştır.

Emek Platformu mücadele tarihimizi zenginleştirecek deneyler ve alışkanlıklar kazandırmıştır. Emek Platformu deneyi uzun vadede sendikaların sorgulanması, rehabilitasyonu ve seleksiyonuna ivme katacaktır. Milliyetçilik, din, dürüstlük gibi argümanlarla yapılan ucuz siyasetin sorgulanmasına katkı verecektir. Bu deneyimle; Emek Platformu türü birlikler de sorgulanacaktır. Daha işlevli ve daha sahici platformların kurulmasına kapı aralanmıştır. Toplumun ve dönemin bir ihtiyacı olarak kurulan ve yaşanan bu tecrübe biraz hayal kırıklığı yaratsa da, işçilerin ve toplumun umutlarını ezmeyen sağlıklı mücadele birlikleri kurulmasının ilk ve acemi bir adımı olarak değerlendirilmelidir."

Enerji Yapı Yol Sendikası'ndan alınmıştır

Faysal Özçift

KESK MYK Üyesi

Şüphesiz ki Emek Platformu bir ihtiyaçtır. Ancak, 'Nasıl bir Emek Platformu?' sorusu önem taşıyor. 14 Temmuz'da bir araya gelen ve 13 Ağustos tarihine kadar çeşitli eylem ve etkinlikleri organize eden Emek Platformu mu, yoksa emekçilerin çıkarı temelinde Yeni Dünya Düzeni'nin Türkiye'ye dayattığı hukuka ve egemen güçlerin saldırılarına karşı direnebilecek bir Emek Platformu mu? Ben ikincisinin gerekli olduğu kanısındayım. 14 Temmuz'da bir araya gelen 15 kuruluş, yayınlamış oldukları bildirinin ruhuna denk düşen bir tutumun sahibi olamadılar. Bu eylem sürecini bütünüyle değerlendirdiğimizde, alınan bütün kararların, uygulama sürecinde içinin boşaltıldığını görüyoruz.

İpler Türk-İş gibi bir örgütün elinde olduğu müddetçe

Emek Platformu'nun sağlıklı bir işleyişe sahip olmasını beklemek mümkün değildir. Tuttuğunu koparan bir hareketin önündeki en büyük engel, Türk-İş'teki devlet güdümlü bürokrasidir. Mesela en son 13 Ağustos eyleminde Türk-İş alanlarda yoktu. Bir gün öncesine kadar Çalışma Bakanı'yla anlaşma zemini bulup bulmama konusunda kitleleri beklentiye soktular. Resmen eylem kınıcılığı yaptılar. 29 Ekim'deki bir saatlik işbirakma eylemine katılmadılar.

Bundan ders çıkarmadan kalkıp önümüzdeki süreçte birlik adına insanların en çok muhtaç olduğu ve bir araya gelişi ifade eden güzel duyguları sömürerek, özünde içi boş birliklikleri öne çıkarmak sürece denk düşen bir tutum değildir. Bana göre, KESK olarak bizim de bu süreci daha iyi değerlendirebilmemiz mümkündü. Türk-İş ve Hak-İş'in konumlanışını daha iyi teşhir edebilirdik. Yani KESK'i Emek Platformu'nun diğer üyeleriyle aynı kefeye koymak mümkün değildir. KESK, Emek Platformu'nun motoru olmuştur, alınan kararların zorlayıcısı olmuştur, ama pratikte boşa çıkarmaların engelleyicisi olamamıştır.

KESK kiminle birlikte yürüyeceğini bilmek zorundadır. Emek Platformu'nun kararlarının arkasında KESK, DİSK, meslek odaları vardır. Bir de Türk-İş'in bünyesinde ilerici demokrat nitelikli kadroların konumlandıkları sendikaların, başta İstanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu olmak üzere şubelerin Türk-İş'e tepkisi var. Yani 29 Temmuz eylemini yapan kuvvetlerin bileşimini organize etmek gerekiyor. Büyük bir saldırı dalgası vardır. Bu saldırı dalgasına karşı çıkmak görüntüyü kurtaran eylemlerle mümkün değildir. Dişe diş bir mücadeleyle önümüzdeki sürecin göğüslenmesi gerekiyor.

* "Nasıl Bir Emek Platformu"

28.10.1999 tarihli Evrensel Gazetesinden alınmıştır

Mehmet Beşeli

Sendikal Kriz ve Sendikal Modeller

Dünya kapitalizminin içinde yaşadığımız geç evresinde, kapitalizmin ilk ortaya çıktığı dönemlerdeki yapısına göre farklılaştığı oldukça yaygın kabul gören bir inanış halini almış bulunuyor. Özellikle kapitalist üretim sürecinde önemli değişimlerin yaşandığı ve bu değişimler sonucunda kapitalizmin temel sınıfı olan işçi sınıfının kimilerine göre ortadan kalktığı, kimilerine göre de eski önemini yitirdiği biçimindeki iddialar sıradan bulvar gazetelerinin köşe yazılarından, akademinin soğuk ve kasvetli tartışmalarına kadar her yerde sıklıkla karşılaştığımız ve bizlere sanki ortaçağın zikir pratiklerini izliyormuş hissi veren bir hal almış bulunuyor.

Bu iddiaları öne sürenler iddialarını destekleyecek pek çok kanıt gösteriyorlar. Bu yazının konusu, bu kanıtları ya da iddiaları tartışmak değil. Yazı, esas olarak kapitalizmin yaşadığı değişimin, işçi sınıfı ve sendikalar üzerindeki etkilerini, ki bu genelde sendikal kriz başlığı altında toplanıyor, ve bu krizden çıkış için geliştirilmeye çalışılan "yeni" sendikal modeller konusuna değinmekle sınırlı. Diğer taraftan, üç devasa konunun yani, sendikal kriz, işçi sınıfı hareketi ve sendikal model konularının bir bütünlük içinde ele alınması ve detaylandırılması bu derginin sınırları açısından da mümkün değildir. O nedenle, işçi sınıfı ve sendikal hareket konusunda çok sık yapılan ama yapılmaması gereken bir hatayla bu yazı baştan

malüldür. Genelleme yapma ve kategorileştirme.

Sözü fazla dolandırmadan doğrudan konuya girelim. Genel inanış şudur: Kapitalizmin yapısı ve işleyişi değişmiştir, dolayısıyla işçi sınıfı da. İşçi sınıfının örgütleri olan sendikalar özellikle üretim sürecinde yaşanan değişimler nedeniyle eski fonksiyonları ve güçlerini kaybetmişlerdir. "İŞ" in ve işyerinin tanımının değişmesi, genel olarak üretim sürecindeki esnekleşme, emek gücü piyasasının düzensizleşmesi (de-regulation), küreselleşme (çok uluslu şirketlerin üretimlerini neredeyse dünyanın tümüne yaymaları ve esas olarak mali sermayenin küreselleşmesi), varlıklarını ve güçlerini bunların olmadığı koşullardan alan tüm örgütlenmeleri ve bu arada sendikaları da zor durumda bıakmıştır.

Ancak sorulması gereken temel soru şudur: Kapitalizmin yaşadığı iddia edilen değişimler, sadece üretim süreci ve üretim örgütlenmesine yönelik midir? Bu soru aynı zamanda kapitalizmin nasıl kavramsallaştırıldığıyla ilişkilidir. Buna verilecek yanıt, sendikal krizin tanımlanması ve bu krizi aşmak için geliştirilecek stratejiler konusunda hayati önemdedir.

Diyelim ki, "post-fordist" diye adlandırılan dönemin en önemli özelliği, piyasaları ve özellikle emek gücü piyasasını düzensizleştirmek ve esnek üretim tekniklerine geçmek olsun. Bunun kitlesele üretim yapan, fordist tarzda

örgütlenmiş bir üretim sürecini darmadağın edeceği ortadadır. Binlerce işçinin bir arada çalıştığı fabrikaların yerini aynı işi yapan birbirinden ayrı binlerce işyeri almış demektir. Bu, fabrikalardaki işçileri ayrı işyerlerine dağıtmak biçiminde gerçekleşmediğine göre, emek gücü piyasasına yeni katılanlar tarafından, yeni işçiler tarafından yapılmaktadır. Bunun anlamı aynı zamanda, fabrikadaki işçilerin işlerini kaybetmesi demektir. Peki bu işgücü piyasasına yeni girenler ve fabrika işçilerinin işlerini ellerinden alan, daha ucuz, daha korumasız, part-time çalışan emek gücü nereden çıkmıştır? Bunlar ya başka fabrikaların işlerini kaybeden işçileri, ya bu işçilerin çocukları ve eşleri ya göçmen işçiler, ya da gelişmekte olan ülkelerde yeni mülksüzleştirilmiş kitlelerdir.

Görüldüğü gibi, üretim sürecinde bir esnekleşmeden bahsederken, tüm dünya çapında yaşanan bir başka toplumsal süreçten bahsediyoruz. Bu sürecin adı ne yazık ki, dönem bitirip dönem başlatmaya hevesli olanların pek hoşlanmayacakları bir sözcükle **proleterleşme** sürecidir. Türkçe söyleyecek olursak, mülksüzleş(tiril)me sürecidir.

Kapitalizmin iki temel sınıfı arasındaki ilişki konusunda yapılan temel hata, bunların üretim sürecinde karşı karşıya gelen (fabrikatör ve işçi) kimseler gibi algılanmasıdır. Oysa adı üzerinde ilişki, sermaye ile ücretli emek ilişkisidir. Sermayenin, sermayedardan bağımsız hatta ona da hakim olan bir özelliği vardır. O bir kişi değil, toplumsal bir ilişkidir. Tarihsel olarak ortaya çıkışı, emekçilerin üretim ve geçim araçlarından çoğunlukla zorla, yoksun bırakılmalarına dayanır ve varoluşunun önkoşulu bu mülksüzlüğü sürekli olarak yeniden üretebilmektir. Bu anlamda kapitalist sistem sürekli olarak proleterler yaratır ya da yaratmış olduğu proleterlerin mülksüz konumlarının değişmesinin önüne engeller koyar. Bu anlamda, üretim ve geçim araçlarından yoksun bırakılmış proleterler, ücretli işçilerin de içinde yer aldığı ama onların toplamından daha büyük bir sınıfı oluşturur. Bu sınıfın yaşamı çalışmasına ve çalıştığı zamanda sermayeye değer katması şartına bağlıdır. Bu nedenle işçiler yani herhangi bir işte ücretli olarak çalışanlar ve işsizler aynı sınıfın parçalarıdır. Proleteryanın bu iki kesimi arasındaki çizgi, dönemin özelliklerine göre kalınlaşabilir ya da ince olabilir. Ama bu onların aynı sınıfın (proletarya) kesimleri olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla sermayenin egemenliği, sermayedanın işyerinde ve üretim sürecinde çalıştırdığı işçiler üzerinde kurduğu denetim değildir. Sermaye egemenliği bir bütün toplumsal, siyasal ve ekonomik süreci kapsamaktadır. Fabrikatör ya da işveren işçisini, işçiler mülksüz olduğu için denetleyebilmektedirler.

O halde sermaye ile emek arasındaki ilişkinin değişmesi demek bu temel toplumsal ilişkinin yani mülksüzleştirme ve bunun kalıcılaştırılması ilişkisinin değişmesi demektir. Bu ilişkinin değiştiğini gösteren bir şey yoktur. Bu, hiç bir şeyin değişmediği anlamına gelmez. Değişen şudur: Dünya nüfusu içinde, mülksüz emekçilerin sayısı özellikle son 20 yıl içinde önemli ölçüde artmıştır ve proletarya artık dünyanın en kalabalık ve en yoksul sınıfıdır. Proleteryanın saflarındaki bu genişleme, proletaryanın içinde yer alan kimi kesimlerin, toplam içindeki ağırlıklarının değişmesine neden olmuştur. Daha da somutlaştıracak olursak, esnek üretim, globalleşme, düzensizleşme, bilgisayarlı üretim vb. bütün bu değişikliklerin üzerin-

de yükseldiği temel neden budur. Proleteryanın giderek genişleyen yeni kesimleri, eski gelenekselleşmiş kesimlerinin işlerini, örgütlülüklerini ve haklarını ciddi biçimde baskı altına almıştır.

Proleterler arası rekabet tarihte bir kez daha, işçi sınıfının yarattığı birlikleri (sendikalar, partiler, kooperatifler vb.) zor durumda bırakmıştır. Çünkü, işçi sınıfının oluşturduğu birlikler, sınıfın tümünü kapsama gibi bir özellikten yoksundur. Proleteryanın örgütlü kesimleri, örgütlü olmanın getirdiği avantajla, kendilerini kendi sınıflarından farklılaştırabilmişlerdir. (Bu örgütlü kesimlerin aristokrasi oluşturduğu anlamına gelmiyor ama gerek çalışma koşulları gerek ücretler konusunda örgütsüz işçilerden bile avantajlı ve ayrıcalıklıdır.) Şimdi bu ayrıcalıkları kaybetme zamanıdır.

Sendikal kriz sorunu da ancak ve ancak böyle ele alındığında anlamlıdır. Sendikaların krizi, patronların üretim tekniklerini değiştirmeleri, sendikalara farklı yaklaşımları gibi nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Ya da, sendika yönetimlerinin bürokratlaşması, yozlaşması, sınıfsal anlayıştan yoksun olmasıyla da ilişkisi yoktur bu krizin. Sendikal kriz, proletaryanın örgütlü kesimleri ile örgütsüz ve işsiz kesimleri arasındaki ilişkinin ağırlık merkezinin değişmesinden kaynaklanmaktadır, ve ancak böyle kavrandığı takdirde sendikal krizden çıkış için program ve strateji üretebilmek mümkündür.

Üstelik bu durum tarihte ilk kez yaşanmıyor. Biz bu gün rahat rahat sendikaların işçi sınıfı örgütleri olduğunu söylüyoruz. Aslında bu tarihsel olarak doğru değil. Sendikalar (birlikler) ilk ortaya çıktıklarında işçi sınıfının değil, başka bir emekçi kesimin, küçük zanaatkarların ve ustaların örgütleriydiler. Bu örgütler tamamen, mesleki ayrıcalıkların korunması temelinde örgütlenmişlerdi. İşe girme, üretilen ürünlerin fiyatı, kalfa ve çırağların ücretleri bütün bunlar sendikalar (meslek birlikleri) tarafından belirleniyordu. Ancak, proletarya sayıca kalabalıklaştıkça ve büyük sanayi geliştikçe emekçilerin bu kesimleri ayrıcalıklarını koruma mücadelesini yükseltmekle birlikte, bir kesim olarak neredeyse tümünden ortadan kayboldular ya da örgütlerini yeni proleterlerin ellerine devretmek zorunda kaldılar. Bu süreçten sonra, sendikalar işçi sınıfının örgütleri oldular. Ama yapıları gereği, kısa vadeli ve kesimsel çıkarlar için mücadele sendikal mücadelenin genellikle ana eksenini oluşturdu tıpkı zanaatkarların meslek birlikleri zamanında olduğu gibi ve bu yüzden de sendikal birlikler her zaman krize girme ve tıkanmayı kendi içlerinde taşıdılar.

Geçmişte güney ülkelerinin işçi sınıfı ve sendikalarının sorunlarına karşı duyarsız olan gelişmiş ülkelerin sendikal yapıları, bugün işleri güney'e kaçtığı için kaçınılmaz olarak güneyin sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalıyorlar. Eski anlayışlarını ve yapılarını sürdürmeleri mümkün değil. Ya da tamamen erkek işçi ağırlıklı olarak örgütlenen ve yapısını da buna göre şekillendiren sendikaların son 20 yıllık dönemde işçi sınıfı içinde kadınların giderek artan sayısal ağırlığına cevap verebilmesi mümkün değil.

Sendikaların yaşadıkları kriz, genel olarak proletarya içindeki ilişkilerde yaşanmakta olan değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmışsa, bu demektir ki krize yanıt proletarya farklı kesimleri arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin ağırlığını yeniden tanımlamak yoluyla verilebilir.

Sendikal Bakış

Aslında dünya çapında sendikal yapılarda bunu yapıyorlar. Bir biçimde kendi buldukları yerden, sınıfın diğer kesimleriyle nasıl irtibat kurabileceklerini düşünüyor ve tartışıyorlar. Bu çerçevede, kadın sorunu, göçmen işçiler sorunu, çevre sorunları, enformel sektör çalışanlarının sorunları, küresel ekonomide sendikaların rolü, uluslararası dayanışma ve daha pek çok sorun sendikaların son on, on beş yıldır gündemlerini oluşturuyor. Başlangıçta, kendi konumunu yeni proleter kitlelere karşı koruyabileceklerini düşünenler şimdi bunun mümkün olmadığını anlamış görünüyorlar ve yeni proleterlerle ilişkilerini yeniden tanımlamayı zorunlu görüyorlar. Bunu ulvi bir sınıf dayanışması düşüncesiyle değil, sınıf çıkarları böyle gerektirdiği için yapmak zorundalar.

Ancak bütün bu süreçte gözden kaçırılmaması gereken bir nokta var.

Bu dünya yüzeyinde yaşanan hiç bir şey aslında yeni değil, tarihte bugün yaşananların pek çok örneği görüldü. Globalleşme dersiniz, globalleşme; esnek çalışma dersiniz, esnek çalışma; enformel sektör dersiniz, enformel sektör bunların hepsi farklı yoğunluk ve yaygınlıkta zaten yaşandı.

Aynı şekilde, sendikal krize çözüm olarak ortaya konan modeller de yüzyıllardır işçi hareketinin içinde zaman zaman ortaya çıktılar ve çıkacaklar da. Bunları yeni ve sihirli çözümler gibi görmemek gerekiyor. Sendikaları işyerlerinin dışına taşıma, toplumun sorunlarına duyarlı hale getirmek, ekonomik mücadelenin dışına çıkmak vb. bütün bunlar insan aklının bulduğu şeyler olmaktan ziyade, işçilerin pratiği ve mücadelesi tarafından yaratıldılar. Bunların tersinin gerçekleşmesine neden olan da işçilerin pratiğiydi.

Bütün bu birleşme, dağılma, yeniden birleşme yeniden dağılma ve parçalanma sürecinde temel bir unsur sürekli olarak gözden kaçmaktadır. Siyasallaşma. En geniş biçimde sınıf içi iletişim ve ilişkinin artması ve yoğunlaşması olarak tanımlayabileceğimiz siyasallaşma süreci olmaksızın, işçilerin kendilerini tarih sahnesine bir sınıf olarak çıkarabilmeleri mümkün değildir. Az önce sözünü ettiğimiz sendikal krize çözüm için sınıf içi ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi ve ele alınması süreci işçi sınıfına siyasallaşması zorunluluğunun bir sonucudur. Kendi-

sini ayrı bir siyasal taraf yani ayrı bir siyasal parti olarak örgütleyemedikçe, proletaryanın sermaye karşısında şansı yoktur.

Bu gün sendikal krizin, kısa vadede çözümlenemeyişinin ardında yatan neden de budur. Proletarya kendi bağımsız taleplerini formüle edemediği ve bu taleplerle tüm toplumun karşısına bir sınıf olarak çıkamadığı için, kendi içindeki birliğini sağlayamamakta ve bu birlik bizzat proleterlerin kendileri tarafından bozulmakta ve tehdit edilmektedir.

Dolayısıyla sendikal krizin çözümü, yeni bir modelden değil, yeni bir siyasallaşmadan geçmek zorundadır ve bu siyasallaşma süreci tek başına sendikaların yürütebilecekleri bir iş değildir. Sendikalar tarihin hemen her döneminde işçilerin azınlıklarını örgütlemişlerdir ve kesimsel ve kısa vadeli çıkarlar için mücadele vermişlerdir. Siyasal koşullar uygun olduğunda görülmüştür ki, örgütlü olmak bugün olduğu gibi bir dezavantaj olmaktan çok, işçi sınıfının örgütsüz kesimlerini de kapsamanın aracı olmuştur. İngiltere'de Çartist hareket, ilk siyasal işçi hareketi olarak adlandırılır. Çartist hareket içinde sendikalarında bulunduğu ama sendikaları çok aşan bir harekettir. Temel talebi genel ve eşit oy hakkıydı. Bu siyasallaşma dalgası, sendikalı olmayan kesimleri bile Çartist yapmıştı. Bugün çok tartışılan, enformel sektörün örgütlenmesi gibi bir sorun Çartistizm döneminde yaşanmıyordu zira Londra'nın bütün işportacıları Çartist'ti. Aynı şekilde, 1871 Paris Komünü, işçilerin tarihteki ilk iktidarıydı ve Komün Paris'in fahişeleri tarafından savunuluyordu. Bütün bunların ardında yatan ise, siyasal bir dalganın yaratılmış olmasıydı.

Açık, net hedefler ve program, kendisini apayrı ve bağımsız talepleri olan bir siyasal taraf, dolayısıyla bir siyasal parti olarak düşmanın yani sermayenin karşısına koyan örgütlü bir sınıf hareketi.... içinde bulunduğumuz dönemde sınıfın parçalanmasının, atomize olmasının önüne geçebilmenin yolu buradan geçiyor ve bunu gerçekleştirmek gerek uluslararası gerek ulusal koşullar bugün, 100 yıl, 150 yıl öncesine göre çok daha elverişli.

Kısaca sendikal krizin aşılması, sendikal hareketin içinde değil, sendikal hareketi de kapsayan siyasal bir sınıf hareketi tarafından gerçekleştirilebilir.

Dr. Birsen Olgaç
Ekonomi Doktoru
Tüm Sosyal-Sen Üyesi

Taraf Olunan Uluslararası Belgelerin Getirdiği Yükümlülükler Üzerine Bir Değerlendirme

29, 87, 98, 111, 138 ve 151 Sayılı ILO Sözleşmeleri
ile Sosyal Şart'ın 5. Maddesine Katılma Halinde Çalışma Hayatımız Üzerinde
Olan ve Olabilecek Etkilerin Değerlendirilmesi

1998 yılında ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ile ilgili üzerinde durmaya değer bir gelişme de sendikal haklar konusundadır. 1994 yılında hazırlanmış olan Kamu Görevlileri Sendikalarına İlişkin Kanun tasarısı ufak bir değişiklikle TBMM gündemine girmiş ve bir bölümü Genel Kurulda kabul olunmuştur.

İşveren Dergisinin Şubat 1998 sayısında konuya ilişkin olarak yeralan bir incelemeden anlaşıldığına göre. Çalışma Bakanlığınca hazırlanmış olan Kamu Görevlileri Sendikalarına İlişkin Kanun Tasarısı, 87 ve 98 sayılı Sözleşmeler ile üstlenilen taahhütlerden uzaktır. Tasarayı hazırlayanlar, ILO Bağımsız Uzmanlar Komitesinin son 50 yılda konuya ilişkin olarak oluşturduğu içtihatlardan haberdar görünmemektedirler. Türkiye'de dernek üyesi olmalarına dahi izin verilmeyen Emniyet Teşkilatı mensuplarına sendika hakkı öngören Avrupa Sosyal Şartının 5inci maddesinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından kabulü konusundaki kararının yanlışlığı ve bu konuda tüm ülkemizi bağlayacak nihai bir karar, tarafımızdan başla-

tilan ısrarlı girişimler sonucu engellenmiş olduğu göz önüne alındığında, belirtilen kanun tasarısının 87 ve 98 sayılı Sözleşmelerinin öngördüğü taahhütlerden uzak olması da şaşırtıcı değildir*.

Türkiye, 98 sayılı ILO Sözleşmesini onaylayarak, üstlendiği taahhüdünü 45 yıl boyunca yerine getirmemiştir, ve hazırlanan tasarıda daha önceki bir makalemizde de değinildiği gibi yönetiminde yer almayan, kamu erkini kullanmayan kamu çalışmalarına toplu pazarlık hakkı verilmemesi, Sözleşmenin taahhütlerini bir süre daha yerine getirmekten uzak olacağını ortaya koymaktadır**.

ILO terminolojisinde, meslek kuruluşu ve sendika üyelerinin mesleki ve ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla oluşturulan örgütler olup, sendikayı, benzerlerinden ayıran husus toplu iş uyuşmazlığı çıkarma yetkisidir. Bu noktayı gözönünde bulundurmadan hazırlanacak her tasarı, 87 ve 98 sayılı Sözleşmelere aykırı olacaktır. Onaylanan ILO Sözleşmeleri gereği kamu erkini kullanmayan devlet görevlileri için grev hakkı tanınması zaruridir.

*Sosyal Şart'ın 5. maddesinin kabulü konusunda APK Başkanı olarak olumlu görüş bildiren kamu görevlisi, ziraat mühendisi kökenli olup, yalnızca yönetmelik değişikliklerinin sağladığı ayrıcalıklardan yararlanarak sınavsız olarak iki kez yurt dışına atanmıştır. Şu anda, Brüksel Avrupa Birliği nezdinde Çalışma Müşaviri görevindedir. Yurt içinde iki yıllık bekleme süresini doldurmadan yurt dışına atandığı gerekçesiyle, hakkında Danıştay 5. Dairesi tarafından bir yıl dokuz ay önce verilmiş bir yürütmeyi durdurma karar mevcuttur. Ancak, söz konusu karar bugüne kadar uygulanmamıştır.
** "ILO Normları ve Türkiye", Dr. Birsen Olgaç, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 55 Sayı: 1998/2 ss.74-84

Türkiye tarafından onaylanmış bulunan 151 sayılı Çalışma İlişkileri (Kamu Sektörü) Sözleşmesi, kamu makamlarınca istihdam edilen ve 98 sayılı Sözleşme kapsamı dışında kalan herkese (üst yönetim elemanları hariç) ve Silahlı Kuvvetlerin sivil personeline uygulanmaktadır. Sözleşme, sendika hakkını kullanan bu kişilerin korunmasını, çalışma şartlarının belirlenmesine, fikir beyan ederek, görüş belirtilerek katılmalarını, veya müzakere etmelerini ve uyuşmazlıkların halli için de garantiler öngörmektedir. **Hazırlanan söz konusu tasarının bu hususlara cevap vermiş olması gerekmektedir.**

Temel, çekirdek veya insan haklarına ilişkin addedilen 7 ILO Sözleşmesinin en önemlisi, İş ve Meslekte Ayırımı dair 111 sayılı ILO Sözleşmesidir. Bu sözleşmeyi onaylayan üye ülkeler, meslek eğitimi de dahil olmak üzere bir işe girme ve çalışmada cinsiyet, dil, renk, ırk, siyasi görüş ve ulusal, sosyal köken gibi gerekçelerle yapılan ayırımı ortadan kaldırmayı üstlenmektedir. "Ayrım", işe alma ve bir işte çalıştırmada tercih etme, dışlama veya farklı işlem yapma şeklinde anlaşılmaktadır. İşin niteliğinden kaynaklanan ayırım ile devlet aleyhindeki faaliyetleri nedeniyle uygulanan yaptırımlar, ayırım olarak addedilmemektedir.

Sözleşme uyarınca ,onaylayan ülkelerin tamamında Sözleşme uygulanmakla birlikte ,onaylayan devlet, ulusal makamların doğrudan kontrolü altında bulunan çalışma alanlarında mevcut ayırımı ortadan kaldırmayı ve ulusal şartlara uygun metotlarla fırsat ve muamele eşitliğini geliştirecek bir politika uygulamayı taahhüt etmektedir. Sözleşme , hükümet politikasını belirleyen üst düzey görevlerde siyasi tercihlerin rol oynayabileceğini kabul etmektedir.

111 sayılı Sözleşme 19.7.1968 günü yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, 30 yıl içindeki uygulanması her geçen yıl daha da kötü olmuştur. Uzmanlık bilgisinin gerekli olduğu kadrolara atamalarda sadece ve gelişigüzel herhangi bir diplomanın yeterli addedilmiş olmasının sonucu olarak da onaylanan ILO normlarının uygulanamaması gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Devletin yurtiçindeki üst düzey kadroları ve yurtdışı kadrolarında bu durum net bir şekilde görülmektedir. Yurtdışında bulunan vatandaşlarımızın her türlü sorunlarına çözüm bulmak amacıyla yurtdışı görev kadrolarının iktidar partilerine mensup olanlar ve gazete köşe yazarlarının ortak kullandığı bir deyim olarak "dövizli arpalık" olarak görülmesi, ülke içindeki kadroların iktidar partilerin değişimlerinden büyük ölçüde etkilenmesi, personel tayinlerinde liyakat esasının dikkate alınmaması 111 sayılı Sözleşme ile üstlenilen taahhütlerin gözardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. 20.12.1998 günü TRT INT'deki Panorama programına telefonla katılan Prof. Dr. Harun

Gümrükçü, "Ortaklık Konseyi Kararları ile sağlanmış bulunan hakların sadece %2-3 gibi bir bölümünün alınabildiğini, ve çocuk parası olarak 18 milyar DM civarında bir meblağın geçen 18 yıl içinde kaybedildiğini" ifade etmiştir. **Bu olgu ile Devletin yurtdışında görevlendirdiği çok yüksek maaşlı görevlilerin formasyonları ve atanma biçimleri arasındaki ilişki araştırılmalıdır.**

Birçok kamu kuruluşunda, işgal ettikleri görevle hiç bir ilgisi bulunmayan, atandıkları görevin gereğini yerine getirmek için öngörülen formasyonları bulunmayan veya yetersiz, başka kuruluşlardan yatay geçişlerle gelerek üst düzey kadroların sağladığı yüksek maaş, prestij ve avantajdan yararlanan çok sayıda ve çok önemli görevlerde kişiler bulunmaktadır. Son 30 yıl içinde eşit işe eşit ücret verilmesi taahhüdü, iktidara gelen her siyasi parti tarafından dile getirilmiş ve söz verilmiş olmasına rağmen gerçekleştirilememiştir. Sözleşmenin uygulanması, birkaç istisna dışında yetersizdir. Devlet bürokrasisindeki yüksek aylıklı kadrolar işin gerekli kıldığı meslek bilgisine bakılmaksızın doldurulmuştur. Mesleki formasyonu olmayanlar, ilgisiz alanlarda eğitim görenler ve hatta üç yıllık meslek yüksek okulu mezunları, ayrıca yabancı dil bilgisi bulunmayanlar, yurtdışına sayıları milyonlara varan vatandaşlarımıza yardımcı olmak üzere atanabilmişlerdir. Bu kişiler, yardım etmek üzere gönderildikleri kişilerin yardımına muhtaç kalmışlar ve halen de kalmaktadırlar.

Aşağıdaki örnek, Aralık 1999 itibariyle ücretler konusundaki adaletsizliği ve dengesizliği ortaya koymaktadır.

Aylık (TL)

	Görevde iken	Emekli iken
Genel Müdür	446.701.000	311.101.000
Şube Müdürü	236.654.000	164.534.000
APK Uzmanı	194.553.000	138.243.000

Lojman ve makam arabası tahsis edilen bir genel müdürün, bu kadar yüksek aylık almasını haklı gösterecek kriter hangisidir? Özellikle nitelikleri değil hatırlı ilişkileri sonucu yapılan, liyakatten uzak atamalarla bir süre genel müdürlük yapan bir kimsenin, uzun yıllar boyunca aynı görevi yapan bir kişiden iki kat daha fazla emekli aylığı alması Anayasanın eşitlik ilkesine uygun değildir. Sorunun kaynağı, genel müdür ile maiyetinde çalışanlar arasındaki ücret farkı olmayıp, bürokrasideki kilit kadrolara yüksek ücret nedeniyle görev ile ilgili eğitim ve deneyimi olmayan kişilerin akrabalık ve hatırlı ilişkileriyle atanmalarının engellenmemiş bulunmasıdır.

3.12.1998 tarihli Hürriyet gazetesinin ekonomi sayfasında dönemin Maliye Bakanı'na atfen "Daktilo tuşu-

na Mecliste basan ile Maliye veya Milli Eğitim Bakanlığı'nda basan arasında bir fark yoktur. Ücret açısından da fark olmamalıdır" ifadesi, 111 sayılı İLO sözleşmesinin kamu sektöründe ihlal edilmekte olduğunun resmi ağızdan itirafıdır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı veya herhangi bir Bakanlıkta "daktilo tuşuna basan" da Meclis'tekilerle aynı ücreti almaktadır. "Kamuya kariyer ve liyakat esası getirilmesi zorunluluğunun" itirafı ise, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun temelini oluşturan bu kavramlardan son 30 yıl içinde ne kadar uzaklaşıldığının kabulüdür.

111 Sayılı Sözleşmenin ihlallerinin ülkenin içinde bulunduğu sorunların büyük bir kısmının nedeni olduğuna iddia etmek fazla abartılı görülmemelidir.

Burada belirtilmesi gereken çok önemli bir nokta Devletin, kamu çalışanlarına vereceği maaş artış oranlarından çok, çalışanların nitelikleri ile bağdaşır bir ödemenin söz konusu olması gerektiği hususudur. Devlet, bünyesindeki liyakat esasına uygun, yeterli eğitim, iyi bir yabancı dil bilgisi, deneyim ve bilgi birikimi olmayan personel istihdam etme yükünden kurtulduğunda, önemli ölçüde bir mali yükten kurtulacağı için yaşam standartlarının gerektirdiği ücretleri personeline rahatlıkla verebilecek hale gelecektir. Bugün devletimizin, bürokrasinin her kademesinde karşılığını etkin ve verimli hizmet olarak almadan bünyesinde barındırdığı, maaş ödemediği pek çok kişinin maddi külfetini taşıdığı tüm kamuoyunun bildiği ve tepki gösterdiği bir olgudur.

Anayasa'nın 70. Maddesi, kamu hizmetine alınmada görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiç bir ayırım gözetilmeyeceğini hükme bağlamaktadır. Bu madde 111 sayılı Sözleşmenin iç hukuka yansımalarıdır. Ancak, son 30 yıl içinde kamu sektörüne eleman temini için yapılan sınavlardaki yolsuzluk ve kayırmalar günlük gazetelere yansdığı ölçüde herkesin malumdur. Yine bu yolsuzluk ve kayırmaları yapanların cezalandırılması ve mağdurlarına tazminat verilmesi onayladığımız İLO üyeliğinin bir gereğidir.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Türkiye, bazı kaynaklara göre 24, bazılarına göre temel haklara ilişkin sözleşmeleri onaylamış olan 37 ülkeden biridir. İLO üyesi 157 ülkeden temel veya insan haklarına ilişkin olarak kabul edilen 29,87,98,100,105,111 ve 138 sayılı Sözleşmeleri onaylamış ülkelerden birisidir ve bu anlamda takdir edilmesi gerekir. Bu övgüye tam anlamıyla layık olabilmek için, Sözleşmeleri onaylamaktan öte ve bundan daha önemli ve öncelikli olarak, ülkemizde onaylanan sözleşmelerin uygulanabileceği alt ve üst yapıyı hazırlamak gerekmektedir. Belirtilen alt ve üst yapı olmadan Türkiye'nin Sözleşmeleri onaylamış olması, pratikte hiçbir yarar sağlamayacaktır. Ülkemiz onayladığı Sözleşmeleri yukarıda belirtilen şekilde reformlar yapmadığı takdirde

hiçbir zaman uygulamaya koyamayacaktır. Bu açıdan bakıldığında Sözleşme yalnızca ülkemizin İLO nezdinde "onayladığı sözleşmeleri uygulamayan ülke" olarak değerlendirilmesi ve sürekli olarak bağımsız uzmanlar komitesinde tenkitlere ve denetime maruz kalmasına neden olacaktır. Nitekim ülkemizin onayladığı 98 sayılı Teşkilatlanma ve Toplu Pazarlık hakkı, 111 sayılı İş ve Meslekte Eşitlik, 26 sayılı Asgari Ücret gibi Sözleşmeler konusunda Sözleşmeleri tam anlamıyla uygulamaya koyamadığı için her yıl toplanmakta olan İLO Konferansı hemen hemen her Aplikasyon Komitesinde tenkitlere uğramaktadır. Bu tenkitleri önlemenin etkin yolu ise onaylanacak uluslararası belgelerin, onaylanmadan önce, bu konunun gerçek uzmanları tarafından ülkemizin koşulları ve çalışma hayatında yaratacağı her türlü etkinin ve olası sonuçlarının etraflıca incelenmesi, düşünülmesi, hesaplanması, yorumlanması, birbiriyle ilişkilendirilmesi ve ancak bundan sonra bu belgelerin onaylanmalarına ya da onaylanmamalarına karar verilmesidir.

Ele alınması gereken bir diğer konu Anayasanın 90. Maddesinin son fıkrasının anlamıyla ilgilidir. 1961 Anayasası'nın 65. Maddesinin de son fıkrası olan bu hüküm ile ilgili olarak Kurucu Mecliste yapılan tartışma sırasında bu konuda geçtiği ifade edilen konuşmaları değerlendirmekte yarar bulunmaktadır. Hazırlık çalışmaları sırasında Prof. Dr. Turan Güneş, Komisyon sözcüsü olarak Prof. Dr. Hamza Eroğlu'na verdiği cevapta "hüküm ile uluslararası anlaşmalara Anayasa üstünde bir güç tanınmadığını, Anayasaya aykırı bir anlaşmanın onaylanabilmesi için önce Anayasanın ilgili maddesinin değiştirilmesi gerektiğini" ifade etmiştir.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 18.10.1996 tarih ve 5790 sayılı Kararının konuya ilişkin bölümü, açıklık getirmek amacıyla alınmıştır.

"Türk Anayasa sistemi, usulüne uygun olarak yürürlüğe konmuş Milletlerarası Anlaşmalar Kanun hükümlüdedir" kuralını kabul etmekle düalist sisteme yaklaşmıştır. Anayasa, bir kanunla kabul edilmek koşuluyla milletlerarası sözleşmeyi iç hukuk düzeyinde ancak kanun gücünde bir tasarruf olarak kabul etmiştir. Gerçi bu kabul, anılan tasarrufların kanun üstünde bir güce sahip olduğunu veya normlar hiyerarşisi bakımından bir anayasa kuralı gücünde olduğunu göstermez. Nitekim Anayasamız, sözü edilen uluslararası sözleşmelerin sadece birer yasa olduğunu vurgulamış, bunların iç hukukta diğer yasalar karşısında uygulama önceliği ve üstünlüğü olduğunu yolunda bir açıklamaya veya ibareye yer vermemiştir. Bu duruma göre uluslararası bir sözleşme, usulüne uygun olarak uygulamaya konulmakla yasa tasarrufuna dönüşür ve iç hukuktaki yasal kurallarla

çatıştığında, bu çatışma anayasal ilke ve hukukun bu alandaki kuralları dikkate alınarak çözümlenir. Anayasamızın 11. Maddesinde istisnasız kabul ettiği ilkeye göre, Anayasada yer alan hükümlerin devlet organları ile yargı kuruluşlarını bağlayacağı öngörülmüş ve kurallar hiyerarşisinde en üst yer, anayasal hükümlere verilmiştir. Böyle olunca, kurallar arasındaki çatışmada önceliğin anayasal hükümlere verilmesi ve uluslararası bir sözleşme kuralı ile Anayasa hükmünün çatışması halinde Anayasa hükmüne geçerlilik tanınması zorunludur.

Anayasal hükümlerle çatışan uluslararası bir sözleşme kuralının Anayasada değişiklik gerçekleşmeden veya anayasal olur sağlanmadan mahkemelerce doğrudan uygulanması düşünülemez. Öte yandan, uluslararası sözleşmenin iç hukukta yer alan bir yasal kurala göre öncelik veya üstünlük taşıması veya doğrudan uygulanabilmesi, uluslararası antlaşma hükümlerine uygun olarak iç hukukta düzenleme yapıp yapılmadığı ve bu alanda yasal sistemde boşluk bulunup bulunmadığına bağlıdır. (İşveren Dergisi cilt XXXV, sayı 8,)

Bütün İLO sözleşmeleri, normatif hükümlerden sonra standart olarak onaylanmasına ilişkin hükümler de içermektedir. Bu hükümlere göre, onaylanan Sözleşmeler tescil edilmelerinden bir yıl sonra yürürlüğe girerler. Onaylayan devlet açısından ve sadece onaylayan devlet için bağlayıcıdır. Üye devletlerin onayları İLO Genel Direktöründen başka Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri tarafından da teşkilat statüsünün 102. Maddesi uyarınca tescil edilmektedir.

Onaylanmış bir Sözleşmenin feshi, yani uygulamadan vazgeçilmesi de her sözleşmede belirlenmektedir. Sözleşmeler en az iki devlet tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girerler. En az iki onay almayan sözleşmeler yürürlüğe girmez. Bu tarihten on yıl geçtikten sonra herhangi bir taraf devlet tarafından feshi ihbar edilebilir ve bunun Genel Direktöre bildirilen bir tasarrufla yapılması gerekir. Bu bildirimden bir yıl sonra fesih yürürlüğe girer. 10 yıllık sürenin bitimini takip eden bir yıl içinde bu hak kullanılmadığı takdirde, Sözleşmeye bir 10 yıl daha bağlı kalınır.

Söz konusu kararın ikinci bir önemi de Türkiye tarafından onaylanmış bulunan 94 sayılı Çalışma Şartları (Kamu Sözleşmeleri Sözleşmesi) İLO Sözleşmesinin 1982'den bu yana yapılmış bulunan iç hukuk düzenlemeleri ile zımnen ilga edilmiş olmasıdır. Bu durumda söz konusu Sözleşmenin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında uygulanmaması normal olmakla birlikte ilganın İLO'ya bildirilmemiş olması bir eksikliktir. İç hukuk açısından uygun olan bu durum, Uluslararası Hukukta yaptırma tabidir. (Örneğin, özel paragrafa alınma veya aplikasyon komitesinde sorguya çekilme, söz konusu ülkeyle teknik yardım ve işbirli-

ğinin kesilmesi gibi)

Kamu İhalelerindeki Çalışma Hükümlerine Dair 94 sayılı Sözleşme, kamu ihalelerini, taraflardan birinin kamu makamı olduğu, kamu fonlarının harcanmasını içeren, inşaat, tadilat, tamir, yıkım, imalat, montaj, taşıma veya hizmet ihaleleri olarak tanımladıktan sonra, bunlara ilişkin sözleşmelerin ücret ve çalışma şartlarının aynı yerdeki aynı işkolunda toplu sözleşme, hakem veya ulusal mevzuat ile tespit edilenlerden daha düşük olmamasını hükme bağlamaktadır.

İLO Sözleşmelerinin uygulanması denetime tabidir ve bir denetim yolu, uygulamayan bir üyenin aynı sözleşmeye taraf bir diğer ülke tarafından İLO yetkili organlarına şikayet edilmesidir. Türkiye, bu yolun etkili olabileceği ve vatandaşlarının yoğun olarak batı Avrupa ülkelerinde çalıştığı bir ülke konumundadır. Bu vatandaşların sorunları son yıllarda İLO Kurultaylarında haklarının aranması için gündeme getirilmemektedir. Ayrıca bu noktada devreye sokulabilecek İLO Sözleşmeleri, Türkiye tarafından onaylanmamıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yurtdışı teşkilatının vatandaşlarına yardımcı olabilmesi bakımından bu sözleşmenin süratle onaylanmasında büyük yarar bulunmaktadır.

Bu noktada devreye sokulabilecek bir İLO sözleşmesi 97 sayılı "Çalışmak İçin Göç" sözleşmesidir. Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsveç, İtalya ve İsrail tarafından onaylanmış bulunan bu Sözleşmenin 6. Maddesi kanunla düzenlemesi veya idari makamların kontrolünde olması halinde, ücret (ücretin bir bölümünü oluşturması halinde aile ödenekleri dahil), iş süreleri, fazla çalışma, ücretli izin, evde çalışmanın kısıtlanması, asgari iş yaşı, çıraklık ve eğitimi, kadınların ve gençlerin çalıştırılması, sendika üyeliği ve toplu sözleşmeden yararlanma, mesken, sosyal güvende kazanılan ve kazanılmakta olan hakların korunması, çalıştırılan işçiler için ödenen bordro vergileri, resim ve harçlarla, sözleşmede yer alan konulardaki hukuk davalarında tabiiyet, ırk, din, cinsiyet ayırımı yapılmaksızın göçmen işçilerin eşit işlem görmesini hükme bağlamaktadır. Sözleşmenin Batı Avrupa'da, 35 yıl sonra dahi oldukça yaygın olan yabancı düşmanlığı ve özellikle Türk düşmanlığı ile mücadelede İLO'nun desteğine imkan verdiği ve bu amaçla devreye sokulabileceği açıktır. Bu husus, 1990 yılı yaz aylarında TRT'deki bir açık oturumda, İLO Ankara Bürosunun o zamanki Genel Direktörü tarafından ifade edilmiş olmasına rağmen, oturuma katılan Yurtdışı İşçi Hizmetleri ve İİBK Genel Müdürleri tarafından, yukarıda etraflıca açıkladığımız şekilde konulara yabancı olmaları nedeniyle 97 Sayılı Sözleşmenin onaylanması gerektiği anlaşılamamış ve gereği yapılamamıştır.

29 ve 138 Sayılı Sözleşmelerin Onaylanmasının Türk Çalışma Hayatı Üzerindeki Etkileri ve Çalışma Mevzuatında Yapılması Gereken Değişiklikler

1998 yılında iki yeni ILO Sözleşmesi onaylanmıştır. Bunlar, 29 ve 138 sayılı Cebri Çalışma Sözleşmesi ile 138 sayılı Asgari Çalışma Yaşı Sözleşmesidir.

Böylece, onaylanan ILO ara Sözleşmelerinin sayısı 38 e ulaşırken, yürürlükteki Sözleşme sayısı 33 e inecektir. ILO , 80 yıla yaklaşan ömründe, 181 sözleşme kabul etmiştir ve Teşkilata üye olan 157 ülke, uygun gördükleri zamanda bu normları onaylayarak, ulusal mevzuatlarına aktarmak suretiyle emeği ile geçinen yurttaşlarını korumayı amaçlamaktadırlar. Zaman içinde eskiyen normlar yerine yenileri kabul edilirken, daha öncekileri yürürlükten kalkmakta veya yeni onaya kapatılmaktadır.

Yukarıda belirtilen 33 ve 38 sayıları arasındaki fark, yeni Sözleşmelerin onaylanması nedeniyle eskilerin yürürlükten kalkması ile yürürlükteki sözleşme sayısında meydana gelen azalmayı göstermekte ve ülkelerin yeni normlara ne derece açık olduğunun bir göstergesi olmaktadır. 138 sayılı Sözleşmenin onaylanması ile bu yönde bir adım atıldığı söylenebilir. Bu Sözleşmenin onaylanması ile daha önce onaylanmış bulunan asgari yaş ile ilgili diğer Sözleşmeler ortadan kalkacaktır. Çok sayıda sözleşme onaylama takdire layık ise de onay, sorunlarımıza tek başına bir çözüm değildir.

138 sayılı Asgari Çalışma Yaşı Sözleşmesi, bir yandan üretim faktörlerinden olan emeğin çalışma yaşına ilişkin kurallar koymak suretiyle üretim maliyetini her ne bahasına olursa olsun düşürmek için, çocukların çalıştırılmasını yasaklarken, diğer yandan da izin verilen çalışma şekilleri dışında çalıştırılan çocukların korunmasını, ister kendi aileleri, isterse yabancılar tarafından olsun, çocuk istismarının önlenmesi amaçlanmaktadır. Sözleşmeye göre bu yaş, ulusal mevzuat ile daha yüksek olarak belirlenmediği takdirde, 15 olacaktır. Bu yaşın altındaki çocukların üretim sürecinde yer almaları bazı istisnai durumlar hariç olmak üzere yasaklanmaktadır. 138 sayılı sözleşmenin TBMM kabul edilen Türkçe çevirisinde, ILO NORMLARI ve TÜRKİYE adlı makalede belirtilen ILO Sözleşmelerinde olduğu gibi, gerek kavram, gerek anlam açısından Sözleşme kapsamını alt üst edecek ölçüde, vahim hatalar mevcuttur. 138 sayılı Sözleşmede üç önemli kavram yer almaktadır;

i- "child labour"; çocuğun sağlığını, refahını ve gelişimini tehdit eden ve ayrıca çalışma ya da iş görme yeteneğini sömüren bir çalışma türüdür. Bu şekilde ça-

alışmanın bazı özellikleri, çok genç yaşta ve uzun süre sokaklarda baskı altında çok az bir ücret karşılığı ve büyük sorumluluk altında yapılan, ya da yaptırılan çalışmadır. Bu terim karşılığı olarak dilimizde "çocuk işçiliği" terimi kullanılmaktadır. "Labour", emek olduğuna göre bu terimin de "çocuk emeği" gerekmektedir.

ii- "child employment": "child labour" ile eş anlamıdır ve bu ifade karşılığı olarak dilimize büyük ölçüde "çocuk işçiliği" olarak yerleşmiştir.

iii- "child work": çocuk tarafından yapılan faliyettir ve "child labour" kavramından tamamıyla farklıdır ve izin verilmektedir. Çıraklık bu çerçevede yer almaktadır.

Employment, sözleşme ile yapılan çalışmayı ifade ederken "work" sosyal, kültürel, ailevi ve informal sektörde yapılan çalışmaları tanımlar.

Bu itibarla "employment or work" ibaresi, statüye bakılmaksızın, her türlü çalışmayı kapsamaktadır. Bu nedenle de sözleşme, bağımlı bağımsız, ya da aileye yardım amacıyla yapılan her türlü çalışmanın düzenlenmesini öngörmektedir. Bu nedenle ulusal mevzuatımızda bu anlamda yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Danıştay'a konuyla ilgili olarak bildirmiş olduğu resmi görüşünde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, bu iki kavram arasındaki farkın dikkate değmeyecek kadar önemsiz olduğunu ve üzerinde durulmaması gerektiğini açıkça belirtmektedir.

138 sayılı sözleşmenin Çalışma Bakanlığının ilgi alanına giren konulara yabancı kişiler tarafından yapılan türkçe çevirisinde eğitim, öğretim ve yetiştirme kavramları da yukarıda açıklanan "child labour" "child work" kavramlarında olduğu gibi bazı kelimelere çeviri metninde hiçbir şekilde yer verilmemiştir.* Örneğin 2. Maddedeki "4 to 8" ifadesi "4 ve 8" olarak tercüme edilmek suretiyle 5,6,7. Maddeler sözleşme dışına itilmiştir. 8. Maddedeki "artistic performances" "sanatsal faliyetler" değil "artistik gösteriler"dir.

Belirtilen sözleşmeye ilişkin olarak açıklanan kavram ve çeviri hatalarının tümü, ilgili ve sorumlu ku-

* Aynı ziraat mühendisi kökenli kamu görevlisi, bakanlık adına 138 sayılı Sözleşmenin çevirisini yanlış olarak yapmış, 29 sayılı Sözleşmenin çeviri hataları düzeltilmeden yayınlanması konusunda ihmalde bulunmuştur. Ayrıca Brüksel'de 13 Temmuz 1999 tarihinde AB'deki Türk vatandaşlarının hukuki sorunları ile ilgili olan gündemi aylar öncesinden belirlenmiş ve AB Çalışma Müşaviri olarak katılması gereken bir toplantıya katılmak yerine Türkiye'ye yıllık izni geçirmek üzere gelmiştir.

ruşlara duyurulmuş olduğu halde, "Resmî Gazete-
de yer alan nihai metinde, belirtilen düzeltmelerin
yapılmadığı ve yanlışlıkların aynen korunduğu görül-
mektedir."

Konuya açıklık getirilmesi bakımından 1593 sayılı
Umumi Hıfzısıhha Kanununa atıfta bulunmakta yarar
görülür. Söz konusu kanunun 155. Maddesi "ka-
dınların doğumdan önceki 3 hafta ile sonraki 3 hafta
esnasında doktor raporu olmaksızın, bazı işlerde ça-
lıştırılması ve çalışmasını yasaklamaktadır. Açıkça
görülüyor üzere, çalışma ve çalıştırılma, iki ayrı kav-
ramdır ve 68 yıl önce mevzuatta yer alan bu ayırım,
zaman içinde gözardı edilmiştir. Bu gözardı, bürokrat
atamalarındaki isabetsizlik ve Bakanlığa dıştan yapı-
lan müdahalenin sonucudur.

Sözleşmenin onaylanmasına izin veren 4334 sayılı
Kanuna İstinaden kabul edilen 98/11184 sayılı Ka-
rarname, Sözleşmede yer alan istisnalar konusunu
sessiz geçiştirmiştir. Sözleşmenin ILO tarafından
tescili için gönderilen veya gönderilecek olan yazıda
bu husus, ele alınmadığı taktirde, 2000 yılında yapıla-
cak olan ILO Kurultayında Türkiye'de Sözleşmenin
tam olarak uygulanmadığı tescil edilebilecektir.

Üzerinde durulması gereken nokta 14 yaşında zo-
runlu eğitimini tamamlayan bir çocuğun çalışmaya
başlayacağı 15 yaşına kadar ne ile meşgul olacağı-
dır. Bu yaşta çocuklar, sokaklar ile ev arasında bir
tercih yapmak zorundadır. Sözleşme gereği, 15 yaş
altındaki çocuğun eline simit tablası veya boya sandı-
ğını verip sanatını icra etmek üzere sokağa salınma-
sının yasaklanması gerekmektedir. Bu durumda
Sözleşme gereği olarak bu konudaki uygulamaların
kimler tarafından denetleneceği ve cezanın kimlere
uygulanacağı, üzerinde durulması gereken bir konu-
dur. Tarım sektöründe, Ailesine yardımcı olacak ço-
cuğun çalışma şartları nasıl denetlenecektir? Tarım
İş Kanunu bulunmadığına göre, çalışma yaşının al-
tındaki çocukların mevsimlik Tarım işçisi olarak ça-
lıştırmaları nasıl önlenecektir? Çocukların çalıştır-
malarına göz yumacak ise, Türkiye'nin en ücra köşe-
lerine kadar uzanması gereken denetim ağı nasıl ku-
rulacaktır? Ekonomi %50'sine ulaşan Tarım sektö-
rünün denetim, uygulaması dışında tutulması nasıl
karşılacaktır? Böyle bir muafiyetin, diğer sektörle-
re uygulanmamasını, kim ve nasıl haklı gösterecek-
tir?

Sözleşme ile birlikte resmi çıraklık yaşı 14 olurken,
kanun dışındaki yani Meslek Eğitimindeki ve Çıraklık
Kanunu kapsamına dahil olmayan uygulamada bu
yaş, 15 dir.

Sözleşmenin 3 üncü maddesi, işçi e iş veren kuru-
luşlarına danışıldıktan sonra mevzuatla belirlenecek
niteliği ve şartları, gençlerin sağlık, güvenlik ve ahla-
kına zarar getirecek işlerde asgari yaşın 16 olmasını

öngörmektedir. İş Kanununa göre ağır ve tehlikeli iş-
lerde asgari yaş 16, gece işlerinde ise 18 dir. İş Ka-
nununa kapsamına girmeyen işler için benzeri bir dü-
zenleme yoktur. Deniz İş Kanununda asgari yaş ön-
görülmemiştir. Umumi Hıfzısıhha Kanununun 176ncı
maddesi, Belediyelerin bar, kabare, dans salonları,
kahve, gazino ve hamamlarda 18 yaşın altındaki ço-
cukların çalıştırılmalarının yasaklanmasını öngörür-
ken Polis Yetki ve Selahiyetleri Kanunu, 21 yaşından
küçüklerin bu gibi yerlerde çalışmalarını yasakla-
maktadır. Bu durumda, geceleri de iş müfettişlerinin
çalışmaları gerekeceği açıktır.

Bu açıklamalardan ortaya çıkan gerçek, 138 sayılı
Sözleşmenin, çalışma hayatımız üzerindeki olası et-
kileri gerektiği şekilde incelenmeden ve yeterli hazır-
lıklar yapılmadan onaylanmış olduğudur. Ayrıca Söz-
leşme, vahim addedilebilecek. Sözleşmenin anlamını
altüst eden yanlış bir tercüme ile resmi gazetede ya-
yınlanmıştır. Sözleşmenin içeriğini değiştiren bu ha-
talara bir örnek olarak ortadan kaldırılması amaçla-
nan bir çalışma türünün, çocuğun gelişmesine uygun
ve teşvik edilen çalışma yerine kullanılmasını göster-
mek mümkündür. Bu durumda Sözleşmenin anlam
açısından nasıl çarpıtıldığını düşünmek hiç de güç
değildir. Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarihe kadar
mevzuatta gerekli kıldığı değişikliklerin yapılması ge-
rekmemektedir. Özellikle veli veya vasilere caydırıcı ce-
zalar getiren mevzuatta değişiklikleri yapılmadan,
Sözleşmenin tam olarak uygulanması mümkün gö-
rülmemektedir.

29 sayılı Cebri Çalıştırma Sözleşmesi ise, 1930 yılı-
nda kabul edilmiş ve sömürge olan topraklarda, kişile-
rin arzuları hilafına üretime katılmalarını yasaklayan
ve bu mümkün oluncaya kadar da bu tür çalışmayı
düzenleyen bir uluslararası belgedir. Sözleşme,
25.09.1926 tarihli Esaretin Meni hakkındaki mukave-
lenamenin tamamlayıcısıdır. Sözleşmenin temel teri-
mi, Mukavenameden ödünç alınan "forced or com-
pulsory labour" terimidir. Mukavenamede bu terim,
Sözleşmenin Türkçe metninde cebri veya mecburi
çalıştırma olarak çevrilmişti. Cebri çalıştırmanın ilga-
sına dair 105 sayılı Sözleşmenin üzerinde o tarihte
durulmamıştır. 1961 Anayasası, angaryayı yasakla-
mış olup, bir kişinin çalışmasından, bedelini ödeme-
den yararlanma olarak tanımlamaktadır. O halde,
parasını vererek cebri çalıştırma yaptırmak müm-
kündür. 1982 Anayasasının 18nci maddesi "hiç kim-
se, zorla çalıştırılmaz, angarya yasaktır" demektir.
Ereğli Havzayı Fahmiyesi Maden Amelesinin Huku-
kuna dair Kanunun 2nci maddesi, "amelenin cebren
istihdam ve angarya suretiyle herhangi bir işe sevk
memnudur" demektir.

29 sayılı sözleşmenin Türkçe çevirisinde önemli hata-
lar vardır. Örneğin, İngilizce metinde yer alan "civic

obligations" ifadesi, "kamu hizmeti yükümlülükleri" olarak çevrilmiştir. Oysa "civic obligations" teriminin 1982 Anayasasındaki karşılığı, "vatandaşlık ödevleri" olup, uluslararası düzeyde bu terim ile anlatılmak istenen küçük çaplı toplumsal hizmetlerin zorunlu kıldığı fikir ve beden çalışmaları, olağanüstü hallerdeki çalışmalar, jüri görevi, seçimlerde yapılan görevler, oy verme, sayımda görev alma gibi işlerdir. Bunlar da bir ölçüde kamu görevil olmakla birlikte olmakla birlikte, özelliği olan işlerdir ve bunların dışındaki pek çok kamu görevinin cebri çalıştırma addedileceği kesindir. Türkçe metinde yer alan özel ve tüzel kişi ifadesi de yanlıştır. Kamu tüzel kişisi sözleşmeden muaf tutulmamıştır.

Sözleşme, istisnalar dışında üretim faktörü olan emeğin gönüllü olmasını, kişilerin ceza tehdidi altında üretime katılmalarının yasaklanmasını öngörmektedir. Askerlik, ülke savunmasının gerekli kıldığı harp sanatının öğrenilmesi ve icra edilmesi olup, bu amaçla yapılan çalışmalar, "zorla çalıştırma" sayılmaz. Er ve erbaşlara arzuları hilafına yaptırılmış olmak koşuluyla askeri amaçlı olmayan köprü ve yol inşaatı ve benzeri işler Sözleşmeye göre "cebrî çalışma" addedilmektedir. Örneğin geçen sonbaharda Rusya'da askerlerin patates toplama işinde çalıştırılmış olmasının, gönüllü olarak yapılması hali hariç, Sözleşmeye aykırı olduğu düşünülmektedir. Sözleşmeye göre, zorunlu askerlik hizmeti yerine, kamu kurum ve kuruluşlarında yaptırılan ve isteğe bağlı olmayan işler de cebri çalıştırma olup Sözleşmeye aykırıdır. Yedek öğretmenlik, yedek polislik gibi işler, gönüllü olarak yapılmıyor ise, sözleşmeye uygun düşmemektedir. Doktorlar için geçmişte öngörülmüş olan mecburi doğu hizmeti de aynı kategoridedir. Ekonomik kriz esnasında kişilerden istenilmesine Anayasanın izin verdiği işler çok açık olmamakla birlikte, ekonomik kalkınmayı hedef alan bir seferberlik hali oluşturulması durumunda 29 ve 105 sayılı Sözleşmelere aykırıdır.

29 sayılı Sözleşme, oldukça eskimiş olmasına rağmen, 105 sayılı Sözleşmeye açıklık getirmesi bakımından yararlı olmaktadır. Türkiye'de kadınların ve çocukların çalışması ile ilgili bir kısım uygulamaların Sözleşmeye aykırı olduğu ve en kısa sürede ortadan kaldırılması gerektiği unutulmamalıdır.

29 ve 138 sayılı Sözleşmeler, Türkiye tarafından usulüne uygun şekilde onaylanmış ve buna ilişkin karar 21 ve 23 Haziran 1998 tarihli Resmi Gazete

te'de yayımlanmıştır. O halde, aksi belirtilmediğine göre, her iki Sözleşme de, Türkiye'nin iç hukuku bakımından yürürlüğe girmiştir. ILO bakımından Sözleşmelerin yürürlüğe girişleri, teşkilatlar tarafından tescilini takiben, 1 yıl sonra olacaktır. Ulusal mevzuat açısından her iki sözleşme de 6 aydan beri yürürlükte bulunmaktadır. Buna rağmen Sözleşmeler, toplumun tamamına yakın bir bölümü tarafından bilinmemektedir ve mevzuatta, sözleşmenin tam olarak uygulanmasını sağlayacak değişiklikler henüz yapılmamıştır.

Sonuç olarak ILO Sözleşmelerinin tüm uluslararası belgelerde dikkat edilmesi gerektiği gibi ülkemizdeki çalışma hayatı başta olmak üzere ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel alanlardaki özellikleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Sözleşmeleri onaylamanın her türlü olası etkileri, karşılıklı etkileşim süreçleri incelenmeli, sözleşmelerin uygulanabileceği alt ve üst yapı hazırlanmalıdır. Onayladığı sözleşmeleri uygulayamayan bir Türkiye yerine, Avrupa Birliği adaylığı kabul edilmiş köklü reformlar sürecini ayağı yere basarak, ihtiyatla sürdüren bir Türkiye hem daha güçlü ve hem de daha kazançlıdır.

Kaynaklar:

Dr. Birsen Olgaç, "Türk İş Mevzuatının Topluluk Mevzuatına Uyumlaştırılması çalışmalarında gözönünde bulundurulması gereken hususlar, bu konuda uzmanlara düşen görevler", *Çimento İşveren Dergisi* Cilt7, Sayı 2, Mart 1993

Dr. Birsen Olgaç, "ILO Normları ve Türkiye", *Ankara Barosu Dergisi* 1998/2, ss.73-84

Dr. Birsen Olgaç, "İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Göçmen İşçiler", *Ankara Barosu Dergisi* 1998/3 ss. 32-40

"Temizel: Kamuda ücretler dengesiz", *Hürriyet Gazetesi*, 3 Aralık 1998 Perşembe, Ekonomi sayfası (9).

138 Sayılı Asgari Çalışma Yaşı sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Teşkilatı, (ILO)

29 sayılı Cebri Çalıştırma Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Teşkilatı, (ILO)

İşveren Dergisi, Şubat 1998 sayısı, T.C. Anayasası

Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 18.10.1996 tarih ve 5790 sayılı Kararı,

29. 87, 98,111 ve 138 sayılı ILO Sözleşmeleri

KARTAL BELEDİYESİ DİRENİŞİ

Bu direniş yazıya aktarmada emeği geçen Genel-İş sendikası üyelerine teşekkür ediyoruz.

Burjuva sınıfı geçmişte yaptığı hatalardan ders çıkarıp kendini yeniden üretmeyi başaramamıştır. Türkiye İşçi sınıfı ise yenilgi ve ya zaferle sonuçlanan eylem ve direnişlerini kendini ileriye taşıyacak deneyimlere dönüştüremediği gibi pek azını bilgi ve belge olarak gelecek kuşaklara aktarabilmiştir.

Bu ihtiyaçtan hareketle yakın veya uzak geçmişimize ait grev, direniş vb. eylemlere dergimizde yer vermeyi bir görev sayıyoruz.

PSİ katkılarıyla gerçekleştirilen sendikamız, Asim-sen ve Genel İş sendikalarının ortak katıldığı "eğitici yetiştirme" eğitim programında yukarıda belirtilen sorun dile getirilmiş ve Genel İş grubu kendi işkollarında yaşanan Kartal Belediye İşçilerinin yaşadıkları direnişleri yazıyla aktarabileceklerini belirtmişlerdir.

Türkiye işçi sınıfı hareketinin bir parçası olarak Belediye İşçilerinin önemli direnişlerinden biri de Kartal Belediyesi Direnişidir.

Burjuva siyasal partilerinin önemli oranda güç biriktirme ve elde tutma mevzileri olarak değerlendiregeldikleri belediyelerde çalışanların, işverenle bu ilişkileri dışında, çeşitli boyutlarda ilişkilerinin varlığı işçileri sınıfsal konumlarını yadsıma, sınıfsal çıkarlarını perdeleme ve gerçekte üretim sürecini birlikte yaşadığı arkadaşlarına ve kendi üretimine yabancılaşma gibi tuzaklarla çevrelemektedir.

İşte bu nedenle bu sayımızda Belediye işçilerinin mücadelesine bir örnek vermek, en olumsuz koşullar da dahi işçilerin-emekçilerin sınıf perspektifiyle davrandıklarında kazanabileceklerini, bunun için de dayanışma ruhunun ve sınıf bilincinin gerekliliğinin vurgulanması amacıyla Kartal Direnişini aktarıyoruz.

Türkiye belediye çalışanlarının iş yaşamı içerisindeki sosyal, siyasal ve ekonomik mücadelelerinin çeşitliliği açısından "Kartal Belediyesi İşçileri"nin mücadelesi örnek teşkil etmektedir.

Belediye işçilerinin genel yapısı, proletaryanın ana özelliklerini taşımamaktadır. Gerek üretim ilişkilerindeki yeri, gerekse üretim araçlarının azlığı onlara daha çok kamu çalışanları kimliği kazandırmaktadır. Zaten üretici sınıf olmaktan ziyade hizmet sektörü niteliğini daha çok taşımaktadır.

Kartal Belediyesi diğer bütün belediyelerde olduğu gibi çalışanlarla çalıştırılanların (Türkiye'nin siyasal

yapıdaki çürümüşlüğü gereği) iç içe geçtiği, çürümüş siyasal ilişkilerin en çok yaşandığı ama buna rağmen nitelikli doğal önderlerinin mücadele anlayışlarını, eksik ve yanlışlıklarına rağmen ortaya koymalarıyla çeşitli eylemlilik sürecini yaşadılar.

1991 yılında "tam ikramiye"nin zamanında ödenmemesi nedeniyle bir günlük genel iş bırakma eylemi, işverenin olumsuz tutumuyla 17 günlük iş bırakma eylemine dönüştü. Kartal Belediyesinin değişik bölgelerde hizmet yürüten 3 ana binası vardır. 3 ana binada değişik birimlerde görev yapan bütün işçiler Yol Yapım Amirliği, Atölye ve Temizlik Müdürlüğü'nün bulunduğu bir binada toplandılar. 17 gün boyunca kadın-erkek (genel olarak) çalışanlar

gece de dahil olmak üzere işyerlerini terk etmediler. Zaman zaman polisin müdahale isteği genel dayanışmanın kararlılığı nedeniyle geri püskürtüldü. Bu eylem sayesinde aynı belediyede çalışıp, birbirleriyle tanışamayan insanlar birbirlerini tanıma fırsatı buldu. Dayanışma genişletildi.

1993 yılında yaşanan eylemin biçimi ve boyutu daha çeşitli idi. Yine ekonomik nedenlerle başlatılan eylem, işverenin 37 işçi arkadaşımızın iş akitlerini feshetmesi nedeniyle daha farklı bir boyuta dönüştü. Yine değişik ana binalarda çalışan işçiler Yol Yapım Amirliği binasında bütünleştiler. Kısa bir süre sonra işyerinden dört arkadaş süresiz açlık grevine başladılar. Bunlar üç ana Müdürlüğün (Temizlik, Atölye ve Fon İşleri Müdürlüğü) Baş Temsilcileri ve bir Sendika Yöneticisi işçilerdi. Bu süreçte iş makinalarının çalışmasına izin verilmedi, tamir ve bakım işleri yapılmadı, sokaklar süpürülmedi, bilgisayarlar doğru dürüst çalışmadı. İşçiler, giriş ve çıkışlara barikatlar kurdu.

İşçilerin eylemi devam ederken polisin barikatlara saldırması, direnişi kırmak istemesi sonucu bir silahlı çatışma yaşandı. Çatışma 2-3 saat sürdü. İşçilerden ve polisten çeşitli yaralanmalar oldu.

Yukarıda belirtilen iki eylemde de halkla ciddi dayanışma sağlandı. Eylemin haklılığı propaganda yöntemiyle anlatılmaya çalışıldı. Bildiriler dağıtıldı. Eylemin 24. Gününde açlık grevini yürüten dört arkadaş tahta sedyelere yatırılarak, işçilerin omuzlarında Yol Yapım Amirliği binasından 2 kilometre

uzaklıktaki Merkez Başkanlık binasına yürüyüş halinde taşındı.

Yürüyüş katılım çok yüksek oldu. Halk desteği, demokratik kitle örgütleri ve dergi çevrelerinin ciddi katkıları oldu. Bu arada 4-5 bin kişilik bir miting yapıldı. Mitingde eylemin haklılığı ve işverenin uzlaşmaz tutumu anlatıldı. Yürüyüş katılan işçiler ve halk Başkanlık binasını kuşattı. Yapılan görüşmeler sonucu işten atılan 37 işçi arkadaşımızın işe geri dönmesi sağlandı. Açlık grevi ve direniş sona erdi. Bu eylem 24 gün sürdü.

Bu eylemlerden çıkarılacak olumlu ve olumsuz derslerimiz olacaktır. Bunları da bize göre şöyle sıralayabiliriz:

Olumlu yönler:

- 1- İşçilerin dayanışma ve direnişçi yönleri gelişti.
- 2- Birlikteliğin nasıl bir güç olduğu kavrandı.
- 3- Eylemlerin doğru zamanda, çok haklı zeminlerde olması işçilerce fark edildi.
- 4- Pasif olan unsurların aktivitesi gelişti.

Olumsuz yönleri:

- 1- Genelde olmasa da bazı işçilerde korku oluştu.
- 2- Bu korku katılımı az da olsa zayıflattı.
- 3- 1991 eylemleri sonrası çöp toplama ve taşıma işi özelleşti. (Asıl neden bu olmasa da süreci hızlandırdı)

TÜM SOSYAL-SEN

Tüm Çalışma ve Sosyal Güvenlik Çalışanları Sendikası

SAHİBİ

Tüm Sosyal-Sen adına Fatma Akyol - Genel Başkan

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:

Sabğatullah Bayar - Genel Basın ve Halkla İlişkiler Sekreteri

YAYIN KURULU

Fatma Akyol, Selma Gürkan, Recep Çöl, Mehmet İpekçi

YAZIŞMA ADRESİ

Süleyman Sırrı Sokak 2/14 Sıhhiye - Ankara

TEL

312. 435 57 54

FAX

312. 430 38 84

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA

İLETİ AJANS 312. 430 05 39

BASKI

ÖZYURT MATBAASI

İmzalı yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

